БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КП ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР КОМИТЕТЛАРИ, МЕҲНАТКАШЛАР ДЕПУТАТЛАРИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ ҲАМДА ШАҲАР СОВЕТЛАРИНИНГ ОРГАНИ

12 йил чиқиши
№ 191 (3163).
29 сентябрь
ЧОРШАНБА
1965 йил
Баҳоси 3 тийин

ОБЛАСТИМИЗ ПАХТАСИ 200.000 ТОННАДАН ОШДИ

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетининг Пленуми тўғрисида ИНФОРМАЦИОН БИЛДИРИШ

КПСС Марказий Комитетининг Пленуми 1965 йил 28 сентябрда ўз ишини давом эттирди.

Ўртоқ А. Н. Косигиннинг «Саноатни бошқаришни яхшилаш, планлаштиришни такомиллаштириш ва саноат ишлаб чиқаришни иқтисодий жиҳатдан рағбатлантиришни кучайтириш тўғрисида»ги доклади муҳокама қилинди.

Музокараларда Грузия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари В. П. Мжаванадзе, СССР Госплани раиси П. Ф. Ломако, Қирғизистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Т. Усубалиев, КПСС Красноярск ўлка комитетининг биринчи секретари А. А. Какарев, СССР Кемасозлик саноати министри Б. Е. Бутома, Озарбайжон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари В. Ю. Охундов, СССР Халқ хўжалиги кенгашининг раиси В. Э. Димшиц, КПСС Горький область комитетининг биринчи секретари М. Т. Ефремов, Украина КП Донецк область комитетининг биринчи секретари В. И. Дегтярев, ВЛКСМ Марказий Комитетининг биринчи секретари С. П. Павлов, КПСС Бошқирдистон область комитетининг биринчи секретари З. Н. Нуриев, Латвия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари А. Я. Пельше, КПСС Архангельск область комитетининг биринчи секретари К. А. Новиков ўртоқлар сўзга чиқдилар.

САНОАТНИ БОШҚАРИШНИ ЯХШИЛАШ, ПЛАНЛАШТИРИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ВА САНОАТ ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИ ИҚТИСОДИЙ ЖИҲАТДАН РАҒБАТЛАНТИРИШНИ КУЧАЙТИРИШ ТЎҒРИСИДА

КПСС Марказий Комитети Президиумининг аъзоси, СССР Министрлар Советининг Раиси ўртоқ А. Н. КОСИГИН доклади

Ўртоқлар! Марказий Комитет Президиуми саноатга планли раҳбарлик қилишни ва уни бошқаришни ташкил этишни яхшилаш тўғрисидаги таклифларни ушбу Пленум муҳокамасига қўймоқда. Бу — мамлакатимизда коммунистик қурилиш практикаси сира кечиктирмай ҳал этишни талаб қилаётган жуда муҳим масаладир.

КПСС Марказий Комитетининг октябрь Пленуми халқ хўжалигининг асосий проблемаларига иқтисодий ривожланишнинг объектив қонуниятларини чуқур анализ қилиш ва ҳар тарафлама ҳисобга олиш негизида янгича муносабатда бўлишга асос солди. Партия мамлакатимизда социалистик қурилишнинг тарихий тажрибасига, бутун жаҳон социалистик ҳамдўстлигининг тажрибасига таяниб, жамиятимизнинг иқтисодий қонунларидан ва ғоят катта ижодий имкониятлардан тўғри фойдаланиш учун жамиятимиздаги иқтисодий муносабатларнинг моҳиятини тобора чуқурроқ ўрганмоқда.

Советлар мамлакати янги беш йиллик бўсағасида турибди. Биз иқтисодий қурилиш ва халқнинг турмуш даражасини анча ошириш йўлида олға қараб катта одим ташлашимиз керак. Бутун халқ хўжалигининг негизи бўлган саноатни ривожлантириш соҳасидаги янги вазифаларнинг уддасидан чиқиш ҳамда техникани ва экономикани тарақкий эттириш суръатларини жадаллаштиришга имкон берувчи шарт-шароитлар вужудга келтириш учун Марказий Комитет Президиуми билан Министрлар Советининг фикрича, планлаштиришни, хўжаликни бошқаришни такомиллаштириш ва ишлаб чиқаришни иқтисодий жиҳатдан рағбатлантиришни кучайтириш соҳасида бир қанча чораларни амалга ошириш зарур.

Бу масалаларни тўғри ҳал қилиш сиёсий ва амалий жиҳатдан жуда катта аҳамиятга эга. Муболағасиз айтиш мумкинки, коммунизмнинг моддий-техника базасини барпо этиш программасини муваффақиятли бажариш, халқ фаровонлигини янада юксалтириш ва мамлакатимизнинг мудофаа қобилиятини мустаҳкамлаш ана шу масалаларнинг қай тахлитда ҳал қилинишига кўп жиҳатдан боғлиқдир.

Саноатга планли раҳбарликни яхшилаш масалалари партия-хўжалик активи, илмий жамоатчилик, матбуотимиз томонидан бир неча йиллар мобайнида кенг ва қизғин равишда муҳокама қилинди. Кўпгина фойдали таклифлар айтилди.

КПСС Марказий Комитетининг ушбу Пленумига ҳавола қилинаётган асосий тадбирларни атрофлича муҳокама этишда Москва, Ленинград, Волгоград, Минск ва бошқа шаҳарлардаги кўпгина корхоналарнинг раҳбарлари, партия ходимлари, экономистлари ва бошқа ходимлари, олимлар, планлаштириш ва хўжалик ташкилотларининг мутахассислари актив қатнашдилар. Таклифлар иттифоқдош республикаларнинг Министрлар Советлари, СССР Госплани, Фанлар академиясининг Президиуми, министрликлар, давлат комитетлари ва идоралари томонидан ҳам кўриб чиқилди. Лойиҳанинг асосий қоидалари ёппасига маъқулланди.

I. Саноатни ривожлантириш ва хўжалик раҳбарлигига нисбатан янги талаблар

Ўртоқлар! Бизнинг саноатимиз социалистик ишлаб чиқариш муносабатларининг соғлом ва мустаҳкам негизига таянган ҳолда ривожланмоқда. Етти йиллик планни бажариш жараёнида ишлаб чиқариш ҳажмини анча кўпайтиришга эришилди; унинг структураси яхшиланди; энг илғор тармоқлар мўлжаллanganига нисбатан тез суръатлар билан ўсмоқда. Айниқса мамлакатнинг шарқида тобора янги-янги районлар индустриал ривожланишга жалб этилмоқда.

Бу йил тугалланадиган етти йиллик мобайнида саноат ишлаб чиқаришининг умумий ҳажми пландаги 80 процент ўрнига 84 процент ошади. Электроэнергия ҳосил қилиш икки баравардан зиёд кўпайтирилиб, 1958 йилдаги 235 миллиард киловатт-соатдан 1965 йилда 509 миллиард киловатт-соатга етказилади. Пўлат эритиш 55 миллион тоннадан 91 миллион тоннага етказилади, бу эса Англия, Франция ва ГФРни бирга қўшганда улар ишлаб чиқараётган пўлат миқдоридан анча ортиқдир. Бу йил нефть чиқариш 1958 йилдаги 113 миллион тонна ўрнига 242 миллион тоннага, газ чиқариш эса 1958 йилдаги 30 миллиард кубометр ўрнига қарийб 130 миллиард кубометрга етказилади. Машинасозлик ва металл ишлаш махсулоти ишлаб чиқариш 2,4 баравар ҳамда химия саноати маҳсулоти деярли 2,5 баравар кўпайтирилаётганлиги етти йилликнинг муҳим якуни бўлади. Енгил ва озиқ-овқат саноатининг маҳсулоти 1,5 баравар кўпайди.

Етти йил ичида 5,5 мингдан кўпроқ йирик саноат корхонаси қурилди ва ишга туширилди. Асосий ишлаб чиқариш фондлари халқ хўжалигида 90 процент, шу жумладан саноатда 2 баравар кўпаймоқда. Бунинг маъноси шуки, етти йиллик даврида биз ишга солаётган асосий саноат-ишлаб чиқариш фондлари ўзининг 1958 йилгача бутун ривожланиши натижасида саноат эга бўлган фондларнинг қимматига тенгдир.

Совет саноатининг техника даражаси оширилмоқда. Бу нарса асосий ишлаб чиқариш фондлари узлуксиз ўсаётганлиги ва янгиланаётганлигида, меҳнатни энергетика билан қуроллантириш даражаси оширилаётганлигида, ишлаб чиқаришнинг янги тармоқлари ўзлаштириб олинаётганлигида, энг янги серунум ускуналар яратилаётганлиги ва жорий қилинаётганлигида, ишлаб чиқариш жараёнлари механизациялаштирилаётганлиги ва автоматлаштирилаётганлигида ўз ифодасини топмоқда. Масалан, саноатда бир ишчи ҳисобига меҳнатни энергетика билан қуроллантириш даражаси сўнгги 7 йил мобайнида бир ярим баравардан зиёд оширилди.

Ишлаб чиқаришнинг умумий ҳажмида электр энергетикасининг, машинасозликнинг ва металл ишлашнинг ҳамда химия саноатининг, яъни бутун халқ хўжалигида техника тараққиётини таъминловчи тармоқларнинг ҳиссаси узлуксиз ошмоқда. Бу ҳисса 7 йил мобайнида 27 процентдан 35 процентга етди.

Бизнинг фанимиз ва техникамиз бутун дунёнинг эътиборини қозонган ғоят катта муваффақиятларга эришди ва жаҳондаги фан-техника тараққиётининг бир қанча муҳим соҳаларида етакчи ўринни эгаллаб турибди. Космик фазони тадқиқ қилишда Ватанимиз қўлга киритган ажойиб ютуқлар ҳаммага маълум. Алоқа ишларини такомиллаштириш, об-ҳавонинг қандай бўлишини олдиндан айтиб бериш ва навигация учун йўлдошлар ва ракеталардан фойдаланиш соҳасида кенг имкониятлар очилмоқда. Совет Иттифоқи жаҳон миқёсида атом физикасини ва атом техникасини ривожлантиришда етакчи бўлиб бормоқда.

Электрлаштириш соҳасида, жаҳонда энг йирик гидротурбина генераторлари, буғ турбиналари яратишда, узоқ масофаларга электр энергияси юборишда катта-катта ютуқларга эришилди.

Совет фани квант генераторлари яратишга зўр ҳисса қўшди. Физика ва химиянинг муваффақиятлари материалларни ишлашнинг янги самарали технологик жараёнларини яратиш учун кенг имкониятлар очиб берди. Конструкцияларда ишлатиладиган кўпгина материалларнинг пишиқлигини, мустаҳкамлигини оширишда муҳим тараққиётга эришилди. Абразив материаллар сифатида ишлатиладиган сунъий олмос кристалларини саноат тарзида ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Фан ва техниканинг бошқа соҳаларида ҳам муҳим ютуқларга эришилди.

Техника тараққиёти таъсири остида ишлаб чиқаришнинг янги тармоқлари узлуксиз вужудга келмоқда ва ривожланмоқда, улар саноатнинг эски тармоқларидан ажралиб чиқмоқда, ихтисослаштириш муттасил чуқурлашиб бормоқда. Бир қанча ихтисослаштирилган корхоналарни, масалан, запас қисмлар, қуйма, металл буюмлар, поковкалар ва саноатда кўплаб қўлланиладиган бошқа буюмлар ишлаб чиқарувчи корхоналар барпо этишда олға қараб қадам ташланди.

Етти йиллик планни бажариш жараёнида халқнинг моддий фаровонлик даражасини ошириш юзасидан бир қанча катта тадбирлар амалга оширилди. Иш куни соатлари қисқартирилди, ўртача иш ҳақи оширилди, ишчи ва хизматчилар талайгина қисмининг иш ҳақидан олинадиган солиқлар бекор қилинди ёки камайтирилди, колхозчиларни пенсия билан таъминлаш тартиби жорий этилди. Ички бозордаги молларнинг хиллари анча кўпайтирилди, аҳолини кўпгина истеъмол буюмлари билан таъминлаш яхшиланди. Уй-жой қурилиши жуда кенг миқёсларда олиб борилмоқда.

Мана шуларнинг ҳаммаси шонли ишчилар синфимиз, инженерларимиз, техникларимиз, олимларимиз қилаётган ижодий меҳнатнинг натижаси, партия, совет, касаба союз ва комсомол ташкилотлари омма орасида олиб бораётган катта ташкилотчилик иши ва сиёсий ишнинг натижасидир.

Лекин социалистик саноатни янада юксалтириш вазифаларини тўғри тушунмоқ учун ижтимоий ишлаб чиқаришнинг ривожланишидаги ҳозирги босқични характерлайдиган бир қанча ҳолатларни ҳисобга олиш лозим.

Ишлаб чиқариш миқёслари ғоят кенг даражада ошиб кетди, сарфланаётган капитал маблағларнинг ҳажми ва ишлаб чиқариш фондларининг миқдори кўпайди. Хўжалик алоқалари анча кенгайди ва мураккаблашиб қолди.

Фан-техника тараққиёти суръатлари жадаллашди. Фан ва техниканинг энг янги муваффақиятларини ишлаб чиқаришга иложи борича тезроқ жорий этиш зарурати янада кучайди.

Ҳозирги замон фан-техникасидаги революция маҳсулотнинг техникавий даражаси, сифати, мустаҳкамлиги, ундан фойдаланишнинг самараси сингари масалаларни олдинги ўринга қўймоқда. Социализм мамлакатлари билан капитализм мамлакатларининг тинч иқтисодий мусобақасидаги асосий оғирлик ҳозирги кунда ишлаб чиқаришнинг айни ана шу жиҳатларига кўчмоқда.

Капитал маблағлар сарфлаш учун ғоят катта жамғармалар барпо этиш ва айни маҳалда халқ моддий фаровонлигини анча ўстиришни таъминлаш зарур. Бу эса ресурсларни ўстириш манбаларини кенгайтириш вазифасини тамоман кескин қилиб қўймоқда.

Шунинг орқасида ижтимоий ишлаб чиқаришнинг самараларини бутун чоралар билан ошириш, жонли ва моддийлашган меҳнат сарфларини тежаш, капитал маблағлар ва асосий ишлаб чиқариш фондларидан олинадиган фойдани доимо ва анча кўпайтириш асосий проблема сифатида олдинги ўринга қўйилмоқда.

Шу муносабат билан турли-туман эгасизликка, исрофгарчиликка, беунум сарфларга қарши курашни кучайтириш катта аҳамият касб этмоқда. Бизнинг бошқариш аппаратимиздаги штатлар ва харажатларда каттагина ортиқчаликлар бор. Бу соҳада биз қатъий тартиб ва қаттиқ тежам жорий қилишимиз лозим.

Натижа қандай куч-ғайратлар ва чиқимлар эвазига, нималар бадалига қўлга киритилаётганига, ҳар бир корхона бир ёқда турсин, ҳатто ҳар бир айрим ходимнинг меҳнати қай даражада самарали бўлаётганига жамият мутлақо бефарқ қараб тура олмайди.

Совет экономикаси, фани, техникаси ва маданиятини ривожлантиришнинг ҳозирги босқичида халқ хўжалигининг беистисно ҳамма тармоқларида, биринчи галда саноатда хўжаликни рационал равишда, тежамли юргизиш ҳал қилувчи аҳамият касб этмоқда.

Хўш, ишлаб чиқаришнинг самарасини ошириш ва ижтимоий меҳнат унумдорлигини ўстириш соҳасида аҳвол қандай?

Саноат ишлаб чиқаришининг аҳволига тўғри баҳо бермоқ учун фақат эришилган муваффақиятлар тўғрисида эмас, шу билан бирга, саноатнинг ишидаги камчиликлар ва қийинчиликлар тўғрисида ва хали ҳал бўлмаган вазифалар ҳақида ҳам равшан тасаввурга эга бўлиш зарур.

Асосий ишлаб чиқариш фондларининг ҳар сўмига тўғри келадиган миллий даромад ва саноат маҳсулоти миқдорлари сўнгги йилларда бир оз камайиб кетганлигини айтиб ўтиш лозим. Саноатда меҳнат унумдорлигини ўстириш суръатлари (бу ҳам ижтимоий ишлаб чиқаришнинг қай даражада самарали бўлаётганлигини кўрсатувчи муҳим белгидир) сўнгги йилларда бирмунча секинлашиб қолди. Биз бу аҳволни яқин йилларда тузатиб олишимиз мумкин ва керак.

Шуни айтиш лозимки, бизнинг экономист олимларимиз ижтимоий ишлаб чиқаришнинг қай даражада самарали бўлаётганлигини анализ қилиш ва унинг самараларини ошириш ҳақида таклифлар ишлаб чиқиш билан кам шуғулланмоқдалар.

Мамлакатимизнинг ғоят катта социал-иқтисодий афзалликларидан шу тахлитда фойдаланиш керакки, бунинг натижасида миллий даромадни зарур даражадаги суръатлар билан ўстириш, асосий ишлаб чиқариш фондларининг ҳар сўми ҳисобига маҳсулот чиқаришни кўпайтириш ва меҳнат унумдорлигини муттасил ошириш таъмин этилсин.

Миллий даромад қанча юқори бўлса, ишлаб чиқаришни ривожлантиришга ва халқ фаровонлигини оширишга шунча кўп маблағ ажратилиши мумкин. Шу сабабдан, биз асосий фондларга сарфланган ҳар бир сўм эвазига олинадиган даромадни узлуксиз кўпайтира беришга ҳаракат қилишимиз керак.

Бизда асосий фондлардан ҳали етарли даражада фойдаланилмаётганлиги янги ишлаб чиқариш фондларини барпо этишга жуда кўплаб маблағ сарфлашга мажбур қилиб қўймоқда. Бу ишнинг миллий даромадни тақсимлашга ҳамда миллий даромаднинг халқ истеъмолига ажратиладиган қисми миқдорига таъсир кўрсатмаслиги мумкин эмас.

Энг муҳим вазифалардан бири шуки, яқин йиллар мобайнида миллий даромаднинг истеъмолга сарфланадиган қисмини кўпайтириш лозим. Бироқ, капитал маблағларнинг абсолют рақамлари ҳам муттасил кўпайиб бориши керак. Бунинг учун бизда имкониятлар бор. Фақат шу имкониятлардан оқилона фойдаланилса кифоя. Бу эса халқ меҳнати билан вужудга келтирилган жуда катта ва тобора кўпайиб борувчи ишлаб чиқариш фондларидан фойдаланишни узлуксиз яхшилашни, ижтимоий меҳнат унумдорлигини оширишни талаб қилади.

Социалистик хўжалик системаси очиб бераётган афзалликлар ва имкониятлардан ҳали ҳозирча тўлиқ фойдаланилмаётганлигини тан олиш керак. Гарчи саноатимиз муваффақиятли ривожланиб, етти йиллик план топшириқларини умуман ошириб бажараётган бўлса ҳам, биз айниқса енгил, озиқ-овқат, химия, ўрмон ва қоғоз саноати, шунингдек бинокорлик материаллари саноати сингари тармоқларда эришилган натижалардан мамнун эмасмиз.

Яқин ўтмишда планлаштиришда бир талай хатоларга йўл қўйилганини, мураккаб хўжалик проблемаларини ҳал қилишга ўйламай-нетмай таваккалчилик билан қаралганини биз биламиз, ўртоқлар. Бу ҳол хўжаликнинг турли тармоқлари ўртасидаги зарур пропорцияларнинг бузилишига олиб келди. Узоқ давр мобайнида бизда қишлоқ хўжалигининг ривожланиши билан саноатнинг ривожланиши ўртасида зарур пропорционаллик бўлмай келяпти. Қишлоқ хўжалигининг қолоқлиги саноатни, айниқса истеъмол буюмлари ишлаб чиқарувчи тармоқларни ривожлантириш суръатларининг секинлашиб қолишига таъсир кўрсатди.

КПСС Марказий Комитетининг март Пленумида бу қолоқликнинг сабаблари батафсил муҳокама қилинди, қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришидаги ҳамма тармоқларнинг ривожланишини жадаллаштириш юзасидан конкрет тадбирлар ишлаб чиқилди. Шуни рўй-рост айтиш керакки, март Пленумигина ана шу диспропорцияни тугатиш юзасидан амалий чоралар белгилади. Бу чораларнинг изчиллик билан амалга оширилаётганлиги ҳозирдаёқ тажрибада ўз самараларини кўрсатмоқда.

«А» группасидаги саноатнинг ривожланиши билан «Б» группасидаги саноатнинг ривожланиши ўртасида нотўғри нисбат вужудга келди. Бир неча йиллардан буён «Б» группасидаги саноат ўз ривожланишида орқада қолмоқда. Бундай қолоқликка сабаб фақат «Б» группасидаги саноат тармоқларини ўстириш суръатлари планларнинг ўзида пасайтириб кўрсатилгани эмас, шу билан бирга, ҳатто пландаги ана шу топшириқларнинг муттасил бажарилмай келгани ҳамдир.

Қишлоқ хўжалиги билан «Б» группасидаги саноатни ривожлантириш суръатлари орқада қолганлиги истеъмол буюмлари ишлаб чиқариш билан ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқариш ўртасида маълум даражада номувофиқлик вужудга келтирди. Бу эса аҳолининг реал даромадларини ўстириш суръатларига, моддий рағбатлантириш даражасига таъсир кўрсатмасдан қолмади. Бутун ижтимоий ишлаб чиқаришнинг самараларини ошириш йўли билан ана шу қолоқликни тугатиш энг асосий вазифа ҳисобланади.

Халқ хўжалигида баъзи салбий ҳоллар оғир саноатнинг айрим тармоқларида, асосан, ишлаб чиқариш қувватларини ишга солиш соҳасида планларнинг бажарилмаганлиги натижасида ҳам вужудга келди. Бу эса масалан, химия саноатида содир бўлганидек, ишлаб чиқаришни хом ашё ва ярим фабрикатлар билан таъминлашда муайян қийинчиликлар туғдирди.

Капитал қурилишда жиддий камчиликлар мавжуд: қувватларни ишга солиш муддатлари кечиктириб юборилмоқда, ишга солинаётган корхоналарнинг таннархи қимматга тушмоқда, давлатнинг кўплаб маблағлари ўлик молга айлантириб қўйилмоқда.

Техника тез суръатлар билан ривожланаётган ҳозирги замон шароитида корхоналарни сусткашлик билан қуриш шунга олиб келмоқдаки, ўрнатилаётган ускуналар фойдаланишга топширилмасдан турибоқ кўпинча техника жиҳатидан эскириб қолмоқда.

Капитал қурилишдаги катта-катта камчиликлар кўп жиҳатдан планлаштиришнинг қониқарсиз аҳволда эканлиги билан боғлиқдир. Капитал ишларнинг планлари ошириб белгиланаётганлиги маблағларнинг сочиб юборилишига сабаб бўлмоқда, молиявий ва моддий жиҳатдан қийинчиликлар туғдирмоқда, халқ хўжалигига зиён етказмоқда.

СССР Госплани капитал қурилишни планлаштиришда тартиб ўрнатиб, бу соҳада асосий ролни ўйнаши керак. Бошқармалар ва маҳаллий органларнинг қисталангига парво қилмай, Госплан планда молиявий ва моддий ресурслар билан капитал ишларнинг ҳажми ўртасида мувофиқлик бўлишига қатъий риоя этиши лозим. Биз 1966 йил планидаёқ мана шу йўлни қатъий ва изчиллик билан ўтказишимиз керак, бу эса кўп жиҳатдан экономикамизнинг ривожланишини тезлаштиради ва битмай қоладиган капитал қурилишни камайтиради.

Капитал ишларни планлаштириш системасини ҳам қайта кўриб чиқиш зарур. Бинокорлик ташкилотларининг фаолиятига сарфланган маблағларнинг миқдорига қараб эмас, балки тайёр маҳсулотга қараб, яъни ҳақиқатда фойдаланишга топширилган заводлар, фабрикалар, уй-жойларга қараб баҳо бериш керак.

Капитал қурилишни тубдан яхшилаш учун маблағ ажратиш, пудратчи ташкилотлар билан буюртмачилар ўртасида хўжалик ҳисоби асосидаги ўзаро муносабатларни яхшилаш, лойиҳа-смета ишларини ва қурилишнинг ўзини яхшилаш соҳасида кўпгина тадбирларни ўтказиш талаб қилинади. Капитал қурилишни ташкил этиш ва планлаштиришга тааллуқли ҳамма масалаларни бирмунча кейинроқ муфассал ва комплекс равишда муҳокамадан ўтказмоқ учун биз ана шундай тадбирларни ишлаб чиқишимиз керак.

Асосий ишлаб чиқариш фондларининг ҳар сўми ҳисобига маҳсулот ишлаб чиқариш камайиб кетганлиги кўп даражада янги қувватлар секин ўзлаштирилаётганлиги сабабли содир бўлди. Бир қанча ҳолларда ишга туширилган корхоналарда лойиҳада кўрсатилган қувватларни ўзлаштириш 4 йилга ва ҳатто бундан ҳам кўпроқ муддатга чўзиб юборилмоқда. Химия саноатида, қора металлургияда, бинокорлик материаллари саноатида, целлюлоза-қоғоз саноатида ишлаб чиқариш қувватлари айниқса ёмон ўзлаштирилмоқда. Кўпинча бу ҳол янги корхоналарни комплекс ишга туширмаслик, лойиҳалар ва технология жараёнларида хатолар ҳамда нуқсонларга йўл қўйиш орқасида содир бўлмоқда. Янги корхоналарни хом ашё билан таъминлаш ёмон уюштирилганлиги, улар учун ишчи кадрлар ўз вақтида тайёрланмаётганлиги ҳам кўп даражада ишнинг белига тепмоқда.

Синтетик каучук заводларида, масалан, каучукнинг янги турларини ишлаб чиқарувчи қувватлар барпо этилган Куйбишев, Волжск, Ефремов заводларида қувватларни ўзлаштиришда ниҳоятда орқада қолинди. Халқ хўжалиги кўп миқдордаги синтетик каучукни ололмай қоляпти, биз эса бундай каучукка ниҳоятда муҳтожмиз. Қўшалоқ суперфосфат ишлаб чиқариш учун фойдаланишга топширилган қувватлар яхши ишлатилмаяпти. Масалан, 1963 йилда Воскресенск химия комбинатида ишга туширилган қувватларнинг фақат 17 процентидан, Волхов алюминий заводида эса 1964 йилда ишга туширилган қувватларнинг 32 процентидан фойдаланиляпти, холос.

Янги қувватларни ишга туширишни тезлаштириш фан, техника тараққиётининг туб масаласидир.

Ҳозирги вақтда саноат ривожланишнинг шундай даврига кирдики, унинг ўсиш суръатларини тобора кўп даражада техника тараққиёти, фан ютуқларини ишлаб чиқаришга тезроқ жорий қилиш белгилаб бермоқда. Аммо, бу ишда бизда жиддий камчиликлар мавжуд бўлиб, ана шу камчиликлар саноат ишлаб чиқаришини ўстириш ва кўпгина корхоналарни техника билан қайта қуроллантириш суръатларига жиддий таъсир кўрсатмоқда.

(Давоми иккинчи бетда).

ЎРТОҚ А. Н. КОСИГИН ДОКЛАДИ

(Боши биринчи бетда).

Фан ютуқлари сусткашлик билан жорий қилинаётганлигига, бир томондан, бир қанча илмий тавсияларнинг амалда фойдаланиш учун етарли даражада мукаммал ишлаб чиқилмаётгани сабаб бўлса, иккинчи томондан, олимлар ишлаб берган серунум технология жараёнларини, машина ва самарали материалларни саноат секин ўзлаштираётганлиги сабаб бўлмоқда. Мисоллар келтираман.

Бир неча йил муқаддам бизнинг олимларимиз катта босим остида суюқлик ёрдами билан металларни ишлашнинг ғоят самарали усулини жаҳон практикасида биринчи бўлиб ишлаб чиққан эдилар. Бу усул ҳатто ўзгариши қийин бўлган металларни жуда катта аниклик билан ишлаш, металларнинг хоссаларини яхшилаш, ишлаб чиқариш майдонларини қисқартириш, технология ускуналарини соддалаштириш ва ишни юксак тезликда олиб бориш имконини беради. Ишлашнинг янги методини кенг жорий қилмоқ учун юксак босимли аппаратлар ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш лозим эди. Бироқ, бундай аппаратларни ясаш ҳанузгача йўлга қўйилган эмас.

Бир неча йил муқаддам олимларимиз электр токини ўзгартирувчи юксак даражада самарали чалаўтказгичли ускуналарнинг тамомила янги намунасини яратган эдилар. Бу ускуналар аввалги механик ва симобли ускуналарга қараганда анча юксак даражада фойдали иш коэффициентига эга бўлиб, ҳажми ҳам кичикдир. Уларнинг афзалликлари аниқ кўриниб турганига қарамай, саноат чалаўтказгичли ускуналар ишлаб чиқаришни кенг ривожлантиришни йўл қўйиб бўлмайдиган даражада пайсалга солиб келмоқда.

Беш йилдан кўпроқ муқаддам совет олимлари ғоят самарали конструкция материали бўлган полипропилен ишлаб чиқариш методини топган эдилар. Полипропилендан қувурлар, арматуралар, турли машина ва агрегатларнинг химиявий таъсирчан муҳитларга бардош берувчи деталлари, радио ва электр саноати учун деталлар, саноат, қишлоқ хўжалиги ва рўзғор мақсадлари учун пленка буюмлар, ниҳоятда пишиқ тола тайёрлаш мумкин. Ватанимизда полипропилен ишлаб чиқарувчи биринчи корхона 1964 йил декабрь ойида ишга туширилиши керак эди. Бироқ, Москва шаҳар Халқ хўжалиги кенгаши билан Химия саноати давлат комитети ана шу корхонани шу чоққача ишга солганлари йўқ.

Илмий-тадқиқот ишларининг ҳамда фан ва техника ютуқларини ишлаб чиқаришга жорий қилишнинг планлари муттасил бажарилмай қолмоқда. Янги машиналар яратиш ва шундай машиналар ишлаб чиқаришни ўзлаштириш соҳасида аҳвол айниқса ёмон. Ишлаб чиқаришни комплекс механизациялаштириш ва автоматлаштириш сусткашлик билан олиб борилмоқда, шу билан бирга автоматлаштириш соҳасидаги баъзи тадбирларнинг самараси жуда кам бўлмоқда. Янги технология жараёнлари ишлаб чиқаришга етарли даражада жорий қилинаётгани йўқ.

Кўпгина тармоқларда ишлаб чиқарилаётган машина ва ускуналарнинг тузилиши ҳозирги замон талабларига жавоб бермайди. Масалан, ишлаб чиқарилаётган металл ишловчи ускуналарнинг умумий ҳажмида аниқ қуйма чиқарувчи машиналар, темирчилик-пресс ускуналари ҳанузгача мутлақо арзимаган ўринни эгаллайди.

Биз машина ва ускуналарнинг прогрессив турларини ишлаб чиқаришни анча кўпайтиришимиз зарур. Биринчи галда, темирчилик-пресс ускуналари, аниқ қуйма тайёрловчи машиналар, электрфизика, электр химия ва бошқа шу каби серунум методларни қўллаб, металл ишлайдиган станок ва машиналар ишлаб чиқаришни кўпайтириш керак.

Ватан машинасозлигини бутун чоралар билан ривожлантириб, чет эл техникасининг ютуқларидан кенг фойдаланиш лозим.

Буюмларимизнинг сифати жаҳондаги энг яхши намуналардан паст бўлмаслиги шарт. Бунинг учун биз барча корхоналарда технология ва ишлаб чиқариш интизомини кўтаришимиз, ишлаб чиқариш маданиятини оширишимиз, шу тарика Ватанимиз эҳтиёжларини ҳам, экспорт эҳтиёжларини ҳам чинакамига қондиришимиз керак.

Меҳнат ресурсларидан рационал фойдаланиш ишлаб чиқаришни ривожлантириш ва халқ фаровонлигини ошириш суръатларини тезлаштириш учун катта аҳамиятга эга. Ҳозирги вақтда бизда меҳнатга лаёқатли аҳолининг 85 проценти ижтимоий хўжаликда банд ёки ўқимоқда: хотин-қизларнинг 75 проценти ишлаб турибди. Аҳолининг қолган қисми шахсий ёрдамчи хўжалигида ва рўзғор ишларида банддир. Ижтимоий ишлаб чиқаришга ва хизмат кўрсатиш соҳасига қўшимча ишчи кучини жалб этиш имконияти борлиги ана шу рақамлардан кўриниб турибди.

Кичик шаҳарларда, айниқса Украина, Белоруссиянинг ғарбий районларидаги, Закавказьенинг бир қанча районларидаги, шунингдек РСФСРнинг баъзи марказий районларидаги кичик шаҳарларда ишчи кучининг талайгина резервлари бор. Хўжалик ташкилотлари, комитетлар, министрликлар нуқул йирик шаҳарларда ишлаб чиқаришни ривожлантириш ва янги корхоналар қуришга интилаётганлари шундай аҳволнинг сабабларидан бири эканлигини айтиб ўтиш лозим. Буни сира тўғри деб бўлмайди.

Госплан мамлакат районларидаги меҳнат ресурсларини ўрганиб чиқиши ҳамда ишлаб чиқариш билан қурилишни халқ хўжалиги планларида шундай жойлаштиришни кўзда тутиши лозимки, бу нарса халқ хўжалигида меҳнат ресурсларидан тўлароқ фойдаланилишини таъмин этсин.

Партия Марказий Комитетининг Президиуми билан СССР Министрлар Совети халқ хўжалигидаги камчиликларни диққат-эътибор билан анализ қилиб кўрдилар ҳамда иқтисодий ўсиш суръатларининг сусайиб қолганлиги сабабларини аниқладилар. Анализ шуни кўрсатмоқдаки, экономикамизнинг ривожланишидаги маълум қийинчиликлар вақтинча характерга эга бўлиб, ана шу камчиликлар қисқа муддат ичида бартараф этилиши лозим.

КПСС Марказий Комитети Президиуми билан СССР Министрлар Советининг фикрича, саноатни янада ривожлантириш ва халқнинг турмуш даражасини ошириш соҳасида етилиб қолган проблемаларни ҳал қилиш вақтида асосий эътибор саноатга раҳбарлик қилиш методлари ва формаларини такомиллаштиришга қаратилмоғи керак. Саноатда бошқариш, планлаштириш ва рағбатлантиришнинг ҳозир амалда бўлган формалари энди ҳозирги замондаги техникавий-иқтисодий шароитларга ва ишлаб чиқарувчи кучларнинг ривожланиш даражасига жавоб бермайди.

Корхоналарнинг хўжалик ишларидаги ташаббускорлиги ва уларнинг ҳуқуқлари торайтириб қўйилган, уларнинг масъулияти эса етарли даражада эмас. Хўжалик ҳисоби кўп жиҳатдан расмиятчилик тусига эга. Саноат ходимларини моддий жиҳатдан рағбатлантиришнинг мавжуд системаси корхона ишининг умумий якунларини яхшилашдан уларни дуруст манфаатдор қилмай ва кўп ҳолларда умуман халқ хўжалиги манфаатларига зид бўлиб қолади.

Ҳозирги шароитда ишлаб чиқаришни бошқаришда ва планлаштиришда ниҳоятда чаққонлик ва оперативчилик талаб қилинади. Хўжаликда ўзгариб бораётган вазиятни ўз вақтида ҳисобга олиш, ресурсларни чаққонлик билан бир жойдан иккинчи жойга кўчириб туриш, фақат юқоридан эмас, балки қуйидан ҳам ишлаб чиқаришни аҳолининг ўсиб бораётган эҳтиёжлари ва талаби билан моҳирона боғлаб юбориш, фан-техника ютуқларини ишлаб чиқаришга тез жорий қилиш, корхонанинг конкрет шароитида хўжалик вазифаларини ҳал қилишнинг энг яхши усулларини топиш жуда муҳимдир.

Ана шуларнинг ҳаммасига марказлаштирилган планли раҳбарликни корхоналар ва коллективларнинг хўжалик ишларидаги ташаббускорлиги билан, ишлаб чиқаришни ривожлантиришнинг иқтисодий воситалари ва моддий стимулларини кучайтириш билан, тўла хўжалик ҳисоби билан боғлаб олиб борган тақдирдагина эришиш мумкин. Ана шунда хўжаликни бошқариш системаси ишлаб чиқаришнинг самараларини ошириш вазифаларига етарли даражада мослаштирилган бўлиб қолади.

Пленумга қўйилган таклифлар марказлаштирилган планли раҳбарликнинг экономикамизни ривожлантиришдаги етакчи ролидан келиб чиқади. Бу принципдан чекиниш муқаррар суратда планли социалистик экономиканинг афзалликларини қўлдан бой бериб қўйишга олиб борган бўлур эди.

Планлаштириш методларини такомиллаштириш ва саноат ишлаб чиқаришини иқтисодий жиҳатдан рағбатлантиришни кучайтириш ишлаб чиқарувчи кучларни ривожлантиришда эришилган даражага ҳамда коммунизм моддий-техника базасини яратишнинг ҳозирги босқичида илгари сурилаётган вазифаларга мос келувчи бошқаришнинг ташкилий формалари билан боғлаб юборилган тақдирдагина тегишли самарани беради.

Ишлаб чиқариш-техника проблемалари ҳаддан ташқари мураккаблашиб бораётган ҳозирги замон шароитида ҳар қайси тармоқнинг хусусиятлари ва вазифаларини тўла ҳисобга олиш орқалигина саноатга самарали раҳбарлик қилиш мумкин. Ишлаб чиқаришни ихтисослаштириш техникани тараққий эттиришнинг, ишлаб чиқаришни ривожлантириш ва такомиллаштиришнинг энг муҳим бўғинидир. Шу сабабдан, раҳбарликнинг тармоқ принципини таъмин этиш хўжаликни бошқаришнинг ажралмас элементи ҳисобланади.

Маълумки, сўнгги йилларда бошқаришнинг тармоқ принципи бузилиб, бу нарса ишлаб чиқаришни ва техникани ривожлантиришга маълум зиён етказди. Таклиф қилинаётган тадбирлар аҳволни тузатиш имконини беради.

Бироқ, бошқаришнинг тармоқ принципи территориал принцип билан, умуман халқ хўжалигини ҳамда мамлакатдаги республика ва районларнинг экономикасини комплекс ривожлантиришдаги тармоқлараро вазифалар билан, республикаларнинг хўжалик соҳасидаги ҳуқуқларини кенгайтириш билан боғлаб олиб борилиши керак.

КПСС Марказий Комитети Пленумининг муҳокамасига, биринчидан, планлаштиришни такомиллаштириш, корхоналарнинг хўжалик соҳасидаги ташаббускорлигини ва иқтисодий жиҳатдан рағбатлантиришни кучайтириш хусусидаги ва, иккинчидан, саноатни бошқаришни ташкил этишни яхшилаш хусусидаги таклифлар тақдим қилинади. Биринчи группадаги масалалар социалистик корхона тўғрисида яқинда тасдиқланган янги Низом билан, иккинчи группадаги масалалар эса, иттифоқдош республикаларнинг хўжалик соҳасидаги ҳуқуқларини кенгайтириш ҳақидаги қарор билан чамбарчас боғланган. Ана шу масалаларнинг ҳаммаси бир бутунни ташкил этади.

Таклиф қилинаётган тадбирларнинг асосий мақсади планли раҳбарлик системасини ва хўжаликни юргизиш методларини коммунистик қурилиш вазифаларига мувофиқлаштириб олиш, социалистик ишлаб чиқариш усулининг энг муҳим жиҳатларини ва афзалликларини янада ривожлантириш ҳамда шу тариқа экономикамизнинг коммунизмга олиб борувчи йўлдан тағин ҳам тезроқ олға босишини таъмин этишдан иборат.

Планлаштиришни такомиллаштиришга ва саноат ишлаб чиқаришини иқтисодий жиҳатдан рағбатлантиришни кучайтиришга тааллуқли масалаларни баён қилишга ўтиш учун рухсат бергайсиз.

II. Планлаштиришни такомиллаштириш ва саноат ишлаб чиқаришини иқтисодий жиҳатдан рағбатлантиришни кучайтириш

Қайси бир асосий соҳаларда экономикага планли раҳбарлик қилиш формаларини ва ҳар қайси корхонада хўжаликни юргизиш методларини такомиллаштириш таклиф қилинмоқда?

Биринчидан, экономикани давлат йўли билан планлаштиришнинг илмий савиясини ошириш юзасидан бир қанча чоралар белгиланмоқда.

Халқ хўжалиги планларида кўзда тутилаётган ишлаб чиқаришни ўстириш, миллий даромадни кўпайтириш суръатлари ва асосий пропорциялар оптимал бўлиши, яъни мавжуд имкониятлардан социализмнинг объектив иқтисодий қонунларига мувофиқ равишда энг яхши, энг самарали фойдаланилишини таъмин этиши керак. Ҳозирги фан-техника революцияси шароитида планлаштиришнинг вазифаси фан ва техниканинг сўнгги ютуқларини саноат йўли билан тез суръатларда ўзлаштириб олишни планларда кўзда тутишдан иборат. План фан-техника тараққиётининг истиқболлари негизида тузилмоғи керак. Истиқболли планларнинг ролини оширмоқ, планлаштириш учун илмий асосланган нормативлар системасини вужудга келтирмоқ зарур.

Шу орқали биз планлаштиришда таваккалчилик юз бериб қолиши эҳтимолининг олдини олишимиз ҳамда ижтимоий ишлаб чиқаришнинг самараларини ошириш учун шарт-шароитлар вужудга келтиришимиз мумкин.

Иккинчидан, корхоналар билан бирлашмаларнинг хўжалик соҳасидаги мустақиллигини ва ташаббускорлигини кенгайтириш ҳамда экономикамизнинг асосий хўжалик ячейкаси бўлган корхоналарнинг ролини ошириш юзасидан кўриладиган тадбирларнинг бутун бир системаси таклиф қилинмоқда. Ишлаб чиқаришнинг концентрациялашуви ўсиб бораётган, ишлаб чиқариш алоқалари кенгайиб бораётган бир шароитда хўжалик соҳасидаги мустақилликнинг мавжуд доиралари ҳозирги социалистик корхоналар учун торлик қилиб қолди ҳамда уларнинг меҳнат унумдорлигини ва ишлаб чиқариш самараларини ошириш соҳасидаги имкониятларни рўёбга чиқаришга тўсқинлик қилмоқда. Корхоналарнинг хўжалик соҳасидаги мустақиллигини кенгайтириш, ишчилар синфининг сиёсий онглилигини ва активлигини ўстириш коллективларнинг партия ташкилотлари раҳбарлигида ишлаб чиқаришни бошқаришда тағин ҳам кенгроқ қатнашишлари учун имконият очиб беради.

Шу мақсадда корхоналарнинг хўжалик соҳасидаги фаолиятини ортиқча чеклаб қўйишга барҳам бериш, ишлаб чиқаришни ривожлантириш учун корхоналарни зарур воситалар билан таъминлаш ва корхоналарнинг кенгайтирилаётган ҳуқуқлари учун қонунда мустаҳкам гарантиялар белгилаб қўйиш зарур.

Учинчидан, хўжалик ҳисобини мустаҳкамлаш ва ривожлантириш, нарх, фойда, мукофот, кредит сингари воситалар ёрдами билан ишлаб чиқаришни иқтисодий жиҳатдан рағбатлантиришни кучайтириш таклиф қилинади. Ишлаб чиқаришни ўстиришдан, даромадларни кўпайтиришдан, ғоят катта бойлик — корхоналарга бириктиб қўйилган ишлаб чиқариш фондларидан яхшироқ фойдаланишдан корхоналарнинг манфаатдорлигини ошириш лозим.

Корхона ишининг умумий якунларини яхшилашдан ишчи ва хизматчиларнинг манфаатдорлигини қатъиян кучайтириш ва шу орқали хўжалик қурилишида омманинг мустақиллиги ва ташаббускорлигини кенгайтиришнинг, ишлаб чиқаришни бошқаришда оммани кўпроқ қатнаштиришнинг иқтисодий негизини мустаҳкамлаш мўлжалланади.

Таклиф қилинаётган тадбирлар меҳнаткашларни моддий манфаатдор қилишдан иборат ленинча принципни изчиллик билан амалга оширишга, корхоналарнинг ўзидан янги-янги резервларни топишга, ишчи ва хизматчиларнинг иш ҳақини ошириш учун янги манбалар вужудга келтиришга қаратилган.

Саноатни планлаштиришни яхшилаш тўғрисида ва корхоналарнинг хўжалик соҳасидаги мустақиллигини кенгайтириш ҳақида

Корхоналарнинг хўжалик соҳасидаги мустақиллигини кенгайтириш мақсадида корхоналарга юқоридан тасдиқлаб бериладиган кўрсаткичлар сонини қисқартириш таклиф қилинади. Айни бир маҳалда планда сақланиб қоладиган кўрсаткичлар ишлаб чиқаришнинг самараларини оширишга қаратилган бўлиши шарт.

Тажриба шуни кўрсатиб турибдики, ялпи маҳсулот ҳажмининг кўрсаткичи корхоналарни халқ хўжалигига ва аҳолига ҳақиқатан зарур бўлган буюмларни ишлаб чиқаришга йўналтирмайди, ва кўп ҳолларда маҳсулот хилларини ҳамда сифатини яхшилашга халақит беради. Кўпинча корхоналар истеъмолчига керак бўлмаган ва шу сабабдан сотилмай қоладиган паст сифатли маҳсулот ишлаб чиқармоқда.

Ялпи маҳсулот кўрсаткичи ўрнига корхоналарнинг планларида улар сотадиган махсулотнинг ҳажми бўйича топшириқлар белгилаб қўйиш таклиф қилинади. Маҳсулотларни сотиш юзасидан белгиланган топшириқларни бажариш корхоналардан маҳсулот сифатига кўпроқ эътибор беришни талаб қилади. Паст сифатли маҳсулот ишлаб чиқараётган корхона бундай маҳсулотни сота олмай, қийналиб қолади ва, бинобарин, планни ҳам бажара олмайди. Корхоналарнинг фаолиятига ишлаб чиқарилган ялпи маҳсулотга қараб баҳо беришдан иборат ҳозирги тартибга кўра эса бундай корхона планни бажарган бўлиб ҳисобланар эди.

Бироқ, корхоналарнинг ишига фақат сотилган маҳсулотнинг ҳажмига қараб баҳо бериш етарли эмас. Жамиятнинг эҳтиёжларини қондириш учун халқ хўжалигига маҳсулотнинг муайян турлари керак. Шу сабабдан, буюмларнинг энг муҳим хиллари бўйича бериладиган топшириқлар рўйхати план кўрсаткичларида сақланиб қолиши лозим.

Корхоналар ўртасидаги хўжалик алоқалари яхши уюштирилиб, шартномалар системаси авж олдирилган тақдирда, ишлаб чиқариладиган маҳсулотнинг давлат планида тасдиқлаб қўйиладиган хилларини бора-бора камайтириб, уни группа шаклидаги, йириклаштирилган рўйхатдан иборат қилиб қўйиш мумкин бўлади.

Агар маҳсулотни сотиш бўйича белгиланган топшириқ ишлаб чиқаришни истеъмол билан яқинроқ боғлаш мақсадини кўзласа, фойда, рентабеллилик кўрсаткичи корхонани ишлаб чиқариш самараларини оширишга рағбатлантириш учун энг яхши омил бўлиб хизмат қилади. Фойданинг миқдори ҳар қайси корхона мамлакатнинг ишлаб чиқаришни кенгайтиришга ва халқ фаровонлигини яхшилашга сарфланадиган соф даромадига қанча ҳисса қўшаётганлигини кўп даражада акс эттириб туради.

Фойда бўйича топшириқлар белгилаб қўйиш таннархни камайтириш проблемасининг аҳамиятини бўшаштирмайди, балки, аксинча, кучайтиради, албатта. Маҳсулот таннархини камайтириш хўжалик раҳбарларининг энг муҳим вазифасидир. Корхонанинг техника—саноат—молия планида таннархи кўрсаткичига алоҳида эътибор берилиши керак.

Фақат маҳсулотнинг ҳар бир единицаси таннархини камайтириш ҳисобига эмас, шу билан бирга, ишлаб чиқарилаётган маҳсулот миқдорини кўпайтириш, буюмларнинг хилларини кўпайтириш ва янгилаш, сифатини ошириш ҳисобига ҳам жамғармаларни муттасил кўпайтириб боришдан давлат манфаатдордир. Таннархидан фойданинг фарқи шуки, у корхона ишлаб чиқариш фаолиятининг ана шу барча жиҳатларини тўлароқ акс эттиради. Бунда фақат фойданинг миқдорлари ва ўсишинигина эмас, балки рентабеллилик даражасини ҳам ҳисобга олиш, яъни ишлаб чиқариш фондларининг ҳар бир сўми эвазига қанча фойда олинганини билиб туриш муҳимдир.

Корхоналарда меҳнатни планлаштиришда ҳам жиддий ўзгаришлар қилиш кўзда тутилади.

Ҳозирги вақтда корхоналарга меҳнат бўйича тўртта кўрсаткич — меҳнат унумдорлиги, ходимларнинг сони, ўртача иш ҳақи ва иш ҳақи фонди тасдиқлаб берилмоқда. Зикр қилинган кўрсаткичлардан корхоналарга фақат биттасини — иш ҳақи фондини тасдиқлаб бериш таклиф қилинади. Бу, қолган кўрсаткичлар ўз аҳамиятини йўқотди, деган маънони билдирмайди, албатта. Меҳнат унумдорлигини ўстиришга, ходимларнинг сонига ва ўртача иш ҳақига доир кўрсаткичлар аввалгидек ҳозир ҳам халқ хўжалиги планининг ва корхонанинг ўзига берилган ишлаб чиқариш планининг зарур элементлари бўлиб қолаверади. Бироқ, ана шу топшириқларнинг ҳаммасини корхонага юқоридан тасдиқлаб бериш шартми? Планлаштиришнинг бундай тартиби меҳнат унумдорлигини ошириш йўлларини танлаб олишда корхоналарнинг ташаббускорлигини бўғиб қўяётганлигини тажриба кўрсатди.

Корхоналарга иш ҳақи фондини ҳам тасдиқлаб қўймаслик ҳақида таклифлар киритилди. Бироқ, иш ҳақи фондини планлаштиришдан воз кечиш вақти келмай туриб қилинган иш бўлур эди. Халқ хўжалигида халқ истеъмоли учун ишлаб чиқарилаётган молларнинг миқдори билан аҳолининг харид қуввати ўртасида зарур мувофиқлик бўлиши таъмин этилмоғи керак. Аҳолининг харид қувватини эса кўп жиҳатдан иш ҳақи фонди белгилайди.

Келажакда истеъмол буюмлари ишлаб чиқаришни анча кенгайтириш ва истеъмол молларининг зарур резервларини жамғариб қўйишга муваффақ бўлингач, корхоналарга иш ҳақи фондини тасдиқлаб беришдан воз кечса ҳам бўлади. Бу ишни биринчи галда истеъмол буюмлари ишлаб чиқарувчи тармоқларда амалга ошириш назарда тутилади.

Бинобарин, корхоналар учун юқоридан қуйидаги кўрсаткичлар тасдиқлаб берилади:

сотиладиган маҳсулотнинг ҳажми;
маҳсулотнинг асосий турлари;
иш ҳақи фонди;
фойда миқдори ва рентабеллилик;
бюджетга киритиладиган тўловлар ва бюджетдан бериладиган маблағлар.

Бу кўрсаткичлардан ташқари, корхоналарга қуйидаги топшириқлар ҳам белгилаб қўйилади:

марказлаштирилган тартибда ажратиладиган капитал маблағларнинг ҳажми ҳамда ишлаб чиқариш қувватларини ва асосий фондларни ишга солиш;
янги техникани жорий қилиш юзасидан асосий топшириқлар;
моддий-техника таъминоти кўрсаткичлари.

Хўжалик фаолиятининг бошқа кўрсаткичларини корхонанинг ўзи мустақил равишда планлаштиради, бу кўрсаткичларни юқори ташкилотлар тасдиқламайди. Бу эса, корхоналарни кераксиз васийликдан халос қилади ҳамда уларга ишлаб чиқаришнинг конкрет шароитларини ҳисобга олиб, энг тежамли қарорлар қабул қилиш имконини беради.

Корхоналарнинг хўжалик соҳасидаги мустақиллигини кенгайтириш билан давлат техника тараққиёти, капитал маблағлар, нархлар, меҳнатга ҳақ тўлаш ва молия соҳасида бундан буён ҳам ягона сиёсат ўтказа беради, ягона система асосида давлат статистика учёти ва ҳисоботи олиб борилишини таъмин этади.

Планлаштирувчи ва хўжалик ташкилотларининг асосий вазифаларидан бири истеъмолчиларнинг талабларига ва замонавий техника даражасига мувофиқ равишда маҳсулот сифатини оширишдир.

Техника даражаси ва маҳсулот сифатининг энг муҳим кўрсаткичлари ҳамда бунинг учун зарур бўлган молия, меҳнат ва моддий ресурслар планларда кўрсатиб қўйилиши керак.

Маҳсулот сифатини яхшилашнинг таъсирчан воситаси бўлган давлат стандартларининг ролини ошириш зарур. Стандартлар фан ва техника муваффақиятларини ҳисобга олиб, доимо такомиллаштириб борилиши лозим. Маҳсулот сифатини давлат имтиҳонидан ўтказиш тартибини жорий қилиш керак.

Корхоналарга юқоридан тасдиқлаб берилган планлар зарур техникавий-иқтисодий ҳисоб-китоблар ва асослар билан мустаҳкамланмаганлиги, планнинг айрим қисмлари эса бир-бири билан боғланмаганлиги орқасида корхоналарнинг нормал хўжалик фаолияти кўпинча бузилмоқда. Планлаштириш ва хўжаликни юргизиш вақтида зарур бўлган техникавий-иқтисодий нормативларни ишлаб чиқишга ҳанузгача тегишинча эътибор берилмаяпти. Тасдиқланган планлар тез-тез ўзгартирилиб, бунинг натижасида корхоналарнинг иши издан чиқарилмоқда ва ишлаб чиқаришнинг самаралари камайтириб юборилмоқда. Корхоналар учун саноат тармоқлари ва корхоналар группасининг конкрет хусусиятларини ҳисобга олиб, илмий асосланган нормативлар ва техникавий-иқтисодий ҳисоб-китоблар негизида тузилган барқарор планларни ишлаб бериш планлаштиришни такомиллаштиришдаги асосий вазифалардан биридир.

Планлаштиришнинг илмий савиясини ошириш экономист олимлар олдига мамлакатнинг техникавий-иқтисодий жиҳатдан ривожланишидаги ҳозирги жараёнларни анализ қилиш, пайдо бўлиб келаётган тенденциялар ва истиқболларни ойдинлаштириб бериш вазифаларини қўймоқда. Янги техниканинг иқтисодий самараларини оширишга, ишлаб чиқариш ва истеъмолдаги структура ўзгаришларига, хўжалик алоқаларини, районлар экономикасини комплекс ривожлантиришни ва мамлакатда территориал меҳнат тақсимотини ўрганишга алоҳида эътибор берилмоғи керак.

Ишлаб чиқаришнинг техника даражасини ва унинг самараларини ошириш энг муҳим вазифа сифатида илгари сурилаётган ҳозирги шароитда корхоналарнинг хўжалик фаолиятига планли раҳбарлик қилиш йиллик планлар билан чекланиб қолиши керак эмас. Истикболли планларга эса лозим даражада аҳамият берилмай келди. Кўпгина корхоналарда бундай планлар умуман тузилмади, шундай планлар бор бўлган жойларда эса улар аксар, халқ хўжалигини ривожлантириш планлари билан боғланмаган бўлди. Истикболли планлаштиришни йўлга қўйишнинг ҳозирги тартибидаги катта камчилик ана шундан иборатки, истиқболли планларнинг тасдиқланган топшириқлари, чунончи етти йиллик планнинг контроль рақамлари йиллар бўйича тақсимлаб қўйилмади.

Бундай аҳвол шунга олиб келмоқдаки, корхоналар ўз ишлаб чиқаришини ривожлантириш истиқболларини аввалдан билмайдилар ҳамда ишлаб чиқаришни ўз вақтида тайёрлаб қўйиш, мол етказиб берувчилар ва истеъмолчилар билан доимий алоқа боғлаш имкониятига эга эмаслар.

Планлаштиришнинг асосий формаси сифатида беш йиллик план белгилаб, унда энг муҳим топшириқларни йиллар бўйича тақсимлаб қўйиш таклиф қилинади, токи корхоналар ўзининг ишлаб чиқариш-хўжалик фаолиятини ана шу план асосида олиб борадиган бўлсин.

Сўнгги вақтларда саноат тармоқлари бўйича ишлаб чиқаришнинг самарасини оширишга қаратилган чоралар халқ хўжалиги планларида етарли даражада кўзда тутилмади, бунга саноатни бошқаришнинг тармоқ принципи бузилганлиги сабаб бўлди. Вазифа — саноатни бошқаришда ҳам, халқ хўжалиги планида ҳам саноат ишлаб чиқариши тармоғининг аҳамиятини ошириш ҳамда тармоқлар бўйича планлаштиришни республикалар ва иқтисодий районлар бўйича планлаштириш билан тўғри қўшиб олиб боришни таъминлашдан иборат.

Шу муносабат билан СССР Госпланининг вазифалари тўғрисида гапириш керак бўлади. Госплан халқ хўжалигидаги пропорциялар ва алоқаларнинг тўғри бўлишини таъминлашга, ижтимоий ишлаб чиқариш самараларини оширишга, миллий даромадни тез кўпайтириш ва халқ фаровонлигини ошириш учун ресурсларни қидириб топишга кўпроқ эътибор бериши керак. Шу билан бирга, халқ хўжалиги балансларини, жумладан, миллий даромад ва ундан фойдаланиш балансини, умуман мамлакатда, шунингдек районлар бўйича меҳнат ресурслари ва улардан фойдаланиш балансини, аҳолининг пул даромадлари ва харажатлари балансини, молия ресурслари балансини, шунингдек энг муҳим моддий балансларни синчиклаб, чуқурроқ ишлаб чиқиш алоҳида аҳамиятга эга бўлади.

Корхоналарни иқтисодий рағбатлантиришни кучайтириш ва хўжалик ҳисобини мустаҳкамлаш тўғрисида

Планлаштириш формаларини ва методларини яхшилаш хўжалик ҳисобини мустаҳкамлаш ва ривожлантириш проблемасини янгича тарзда қўйишга имкон беради. В. И. Ленин, ҳар бир корхонанинг иши рентабелли бўлиши, ўзининг харажатларини ўз даромадлари ҳисобидан тўла равишда қоплаши ва фойда бериб туриши лозим, деб кўрсатиб ўтган эди.

Хўжалик ҳисобидаги корхоналар ва бу корхоналарнинг раҳбарлари ишнинг иқтисодий натижалари учун тўла равишда жавобгар бўлишлари лозим. Лениннинг хўжалик ҳисоби тўғрисидаги идеялари бизнинг иқтисодий практикамизга мустаҳкам сингдирилиши лозим. Шу идеяларни изчиллик билан амалга оширишни ва янада ривожлантиришни коммунистик қурилишнинг ҳозирги босқичида етилган кўпгина вазифаларни ҳал қилишга олиб борадиган йўл, деб биламиз.

Хўш, янги шароитда хўжалик ҳисобини мустаҳкамламоқ ва ривожлантирмоқ учун амалда нималар қилиш керак?

Биринчидан, шундай шароит вужудга келтириш кераки, бу шароитда корхоналар ишлаб чиқаришни такомиллаштириш масалаларини мустақил ҳал қила оладиган бўлсинлар ва ўзларига бириктириб қўйилган ишлаб чиқариш фондларидан маҳсулот чиқаришни ва олинаётган фойданинг миқдорини кўпайтирмоқ учун яхшироқ фойдаланишдан манфаатдор бўлсинлар. Бунинг учун корхонанинг олган фойдаларидан унга кўпроқ маблағ қолдира бериш керак, токи корхоналар ишлаб чиқаришни ривожлантира бериш, техникани такомиллаштириш, ходимларни моддий жиҳатдан рағбатлантириш ҳамда корхона ишчилари ва хизматчиларининг меҳнат ва турмуш шароитини яхшилаб бориш имкониятига эга бўлсинлар. Корхонага қолдирилаётган маблағларнинг миқдорини шу корхонага бириктириб қўйилган ишлаб чиқариш фондларидан фойдаланишнинг, реализация қилинадиган маҳсулот ҳажмини кўпайтиришнинг, ишлаб чиқариш рентабеллигини оширишнинг ва маҳсулот сифатини яхшилашнинг самарали бўлишига бевосита боғлиқ қилиб қўйиш керак. Шу билан бирга, капитал ишларни таъминламоқ учун давлат томонидан қайтариб олинмайдиган пул беришни чеклаб қўйиш ва кредитни қўлланишни кенгайтириш керак.

Иккинчидан, корхоналар ўртасидаги муносабатларда хўжалик ҳисоби принципини мустаҳкамлаш, товарлар етказиб бериш соҳасида олинган мажбуриятларга қаттиқ риоя қилинишини таъминлаш ва мажбуриятларни бажариш учун бўлган моддий масъулиятни кучайтириш керак.

Учинчидан, бутун коллективни, корхонанинг ҳар бир цех ва участкасини фақат ўз топшириқларини бажариш учунгина эмас, шу билан бирга, корхона ишининг умумий якунларини яхшилаш учун ҳам хўжалик ҳисоби асосида моддий манфаатдор қилиб қўйиш зарур. Шу билан бирга, рағбатлантириш системасини шундай қилиб қуриш кераки, корхоналар план топшириқларини кўпроқ қилиб ишлаб чиқариш ва бажаришдан, ички ресурслардан яхшироқ фойдаланишдан манфаатдор бўлсинлар.

Хуллас, корхонанинг бутун фаолиятини ишлаб чиқариш экономикасини яхшилаш, корхона даромадларини ошириш йўлларини қидириб топишга ва шу тариқа мамлакатнинг ялпи миллий даромадини кўпайтиришга йўллаб юбориш керак.

Капитал маблағ сарфлашнинг ҳозирги тартибида капитал маблағлар нуқул марказлаштирилган план асосида сарфланмоқда, шу билан бирга, бу маблағларнинг анчагина қисми янги корхоналар қуришга сарф бўлмоқда. Ишлаб турган корхоналарнинг кўп ҳолларда зарур маблағлари бўлмай қолмоқда ва шу сабабли, улар эскириб қолган ускуналарни ўз вақтида алмаштира олмаётирлар. Бу эса меҳнат унумдорлигини ўстиришни, маҳсулот сифатини яхшилашни, ишлаб чиқаришнинг рентабеллигини оширишни тўхтатиб қўймоқда.

Корхона олган фойдадан ажратилган маблағлар ҳисобидан ишлаб чиқаришни ривожлантириш учун ҳар бир корхона ўз фондини вужудга келтирсин, деган таклиф бор. Бундан ташқари, асосий фондларни тўла равишда тиклаб олишга мўлжалланаётган амортизацион ажратмаларнинг бир қисми шу фондга олиб бериладиган бўлади. Ҳозирги вақтда амортизацион ажратмаларнинг шу қисми капитал қурилишни пул билан таъминлашга марказлаштирилган тартибда тўла равишда сарфланмоқда ва корхоналарнинг ўзлари шу маблағларни тасарруф қила олмаяптилар.

Бу тадбирлар амалга оширилиши натижасида ишлаб чиқаришни ривожлантириш учун ажратилган ва корхоналар ишлаб чиқаришни техника жиҳатдан такомиллаштиришга мустақил равишда сарфлай оладиган фонднинг маблағи ҳозирги вақтдаги миқдордан анча кўпроқ миқдорни ташкил қилади. Буни қуйидаги маълумотлардан билиш мумкин.

1964 йилда саноатда янги техникани жорий қилишга ва ишлаб чиқаришни ривожлантиришга корхоналарнинг фондидан 120 миллион сўм сарфланди, бундан ташқари, мана шу мақсадларга банк кредитлари ҳисобидан 600 миллион сўм, жами—720 миллион сўм сарфланди. Янги шароитда ишлаб чиқаришни ривожлантириш фонди 1967 йилда тахминан 4 миллиард сўмни ташкил қилади, шу жумладан бу маблағнинг 2,7 миллиард сўми амортизацион ажратмалар ҳисобидан вужудга келади.

Хўжалик ҳисобини мустаҳкамлаш ва ишлаб чиқаришни иқтисодий рағбатлантириш давлат корхонага маблағларни қандай асосда беришига ва корхона ўз даромадларининг бир қисмини давлат бюджетига қай тартибда ажратишига боғлиқдир.

Ҳозирги вақтда капитал ишларга керакли пул давлат бюджетидан бериб турилибди ва бу пул қайтиб олинмайди. Корхоналарнинг раҳбарлари корхонани реконструкция қилиш қанчага тушиши ва капитал ишлар учун сарфланган қўшимча маблағлар қандай самара бериши тўғрисида унчалик ташвишланмайдилар, чунки корхоналар олинаётган маблағларни қайтариб беришга мажбур эмас. Бинобарин, бизда шундай система бўлиши кераки, хўжалик раҳбарлари энг кам капитал маблағ сарфлаган ҳолда, янги цехлар ва объектлар вужудга келтирмоқ, шу цехлар ва объектларни ўз вақтида ишга туширмоқ ва лойиҳадаги қувватни тезроқ ўзлаштирмоқ учун қурилишга ажратилган маблағлардан энг кўп тежаб фойдаланиш ғамини ейдиган бўлсинлар.

Капитал қурилишга қайтариб олинмайдиган шартлар билан маблағ беришдан узоқ муддатли кредитлашга ўтиш шу вазифани ҳал қилиш йўлларидан биридир. Шу нарса назарда тутиладики, кредитлаш системаси биринчи навбатда ишлаб турган корхоналарни капитал маблағлар билан таъминлашга нисбатан қўлланиладиган бўлади. Янги объектлар қуришга келганда, бу соҳада узоқ муддатли кредитлаш системасини қилинган сарфларга нисбатан қисқа муддатда қопланадиган корхоналар учун қўлланиш мақсадга мувофиқ бўлса керак.

Корхонага берилаётган оборот маблағларидан тўғри ва тежамли фойдаланиш ишлаб чиқаришнинг самарали бўлишига эришмоқ учун катта аҳамиятга эга. Ҳозирги вақтда корхонанинг оборот маблағлари ҳар сафар етишмай қолганида, бунинг учун давлат бюджетидан маблағ ажратиб берилади. Шу сабабли, модомики корхона ўзига бериб қўйилган оборот маблағларидан фойдаланиш учун унинг зиммасида ҳеч қандай иқтисодий масъулият бўлмас экан, чинакам хўжалик ҳисоби тўғрисида гапириб ҳам бўлмайди. Корхонанинг оборот маблағларини бюджет ҳисобидан тўлдириб, қайтариб олинмайдиган маблағлар беришдан бундан буён воз кечиш ва корхоналарга зарур бўлиб қолган тақдирда, шу мақсадлар учун вақтинча кредитлар бериб туриш таклиф қилинади. Бундай тартиб корхонани ўзига берилган оборот маблағларидан тежаб-тергаб фойдаланишга мажбур қилади.

Корхоналарнинг ўз даромадларидан давлат бюджетига тўловлар бериш тартибини ўзгартириш ҳам кўзда тутилмоқда.

Ҳозирги вақтда корхоналарнинг ўзлари олган маблағлардан бюджетга тўлайдиган ажратмаларининг миқдори шу корхоналарга бирктиб қўйилган ишлаб чиқариш фондларига боғлиқ эмас. Бу эса, корхоналарнинг капитал ишларни бажаришга ва оборот маблағларининг етишмай қолган қисмини тўлдиришга давлатдан кўпроқ пул олишга интилаётганликларига, оборот маблағларидан рационал равишда фойдаланиш учун ўзлари зарур чоралар кўрмаётганликларига олиб келаётган сабабларнинг биридир. Гоҳо корхона олинган маблағларни қандай қилиб бўлса ҳам сарфламоқ учун ўзига кераксиз ускуналарни сотиб ола беради.

Кейинги йилларда саноатнинг бир қанча тармоқларида ишлаб чиқариш фондларидан фойдаланиш натижасида олинаётган самара камайиб кетганлигини айтиб ўтган эдик. Шу сабабли, корхоналарни маҳсулот чиқаришни кенгайтиришга ва ўзлари олаётган фойданинг умумий миқдорини кўпайтириш билан бирга, шу олинаётган фойданинг ўзларига ажратиб берилган ишлаб чиқариш фондларининг ҳар бир сўмига тўғри келадиган қисмини ҳам кўпайтиришга қизиқтиришнинг аҳамияти жуда катта. Бунинг учун корхоналарга бириктириб қўйилган асосий фондларнинг қимматига ва оборот маблағларига қараб уларнинг фойдаларидан бюджетга ишлаб чиқариш фондлари эвазига тўланадиган ҳақ тариқасида бюджетга ажратмалар бериб туришларини жорий қилиш зарур.

(Давоми учинчи бетда).

ЎРТОҚ А. Н. КОСИГИН ДОКЛАДИ

(Боши 1 ва 2-бетларда).

Асосий фондлар ва оборот маблағлари эвазига тўланадиган пулнинг нормативлари узоқ муддатга — бир неча йилга мўлжаллаб белгилаб қўйилади. Буни белгилашда шу нарсани назарда тутиладики, нормал ишлаб турган корхона мазкур тўловни тўланганидан кейин корхонанинг рағбатлантириш фондларини вужудга келтирмоқ ва планли сарфларни қопламоқ учун унинг ўзида фойда қоладиган бўлиши керак. Ўзининг асосий фондларидан ва оборот маблағларидан яхшироқ фойдаланаётган корхонанинг ихтиёрида рағбатлантириш фондларини вужудга келтириш учун кўпроқ фойда қола беради, бу эса, корхонага бериб қўйилган халқ маблағларидан яхшироқ фойдаланиш учун зарур моддий манфаатдорликни таъминлайди.

Янги техника, янги ўрнатилган ускуналар, янги ишга туширилган корхона ёки цехлар ҳамма ҳолларда ҳам дарров тўла иқтисодий самара бера бермайди, шу муносабат билан корхоналарда вақтинча молиявий қийинчиликлар туғилиши мумкин. Шу сабабли, фондлар эвазига тўланадиган ҳақни янги ишга туширилган қувватларни ўзлаштиришнинг планда белгиланган муддати ўтганидан кейингина ундириб олишга киришиш таклиф қилинади.

Шуни уқтириб ўтиш керакки, фондлар эвазига тўланадиган ҳақни корхоналар ҳозир бюджетга бераётган тўловлардан ташқари қўшимча равишда тўлашлари лозим бўлган взнос тариқасида жорий қилинмаслиги керак, деб таклиф этилмоқда; бунда гап корхоналарнинг бюджетга берадиган тўловларининг анчагина қисмини янги усулда тўлашлари устида бормоқда. Кейинроқ бориб, фондлар эвазига тўланадиган мана шундай ҳақ давлат бюджети даромадларининг энг муҳим қисми бўлиб қолади ва шунга яраша бошқа тўловларнинг, шу жумладан оборот солиғининг роли камаяди.

Корхоналар ўртасидаги муносабатларда хўжалик ҳисоби принципини кенг жорий қилиш ҳам назарда тутилмоқда. Ҳозирги вақтда корхоналарнинг бир-бирига нисбатан иқтисодий жавобгарлиги асло етарли эмас. Корхоналар ўртасидаги иқтисодий муносабатларда хўжалик шартномаси ҳали ҳам лозим бўлган ўринни олгани йўқ.

Маҳсулотлар етказиб бериш юзасидан шартномада олинган мажбуриятларни бажармаганлиги учун корхоналарнинг ва ташкилотларнинг моддий жавобгарлигини ошириш, яъни мажбуриятларни бажармаслик натижасида келган зарарларни тўлашни қоида қилиб қўйиш таклиф қилинади. Темир йўл, сув транспорти, автомобиль транспорти ва бошқа транспорт ташкилотларининг маҳсулотни корхоналардан ўз вақтида олиб чиқиб кетмаганликлари ва шу маҳсулотни истеъмолчиларга ўз вақтида етказиб бермаганликлари учун уларнинг зиммаларидаги жавобгарлик кучайтирилади. Лойиҳалаш ва конструкторлик ташкилотлари ҳам ўз лойиҳаларида, технология схемаларида ва конструкцияларида йўл қўйилган камчиликлар объектларни қуриш ва ишга туширилган объектларни ўзлаштириш жараёнида моддий зарарлар кўришга ва қўшимча сарфлар қилинишига олиб келган бўлса, улар ҳам мана шу нуқсонлар учун жавобгар бўлишлари зарур.

Маҳсулотни реализация қилиш кўрсаткичларини белгилаб қўйиш маҳсулот етказиб берувчи корхоналарнинг аҳволини ва шу корхоналарда фондлар вужудга келтиришни харидорларнинг тўловларни ўз вақтида бериб туришларига боғлиқ қилиб қўяди. Албатта, ҳар бир корхона тўловларни ўз вақтида тўлаб туриши ва маҳсулот етказиб берувчи корхоналар билан ўз вақтида ҳисоб-китоб қилиши учун ўзи жавобгар бўлиши лозим. Корхоналар ўртасида хўжалик ҳисобига асосланган муносабатлар тўлаш интизомини мустаҳкамлашни талаб қилади. Айни вақтда маҳсулот етказиб берувчилар билан истеъмолчиларнинг ўзаро узлуксиз ҳисоб-китоб қилиб туришларини таъминлаш мақсадида давлат кредитининг хўжалик оборотидаги роли оширилиши лозим.

Ходимларнинг, корхоналар ишини яхшилашдан моддий манфаатдорлигини кучайтириш тадбирлари тўғрисида

Корхона ишининг умумий якунларини яхшилашдан ишлаб чиқариш коллективининг ва ҳар бир ходимнинг манфаатдорлиги ҳозирги вақтда мутлақо етарли эмас. Ишчи ва хизматчиларнинг меҳнатига тўланадиган ҳақни корхонанинг ўзи вужудга келтирган даромад манбалари ҳисобидан ошириш учун корхоналарнинг имконияти ғоят чеклаб қўйилган.

Саноат корхоналарининг қарийб ярмиси фойдадан ҳосил қилинадиган ўз фондига эга эмас, корхона фонди бўлган жойларда эса, бу фонднинг миқдори жуда кам ва рағбатлантирмоқ учун шу фонддан ажратилаётган маблағларнинг миқдори оз. Мукофотларнинг ва бошқа рағбатлантиришларнинг деярли ҳамма турлари олинган фойдадан тўланмасдан, балки иш ҳақи фондидан тўланмоқда. Фойдани кўпайтиришда ва ишлаб чиқаришнинг рентабеллигини оширишда корхона эришган ютуқлар корхона ходимларининг бевосита иш ҳақига таъсир қилаётгани йўқ.

Корхона ходимларининг моддий манфаатдорлигини ошириш учун бу практикани ўзгартириш зарур. Шундай тартиб ўрнатиш керакки, ишчилар ва хизматчиларнинг меҳнатига тўланадиган ҳақни ошириш соҳасида корхоналарнинг имконияти, аввало ишлаб чиқаришнинг ўсиб бориши билан, маҳсулот сифатининг яхшиланиб бориши, корхона олаётган фойданинг кўпайиб бориши ва ишлаб чиқаришнинг рентабеллиги ошиб бориши билан белгиланадиган бўлсин. Ишчилар ва хизматчиларнинг тариф ставкалари ва окладлари бундан буён ҳам марказлаштирилган тартибда оширила беради. Шу билан бирга, корхоналар иш ҳақи фонди билан бир қаторда, ходимларнинг якка тартибда эришган муваффақиятлари учун ва корхона ишининг юксак умумий якунлари учун ходимларни рағбатлантирадиган ўз манбаларига эга бўлиши лозим.

Корхона олаётган фойданинг бир қисми мана шундай манба бўлиши керак. Бутун йил давомида қилинган ишнинг юксак кўрсаткичлари учун ишчи ва хизматчиларга шу фойда ҳисобидан мукофотлар тўланибгина қолмасдан, шу билан бирга, йил охирида бир йўла мукофот пули ҳам бериладиган бўлади. Бунда корхонада узлуксиз ишлаш стажининг қанча давом қилганлиги ҳисобга олинадиган бўлади, бу эса, кадрларни корхонада узоқ сақлаб қолишга ижобий таъсир ўтказади.

Моддий рағбатлантиришнинг ҳозирги мавжуд практикаси шароитида корхоналар ўзларининг ички ресурсларидан энг тўлиқ фойдаланишни планларда кўзда тутишдан манфаатдор эмаслар, чунки корхоналарнинг ишларига баҳо беришнинг ҳаммаси ва ходимларни рағбатлантириш системасининг ҳаммаси, аввало планни ошириб бажарганлик учун рағбатлантириш асосига қурилган. Бундай система сабабли корхоналар ишлаб чиқариш ҳажми, меҳнат унумдорлигини ошириш ва маҳсулот таннархини камайтириш соҳасида камроқ топшириқ олишга ва иш ҳақи фондини, ходимларнинг сонини, капитал маблағларнинг ва моддий фондларнинг миқдорини планни осонроқ ошириб бажарадиган қилиб хийли кўпайтириб олишга интиладилар. Бу эса, тўғри планлар тузишни қийинлаштириб қўяди. Бу тартибни қандай қилиб ўзгартириш таклиф этилмоқда?

Ҳар бир корхонада олинган фойдадан ажратиладиган маблағлар ҳисобидан ходимларни моддий рағбатлантириш фонди вужудга келтирилади. Моддий рағбатлантириш фондига ажратмалар бир қанча йилларга мўлжаллаб белгилаб қўйилган стабиль нормативлар асосида бериб турилади, токи моддий рағбатлантириш фондининг миқдори реализация қилинаётган маҳсулот ҳажмининг ёки олинаётган фойданинг ҳажми кўпайиб боришига ҳамда планда кўзда тутилган рентабеллик даражасига боғлиқ бўлиши керак. Планни ошириб бажарганлик учун рағбатлантириш тариқасида тўланадиган маблағнинг миқдори планда кўзда тутилган кўрсаткичларга эришганлик учун тўланадиган маблағнинг миқдоридан нисбатан камроқ бўлади. Бу эса, корхоналарни резервларни ўз вақтида топиб ишга солишга ва юқорироқ план топшириқларини қабул қилишга рағбатлантиради.

Моддий рағбатлантириш фонди янги маҳсулотнинг салмоғига ва маҳсулот сифати оширилганлиги учун нархга қўйилган устамалардан корхона олаётган қўшимча даромадларга қараб ҳам кўпайтирила беради. Корхоналар янги маҳсулот ишлаб чиқаришни тезроқ ўзлаштиришдан ва шу маҳсулотнинг сифатини яхшилашдан манфаатдор бўлиб қоладилар.

Ишлаб чиқаришнинг ва таннархнинг структураси, шунингдек корхона олаётган фойда билан шу корхона тўлаётган иш ҳақи ўртасидаги нисбатлар турли тармоқларда бир хилда бўлмаганлиги сабабли, моддий рағбатлантириш фондига ажратиб бериладиган ажратмаларнинг нормативларини иш ҳақи фондларининг миқдорини ҳисобга олиб, айрим тармоқлар бўйича ва имкон борича корхоналарнинг группалари бўйича табақалаштириб қўйиш назарда тутилмоқда.

Корхоналарда социал-маданий тадбирлар ва уй-жой қурилиши фонди ҳам вужудга келтирилиши лозим. Бу фонднинг маблағлари уй-жойлар қуришга берилаётган марказлаштирилган маблағлардан ташқари уй-жойлар қуришга, болалар муассасалари, пионер лагерлари, дам олиш уйлари ва санаторийлар қуришга ҳамда уларнинг харажатларига, ҳамда бошқа социал-маданий эҳтиёжларга сарфланади.

Бинобарин, корхона яхши ишлаган сари, шу корхонадаги ходимларнинг иш ҳақини ошириш учунгина эмас, шу билан бирга, уларнинг уй-жой ва маиший шароитини яхшилаш ҳамда маданий ва соғломлаштириш тадбирларини ўтказиш учун ҳам корхонанинг имкониятлари кўпая беради.

Планлаштириш методларини ва иқтисодий рағбатлантириш методларини ўзгартириш тўғрисида қилинаётган бу таклифлар назарий хулосаларгагина асосланган таклифлар бўлиб қолмай, шу билан бирга, ҳозирги мавжуд амалий тажриба натижаларига асосланган таклифлардир.

1964 ва 1965 йиллардаёқ тўқимачилик, пойафзал ва тикувчилик саноатининг бир қанча корхоналарида планлаштиришнинг ва иқтисодий рағбатлантиришнинг янги методлари жорий қилина бошлади. Бу корхоналарнинг фаолиятига саноат маҳсулотини реализация қилиш планини бажариш натижаларига ва фойда олиш планини бажаришларига қараб баҳо берилмоқда.

Кейинги вақтларда бир қанча тармоқларнинг корхоналарида раҳбар ходимларни, инженер-техник ходимларни ва хизматчиларни мукофотлашнинг янги системаси ҳам жорий қилинди, бу система ишлаб чиқаришни ўстиришдан, маҳсулот сифатини яхшилашдан ходимларнинг манфаатдорлигини оширишга қаратилган системадир. Биз қўлга киритган дастлабки натижалар биз танлаб олган бу йўлнинг тўғрилигини кўрсатиб турибди. Янги системани қўлланишнинг бир амалий тажрибаси тўғрисида бирмунча муфассалроқ гапириб ўтмоқчиман. Бунда гап автомобиль транспорти корхоналари устида боради.

Автотранспорт корхоналарининг хўжалик фаолиятида катта камчиликлар бор. Автомобилларнинг бекор қатнаши улар босган ҳамма йўлнинг қарийб ярмисини ташкил қилади. Бекор қатнашларни қисқартириш, автопаркка хизмат кўрсатишга тааллуқли сарфларни камайтириш, машиналарга ортиладиган юкни кўпайтириш ва шу кабиларга доир топшириқлар ҳар йил планларга киритилади, албатта. Бироқ, амалда бу нарса кам натижа бермоқда. Автотранспорт хўжаликлари ўзлари учун белгиланган план топшириқларини бажариш мумкин эмаслигини исботламоқ учун жуда кўп баҳоналар келтирадилар.

Бундан беш ой муқаддам СССР Министрлар Совети планлаштиришнинг ва иқтисодий рағбатлантиришнинг янги системасини баъзи автохўжаликларда қўллашни Меҳнат ва иш ҳақи масалалари билан шуғулланувчи комитетга ҳамда Москва ва Ленинград шаҳар ижроия комитетларига топширди. Бундай система Москвадаги учта ва Ленинграддаги иккита автохўжаликларда жорий қилинди. Булар қурилишларга, савдо шохобчаларига ва саноатга хизмат кўрсатаётган, шаҳарлараро юк ташиб бериш билан шуғулланаётган турли профилдаги йирик автохўжаликлардир.

Бу корхоналарнинг хўжалик мустақиллиги кенгайтирилди: улар учун юқоридан белгилаб берилаётган план кўрсаткичларининг сони камайтирилди; пландан ташқари олинган фойдадан ва иш ҳақи фондининг тежалганлиги натижасида ҳосил бўлган маблағдан ходимларни моддий рағбатлантириш ва уларнинг социал-маданий шароитини яхшилаш, шунингдек хўжаликнинг ишлаб чиқариш базасини ривожлантириш учун фойдаланишда мазкур корхоналарга катта ҳуқуқлар бериб қўйилди.

Яқинда СССР Министрлар Советининг Президиуми Москвадаги иккита автохўжаликда қилинган ишлар тажрибасининг дастлабки якунларини кўриб чиқди ва шу хўжаликлар директорларининг докладларини эшитди. Мазкур хўжаликлар ишининг дастлабки якунлариёқ планлаштириш ва иқтисодий рағбатлантиришнинг янги системасини қўлланиш анча катта самара бераётганлигини кўрсатди. Автохўжаликларнинг коллективлари кенг ҳуқуқлар ва имкониятлар олгач, ўз фаолиятларини яхшилаш, аввало автомобилларнинг беҳуда қатновини қисқартириш ҳисобига улар ташиб бераётган юкни анча кўпайтириш йўлини топиб олдилар. Улар ўзлари хизмат кўрсатаётган корхоналар ва ташкилотлар доирасини кенгайтирдилар ва хизмат кўрсатиш сифатини анча оширдилар, машиналарга юк ортиш ва машиналар юкини бўшатишда бекор туриб қолишларни камайтиришдан ўз мижозларини манфаатдор қилиб қўйдилар, машиналарни ремонт қилишни ва машиналарга хизмат кўрсатишни ташкил этишни яхшиладилар, кераксиз автомашиналарни ва ускуналарни сотиб пулладилар, хўжаликлардаги ходимларнинг ортиқчаларини қисқартирдилар.

Планлаштириш ва иқтисодий рағбатлантиришнинг янги системаси ходимларнинг ўз меҳнати натижаларидан манфаатдорлигини оширди. Янги шароитда тўрт ой (1965 йил май-август ойларида) ишлаш натижасида машиналарнинг беҳуда қатнаши 15 процент қисқарди ва шу ҳисобдан юк обороти 34 процент кўпайтирилди. Меҳнат унумдорлиги 31 процент ошди, олинаётган фойда эса, икки баравардан зиёдроқ кўпайди. Бу эса, ходимларнинг иш ҳақини ошириш имкониятини берди. Бешта автохўжаликда пландан ташқари олинган фойда тўрт ой ичида 969 минг сўмни ташкил қилди. Илгари вақтларда бўлгани каби бу сафар ҳам хўжаликлар олган фойдаларнинг 40 процентини бюджетга топширдилар, қолган қисмини эса — 550 минг сўмдан кўпроқ пулни — ишлаб чиқаришни яхшилашга ва резервлар вужудга келтиришга, шунингдек социал-маданий эҳтиёжларга ва ходимларни моддий рағбатлантиришга ишлатдилар.

Автохўжаликларнинг ҳаммасида ҳам иш бирданига мана шундай яхшиланиб кетади, деб кўз тутиш қийин, албатта. Аммо, шунга қарамай, тажрибанинг натижалари яққол кўриниб турибди. Бу натижаларда янги тажриба халқ хўжалигининг бошқа тармоқларида ҳам катта самара беришини билдираётганлигини кўрмаслигимиз мумкин эмас.

Саноат ишлаб чиқаришини иқтисодий рағбатлантиришнинг янги формаларига ва методларига ўтиш нархлар ҳосил қилиш системасини яхшилашни талаб қилади. Нархлар меҳнатга қилинаётган ижтимоий зарур сарфларни тобора кўпроқ даражада акс эттириши, ишлаб чиқариш ва муомала чиқимларининг ўрнини қоплашни ҳамда нормал ишлаётган ҳар бир корхонанинг фойда олишини таъминлаб туриши лозим.

Халқ хўжалигини планлаштиришда ва бошқаришда иқтисодий методларга етарли баҳо берилмасдан келинганлиги, хўжалик ҳисоби сусайтириб юборилганлиги нархлар ҳосил қилишдаги катта камчиликлар билан кўп даражада боғлиқ бўлди. Модомики, асосланган нархлар бўлмас экан, иқтисодий ҳисоблар ҳам етарли равишда ишончли бўлмай қолади, бу эса, ўз навбатида субъективистик қарорлар қабул қилишга йўл очади.

Эндиликда саноат маҳсулотига улгуржи нархлар белгилаш вақтида саноат тармоқларида рентабеллик даражасини белгилашни илмий жиҳатдан асослаш шарт бўлиб қолмоқда. Нормал ишлаётган корхоналар ўз маҳсулотларини улгуржи нархлар билан реализация қилиш натижасида фойда оладиган бўлишлари ва шунга яраша рағбатлантириш фондларини вужудга келтириш имкониятига эга бўлишлари, шунингдек ўз фаолиятларини кенгайтирмоқ учун, асосий фондлар ҳақини тўламоқ ва бюджетга бошқа взносларни тўламоқ учун уларнинг ихтиёрида зарур маблағлар бўлиши лозим.

Маҳсулот сифатини ошириш билан, буюмларнинг мақсадга мувофиқ равишда узоққа чидайдиган ва пишиқ бўлишини таъминлаш билан боғлиқ масалаларни ҳал қилишда ҳам нарх катта роль ўйнаши лозим. Шу сабабли, янги, мукаммалроқ буюмларга нархлар белгиланаётган вақтда, шу буюмларни тайёрлаб берувчилар қилган қўшимча сарфларни ва истеъмолчилар сифат жиҳатидан яхшироқ бўлган шу маҳсулотдан фойдаланиш натижасида оладиган иқтисодий самара ҳам ҳисобга олиниши керак. Бундай ҳолда маҳсулот тайёрлаб берувчиларнинг маҳсулотни такомиллаштиришдан кўпроқ манфаатдор бўлишлари вужудга келтирилади, истеъмолчилар эса, шундай маҳсулотни ишлатишдан иқтисодий манфаат кўрадиган бўлиб қоладилар.

Шу Пленумга тайёргарлик кўрилаётган вақтда, КПСС Марказий Комитетининг Президиуми ва СССР Министрлар Совети СССР Госплани ҳузурида Давлат нархлар комитети тузишга қарор қилдилар. Шу Комитетга нархларни сарфланган ижтимоий зарур меҳнат даражасига энг кўп яқинлаштириш зарурлигини назарда тутиб, саноат маҳсулотига улгуржи нархларни ишлаб чиқишдаги асосий йўналишлар тўғрисидаги таклифларни ишлаб чиқиб, 1966 йил 1 январгача тақдим этиш вазифаси топширилади. Бу нархлар планлаштиришни ва корхоналарни иқтисодий рағбатлантиришни такомиллаштириш соҳасида мўлжалланаётган чора-тадбирларнинг амалга оширилишини таъминлаши лозим.

Нархлар ҳосил қилиш системасини такомиллаштириш ва улгуржи нархлар белгилаш практикасини яхшилаш саноат ишининг иқтисодий кўрсаткичларини яхшилашга, қўшимча резервларни қидириб топишга ҳамда саноат маҳсулоти таннархини систематик равишда ва муттасил камайтириб боришни таъминлашга ёрдам беради. Ўз-ўзидан равшанки, чакана нархларни фақат камайтириш йўлини кўзлаб қайта кўриб чиқиш мумкин.

Тажриба шуни кўрсатдики, маҳсулотнинг ҳамма турлари учун улгуржи нархлар даражасини ҳисоблаб чиқиш ва саноатнинг ҳамма тармоқларига доир янги прейскурантлар тайёрлаш анча вақт талаб қилади. Амалда янги нархларни 1967—1968 йилларда жорий қилиш мумкин бўлса керак.

Шу билан бирга, иқтисодий рағбатлантиришнинг янги шартларига шу муддатлардан олдинроқ ўтган саноат тармоқлари бўйича шу тармоқлар маҳсулотининг нархларидаги рентабеллик соҳасида бўлган асоссиз тафовутларни йўқотмоқ учун Госплан, Молия министрлиги ва Нархлар комитети амалдаги нархларга зарур тузатишларни киритишлари лозим бўлади.

Планлаштиришни такомиллаштиришга ва саноат ишлаб чиқаришини рағбатлантиришга доир асосий таклифларнинг мазмуни умуман шулардан иборат. Планлаштириш ва рағбатлантириш соҳасида таклиф қилинаётган системани асосан қурилишда ҳам, темир йўл транспортида ҳам, халқ хўжалигининг бошқа бир қанча тармоқларида ҳам қўлланиш мумкин. Бироқ, шу тармоқларнинг экономикаси хусусиятларини ва улар олдида турган вазифаларни ҳисобга олмай туриб, бу системани мазкур тармоқларда ўйлаб-нетмай жорий қила бериш ярамайди. Бу соҳадаги ишлар қадам-бақадам амалга оширилаберади.

III. Саноатни бошқаришни ташкил этишни яхшилайлик

Халқ хўжалигини бошқаришнинг ташкилий формаларини демократик централизмнинг ленинча принципи асосида такомиллаштириш, бошқаришнинг умри тугаган формаларидан ўз вақтида воз кечиш объектив заруратдир. Бу зарурат ишлаб чиқарувчи кучларни ва социалистик ишлаб чиқариш муносабатларини ривожлантириш эҳтиёжларидан келиб чиқмоқда.

Ўз-ўзидан равшандирки, хўжаликни бошқаришни чинакам такомиллаштириш бошқа-ю, реал хўжалик ҳаётидан ажратилган ҳолда ўтказиладиган ва объектив иқтисодий қонунларнинг талабларига зид бўлган, шошма-шошарлик билан қилинадиган ҳеч бир асоссиз қайта қуришлар бошқа.

Кейинги йилларда бизнинг мамлакатимизда халқ хўжалигини бошқариш соҳасида катта қайта қуриш ўтказилди. 1957 йилдан бошлаб саноат халқ хўжалиги кенгашлари орқали бошқариладиган бўлиб қолди. Саноат министрликлари тугатилди, улар қарамоғида бўлиб келган корхоналар эса халқ хўжалиги кенгашлари ихтиёрига ўтказилди.

Саноатни халқ хўжалиги кенгашлари орқали бошқаришнинг баъзи бир ижобий томонлари рўй берди. Бир қанча ҳолларда бир-бирига алоқадор корхоналар фойдали равишда бирлаштирилди, ускуналарни ремонт қилиб берадиган, заготовкалар ишлаб чиқарадиган, саноатнинг турли тармоқларидаги корхоналарга хизмат кўрсатиш учун керакли асбоблар ишлаб чиқарадиган заводлар ташкил этилди.

Лекин вақт ўта бериши билан саноатни бошқаришдаги катта камчиликлар аён бўлиб қола берди. Ишлаб чиқариш-техника жиҳатдан яхлит бир нарса бўлган саноат тармоғига қилинаётган раҳбарлик жуда кўп иқтисодий районларга бўлиниб кетди ва бу раҳбарлик бутунлай издан чиқди. Саноат тармоқлари иқтисодий районларнинг хўжалиги ичида «қоришиб кетди» деса бўлади. Халқ хўжалиги кенгашларида саноатнинг турли тармоқларига мансуб корхоналарга ихтисослаштирилган бошқармалар эмас, кўпинча кўп тармоқли бошқармалар раҳбарлик қилмоқда. Халқ хўжалиги кенгашларида саноатнинг кўпгина тармоқларига доир зарур малакали кадрлар йўқ.

Бундай аҳвол мана шу камчиликларни йўқотиш йўлини қидиришга мажбур қилди. 1960 йилда РСФСР, Украина ССР ва Қозоғистон ССРда республика халқ хўжалиги кенгашлари тузилди, 1962 йилда эса, халқ хўжалиги кенгашлари йириклаштирилди. СССР Халқ хўжалиги кенгаши, СССР Олий халқ хўжалиги кенгаши, саноат тармоқлари бўйича давлат комитетлари тузилди. Бироқ, бу қўшимча ташкилий тадбирлар бошқаришнинг мана шу системасидаги тубли камчиликларни йўқота олмади.

Тармоқ комитетлари саноат ишлаб чиқаришининг техникавий даражасини оширишга ҳал қилувчи таъсир ўтказмадилар. Етарли ҳуқуқларга эга бўлмаган бу тармоқ комитетлари ҳақиқатда корхоналардан ва ишлаб чиқариш масалаларининг бутун комплексидан ажралиб ишлайдиган консультатив органлар бўлиб қолдилар.

Ҳозир халқ хўжалигида шундай аҳвол вужудга келиб қолганки, янги техникага доир планларни кўриб чиқиб ҳал қиладиган органлар бошқа-ю, ишлаб чиқариш ва капитал қурилиш планларини кўриб чиқиб ҳал қиладиган органлар бошқа, таъминот масалалари билан эса учинчи хил органлар шуғулланмоқда. Аслини олганда, жуда кўп хилма-хил бўлган тармоқларнинг ҳаммасини ривожлантириш масалаларини комплекс равишда кўриб чиқиб, ҳал қилиб бера оладиган ягона орган йўқ.

Мана шуларнинг ҳаммаси натижасида техникани тараққий эттиришга, саноат ишлаб чиқаришини ривожлантиришга, ихтисослаштиришга, турли иқтисодий районлардаги корхоналар ўртасида рационал ишлаб чиқариш алоқаларига зарар етказилди.

Тармоқ принципидан воз кечиш тармоқларга қилинаётган раҳбарлик даражасининг пасайиб кетишига, техника сиёсатида бирликнинг бузилишига ва малакали кадрларнинг тарқалиб кетишига олиб келди, бошқаришнинг кўп босқичли системасини вужудга келтирди. Саноатнинг ривожлантирилиши учун бевосита жавобгар бўлмаган жуда кўп органлар пайдо бўлди. Мана шуларнинг ҳаммаси масъулиятсизликка, масалаларни келишиб олиш учун бениҳоя кўп вақт сарфлана беришига ва раҳбарлик қилишда оперативчиликни йўқотиб қўйишга олиб келди.

Бинобарин, саноатни бошқаришни ташкил этишни жиддий яхшилаш масаласи етилган масала бўлиб қолди. Саноатни муваффақиятли ривожлантириб бормоқ учун ҳар бир айрим тармоқдаги ишлаб чиқаришга, техникага, экономикага ва илмий-тадқиқотларга қилинадиган раҳбарликда бирлик бўлишини таъминлаш зарур. Хўжаликни юритишнинг социалистик системаси шароитида ҳар бир тармоқни алоҳида-алоҳида бошқариш принципи татбиқ қилинган тақдирдагина, саноатга раҳбарлик қилиш соҳасида кучларни лозим бўлган даражада бир жойга тўплаш ва марказлаштириш мумкин бўлиб қолади.

Шу нарса диққатга сазовордирки, саноатни ривожлантириш эҳтиёжлари уни ташкил этишнинг янги формасини — хўжалик ҳисоби асосида ишлайдиган тармоқ бирлашмаларини келтириб чиқарди. Халқ хўжалиги кенгашлари доирасида хўжалик ҳисоби асосида ишлайдиган ишлаб чиқариш бирлашмалари вужудга келганлиги шуни кўрсатиб турибдики, бошқаришни ташкил этишнинг анча такомиллашган формаси — тармоқ формаси турмушда зўр бериб ўзига йўл топиб олмоқда. Бу форма ишлаб чиқаришни ихтисослаштиришни, кооперативлашни ва концентрациялашни яхшилашга ёрдам бермоқда, малакали кадрлардан тағин ҳам оқилона фойдаланишга имкон бермоқда, техникавий ва иқтисодий раҳбарликни такомиллаштирмоқ учун қулай шароит яратиб бермоқда.

Саноатга раҳбарликни яхшиламоқ учун тармоқ принципи асосида қурилган органлар тузиш зарур. Ишлаб чиқариш тармоқларига раҳбарлик қилиш ҳуқуқларининг ҳаммасига эга бўлган ва шу тармоқларнинг ривожлантирилиши учун тўла равишда жавобгар бўлган саноат министрликлари мана шундай органлар бўлиб қолиши лозим.

Министрликлар ишлаб чиқаришни планлаштириш, унга раҳбарлик қилиш билан шуғуллана берадилар ҳамда техника сиёсати, моддий-техника таъминоти, пул таъминоти, меҳнат ва иш ҳақи масалаларини ҳал қила берадилар. Тармоқ илмий-тадқиқот институтлари ҳам министрликларга бўйсундириб қўйилади. Бу эса, корхоналарнинг ишлаб чиқариш-хўжалик ишини енгиллаштиради, чунки корхоналардаги ишлаб чиқариш-хўжалик фаолиятининг барча энг муҳим принципиал масалалари эндиликда битта органда, яъни министрликда ҳал қилинадиган бўлиб қолади.

Министрликлар халқ хўжалиги ва аҳолининг зарур маҳсулотга бўлган эҳтиёжларини қондириш учун жавобгар бўладилар. Улар буюмларнинг янги, прогрессив хилларини ишлаб чиқаришда ташаббус кўрсатиб туришлари, ўсиб бораётган эҳтиёжларга мувофиқ, шу буюмларни ишлаб чиқаришни ривожлантиришни тез ва оператив равишда таъминлаб туришлари лозим.

Равшандирки, экономикага марказлаштирилган ҳолда планли раҳбарлик қилиш иттифоқдош республикаларнинг, маҳаллий органларнинг ва корхоналарнинг ташаббусини ривожлантириш билан қўшиб олиб борилиши лозим.

Саноат тармоқларининг ишлаб чиқариш-техникавий хусусиятларини ҳисобга олиб, умумиттифоқ, иттифоқ-республика ва республика тармоқ саноат министрликлари тузиш мўлжалланмоқда.

Буюмлар, узеллар ва деталларни стандартлаштирмоқ, унификациялаштирмоқ ва нормаллаштирмоқ учун, уларни жаҳон фани ва техникасининг ҳозирги даражасида юқори сифатли бўлишини таъминламоқ учун бутун мамлакат миқёсида ягона техникавий раҳбарликни, айниқса талаб қилаётган машинасозлик саноатининг тармоқлари бўйича умумиттифоқ министрликлари тузиш таклиф қилинади. Машинасозлик саноати корхоналарига умумдавлат миқёсида раҳбарлик қилиниб турган тақдирдагина, мазкур вазифалар муваффақиятли ҳал қилиниши мумкин.

Машинасозлик тармоқларига раҳбарлик қилмоқ учун қуйидаги умумиттифоқ министрликларини тузиш таклиф қилинади:

Оғир, энергетика ва транспорт машинасозлиги министрлиги,

Қурилиш, йўл ва коммунал машинасозлиги министрлиги,

Трактор ва қишлоқ хўжалиги машинасозлиги министрлиги,

Автомобиль саноати министрлиги,

Электротехника саноати министрлиги,

Асбобсозлик, автоматлаштириш ва бошқариш системалари воситалари министрлиги,

Химия ва нефть машинасозлиги министрлиги,

Станоксозлик ва инструментал саноат министрлиги,

Енгил саноат, озиқ-овқат саноати учун машинасозлик ва рўзғор машиналари ишлаб чиқарувчи министрлик.

Саноатнинг бошқа тармоқларини иттифоқ-республика қарамоғига ўтказиш мўлжалланмоқда. Демак, мана шу тармоқларнинг корхоналарини бошқаришда иттифоқдош республикаларнинг иштирок қилиши таъминланади. Иттифоқ-республика СССР министрликлари, шунингдек иттифоқдош республикаларда айни шу номдаги министрликлар ташкил қилинади, шу билан бирга, республикада саноатнинг шу тармоғига доир министрлик тузиш керакми ёки бошқарма (хўжалик бирлашмаси) тузиш керакми, деган масалани республикаларнинг ўзлари СССР Иттифоқининг тегишли министрлиги билан келишиб ҳал қиладилар.

Қуйидаги иттифоқ-республика СССР министрликларини тузиш таклиф қилинади:

Қора металлургия министрлиги,

Рангли металлургия министрлиги,

Кўмир саноати министрлиги,

Химия саноати министрлиги,

Нефть чиқарувчи саноат министрлиги,

Нефтни қайта ишлаш ва нефть-химия саноати министрлиги,

Ўрмон, целлюлоза-қоғоз ва ёғочсозлик саноати министрлиги,

Қурилиш материаллари саноати министрлиги,

Енгил саноат министрлиги,

Озиқ-овқат саноати министрлиги,

Гўшт ва сут саноати министрлиги.

Иттифоқдош республикаларда иттифоқ-республика саноат министрликлари ёки бошқармалари (бирлашмалари) иттифоқдош республикалар Министрлар Советларининг ва тегишли иттифоқ-республика СССР министрликларининг қарамоғида бўладилар ва корхоналарни бошқариш соҳасидаги ўз ишларида иттифоқ-республика СССР министрликлари тузиб берадиган низомларга амал қиладилар.

Республика қарамоғидаги саноатга келганда, министрликлар ва хўжалик бирлашмалари тузиш мақсадга мувофиқми ёки йўқми эканлиги масаласини республикаларнинг ўзлари ҳал қиладилар. Республика органларининг муҳим функцияси шуки, улар аҳолига хизмат кўрсатиш учун аҳамияти катта бўлган маҳаллий саноатни бутун чоралар билан ривожлантиришлари лозим.

КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Совети планлаштириш, капитал қурилиш, пул билан таъминлаш, меҳнат ва иш ҳақи соҳасида иттифоқдош республикаларга янги ҳуқуқлар беришни кўзда тутувчи қарорни муҳокама этиб, қабул қилдилар. Биз хўжалик ва маданий қурилиш соҳасида иттифоқдош республикаларнинг ташаббускорлигини ривожлантиришга бундан буён ҳам жиддий эътибор бериб туришимиз лозим.

Министрликларнинг ташкил этилиши бошқарув аппарати сонини кўпайтиришга асло олиб келмаслиги лозим. Аксинча, бу аппаратнинг сони қисқартирилиши лозим. Министрликларнинг ихчам структурасини ва кам сонли штатларни тузиб чиқиш зарур, корхоналарга ва хўжалик бирлашмаларига катта ҳуқуқлар бериб қўйилади ва корхоналарнинг майда-чуйда ишларигача аралашиб турадиган аппарат тузишга эҳтиёж йўқ.

Тармоқ министрликлари тузилганлиги Госпланнинг ролини кучайтиришни талаб қилади. Тармоқларни бошқарувчи марказлаштирилган органлар мавжуд бўлиб турган шароитда хўжаликнинг айрим тармоқларини ва мамлакатнинг иқтисодий районларини уйғунлаштириб ривожлантиришнинг аҳамияти кучайиб боради.

Ҳозир Госплан СССР Олий халқ хўжалиги кенгашига қарайди. Аммо, В. И. Ленин уқтириб ўтганидек, Госпланнинг вазифаси бутун халқ хўжалигини илмий равишда планлаштиришдан иборатдир. Шу сабабли, СССР Госпланини иттифоқ-республика органи сифатида бевосита СССР Министрлар Советига бўйсундириш таклиф қилинади.

Территориал планлаштириш ишларини тўғри олиб бормоқ, иқтисодий районлардаги табиий, меҳнат, энергетика ресурслари ва бошқа ресурслардан комплекс тарзда фойдаланмоқ учун иттифоқдош республикаларнинг госпланлари республикалар халқ хўжалигини, шу жумладан иттифоқ-республика ва республика қарамоғидаги саноат тармоқларини ривожлантириш планларининг лойиҳаларини тузиб чиқиш билан шуғулланадилар. Республика госпланлари умумиттифоқ қарамоғида бўлган ва республикалар территориясида жойлашган корхоналарнинг ишлаб чиқариш планлари лойиҳаларига доир таклифларни ҳам ишлаб чиқишлари лозим.

Шундай қилиб, иттифоқдош республикаларнинг госпланлари умумий халқ хўжалик манфаатларига асосланиб, умуман республика саноатини ривожлантириш масалаларини тайёрлаб берувчи органлар бўлиб қоладилар. Бу эса, иттифоқдош республикаларнинг идорачилик манфаатларини кўзловчи тенденциялар рўй беришига йўл қўймасликлари учун имкон беради.

СССР Илмий тадқиқот ишларини координациялаш давлат комитетини ўзгартириб, СССР Министрлар Советининг Фан ва техника умумиттифоқ давлат комитетига айлантириш таклиф қилинади. Ҳозирги вақтда СССР Олий халқ хўжалиги кенгаши қарамоғида бўлган СССР Госстройини СССР Министрлар Советининг Қурилиш ишлари билан шуғулланувчи давлат комитетига айлантириш ва уни иттифоқ-республика органи сифатида сақлаб қолиш мақсадга мувофиқдир.

СССР Олий халқ хўжалиги кенгашини, СССР Халқ хўжалиги кенгашини, республика халқ хўжалиги кенгашлари ва иқтисодий районларнинг халқ хўжалиги кенгашларини тугатиш таклиф қилинади.

Моддий техника таъминотини ташкил этиш масалалари халқ хўжалигини бошқаришда катта ўрин олиб турибди. Моддий ресурслардан рационал фойдаланиш, меҳнат унумдорлигини ошириш, ишлаб чиқаришнинг рентабеллиги ва тайёр маҳсулотнинг сифати моддий техника таъминоти қай тарзда йўлга қўйилганлигига кўп жиҳатдан боғлиқдир. Моддий техника таъминоти халқ хўжалигининг эҳтиёжларига мувофиқ бўлиши учун уни ягона мустақил система тариқасида планлаштириб ва бошқариб туриш лозим.

1957 йилга қадар моддий техника таъминоти идоравий система асосида олиб борилар эди, бунинг учун жуда кўп майда конторалар, базалар ва складлар ташкил қилинган бўлиб, улар бир-бирининг ишини такрорлай берар эди. Қимматга тушаётган бу система халқ хўжалигидаги мавжуд моддий ресурсларни тежаб-тергаб ишлатишга имкон бермас эди.

Таъминот ва реализация ишларини территориал принцип асосида ташкил қилиш соҳасида кейинги йилларда амалга оширилган тадбирлар бу системани бирмунча яхшилашга имкон берди. Майда таъминот-реализация ташкилотларининг жуда кўпи қисқартирилди. Анча йирик ва яхшироқ ускуналанган ихтисослаштирилган базалар, универсал (тармоқлараро) конторалар ва складлар вужудга келтирилди. Жойлардаги мавжуд ресурслардан тўлиқроқ фойдаланилмоқда.

Бундан буён моддий техника ресурсларини СССР Госплани СССР министрликларига бериб тура беради, ана шу министрликларнинг ўзлари фондларни сақлаб туради. Бу министрликлар ресурсларни ўз қарамоқларидаги истеъмолчиларга тақсимлаб берадилар.

Фондларни реализация қилиш билан ҳозирги вақтда ишлаб турган главснабсбитлар ва моддий техника таъминотининг территориал органлари шуғуллана берадилар.

Материал, ускуналар ва хом ашё фондларини планларга мувофиқ реализация қилиб туриш учун моддий-техника таъминотининг мавжуд территориал органларини ва уларнинг конторалари, ихтисослаштирилган ҳамда универсал базалари ва складларини сақлаб қолиш таклиф қилинади. Мазкур районлардаги корхоналарга ажратиб берилган материал фондларини реализация қилиш учун масъулият ҳамда шу корхоналарнинг маҳсулотини бошқа районларнинг истеъмолчиларига етказиб бериш устидан контрол қилиб туриш моддий техника таъминотининг мана шу территориал органларига юклатилади.

Бундан буён моддий техника таъминоти соҳасида маҳсулот тайёрлаб берувчи корхоналар билан маҳсулотни истеъмол қилувчи корхоналар ўртасидаги бевосита алоқаларни кенгроқ ривожлантира бериш керак. Истеъмол қиладиган районлардаги территориал таъминот-реализация базалари орқали материаллар ва ускуналарнинг айрим турлари билан улгуржи савдо қилишга аста-секин ўтиш зарур.

(Давоми тўртинчи бетда).

ЎРТОҚ А. Н. КОСИГИН ДОКЛАДИ

(Боши 1, 2 ва 3-бетларда).

Мамлакатда моддий-техника таъминотига раҳбарлик қилиб туриш учун СССР Министрлар Советининг иттифоқреспублика моддий-техника таъминоти Давлат комитетини тузиш таклиф қилинади. Таъминот планларини реализация қилиш, маҳсулотларни кооперативлаштирилган тартибда тармоқлараро етказиб бериш, маҳсулот етказиб бериш планларининг ўз вақтида бажарилишини контрол қилиб туриш мана шу комитетга юкланади. Ҳозирги вақтда СССР. Халқ хўжалиги кенгаши ҳузурида бўлган ва республикалараро маҳсулотлар етказиб бериш билан шуғулланаётган бош бошқармаларни мазкур Комитет қарамоғига ўтказиш таклиф қилинади.

Бироқ, хўжалик шартномаларини бажаришда корхоналар ва ташкилотларнинг чинакам масъулиятли бўлиши ва бундан етарли равишда моддий манфаатдор бўлиши жорий қилинмаса, таъминот системасининг ҳар қандай ташкил этилиши ҳам халқ хўжалигининг манфаатларини қондира олмайди.

Саноатга хўжалик соҳасида раҳбарлик қилиш органларининг ўтказилаётган қайта қурилиши муносабати билан мўлжалланаётган янги система асосан шулардан иборат.

Биринчи қарашда илгариги министрликларга шунчаки қайтиб қўя қолиш таклиф қилинаётганга ўхшаб кўриниши мумкин. Бироқ, шундай деб ўйлаш бир қанча ҳолатларни ҳисобга олмаслик, хатога йўл қўйиш бўлур эди. Ташкил қилинаётган министрликлар бутунлай бошқа, янги шароитда ишлайдиган министрликлар бўлади. Бундай шароитда саноатни маъмурий бошқариш функциялари хўжалик ҳисоби методларини ва иқтисодий рағбатлантириш воситаларини анча кучайтириш билан қўшиб олиб борилади, корхоналарнинг хўжалик ҳуқуқлари ва ташаббускорлиги кўп даражада кенгайтирилади.

Тармоқлар ичида хўжалик ҳисоби асосида ишлайдиган бирлашмалар кўпайтирилади, бу бирлашмалар ўз корхоналарига ўзлари бевосита раҳбарлик қила берадилар. Бу раҳбарлик хўжалик ҳисоби негизига тобора кўпроқ даражада асослана беради, аммо, шу билан бирга, давлат план интизомига қаттиқ риоя қилиниши мутлақо шарт, албатта. Министрликлар ўз ишларини хўжалик ҳисобидаги бирлашмаларга таяниб олиб борадиган бўлиб қоладилар, кўпгина оператив функцияларни ана шу бирлашмаларга топшириб қўядилар. Бунинг устига министрликларнинг ўзида — айниқса енгил саноат ва озиқ-овқат саноати министрликларининг ўзида шу министрликларнинг кўпгина бош бошқармалари хўжалик ҳисобида бўлишлари лозим. Министрликлар фаолиятларини ўз тармоқларини прогрессив тарзда ривожлантиришнинг асосий соҳаларига қаратадилар. Иқтисодий воситаларга, корхоналар ва бирлашмаларнинг ишларини яхшилашга ва тўла хўжалик ҳисобини мунтазам равишда жорий қилишларига ёрдам кўрсатишга асосий эътибор бериладиган бўлиб қолади.

Саноатга раҳбарлик қилишнинг иқтисодий методларини ривожлантириш корхоналар билан юқори органлар ўртасидаги ўзаро муносабатлар характерини ҳам ўзгартириб юборади. Раҳбар хўжалик органлари билан корхоналар ўртасидаги ўзаро муносабатларда раҳбар хўжалик органларида ҳамма ҳуқуқлар бўлиши керак-у, аммо, корхоналар фақат буюрилган ишларнигина бажаришлари керак, деб одат бўлиб қолган тасаввурлардан воз кечиш керак. Раҳбарликнинг иқтисодий методларини ривожлантириш, саноатда хўжалик ҳисобини кенг жорий қилиш шу муносабатларда ҳар иккала томоннинг ҳам ўзига яраша ҳуқуқларини ва мажбуриятларини белгилаб қўйишни, корхоналарнинг ҳам, шунингдек саноатга раҳбарлик қилувчи органларнинг ҳам масъулиятини оширишни талаб этади.

Социалистик давлат ишлаб чиқариш корхонаси тўғрисидаги Низом лойиҳаси корхоналар ходимларининг кенг иштироки билан узоқ вақт муҳокама қилинди. Бу Низом КПСС Марказий Комитети Президиуми ва СССР Министрлар Совети томонидан кўриб чиқилди ва Пленумдан сўнг кучга киритилади. Низом фақат саноат корхоналаринингина эмас, шу билан бирга, қурилиш, қишлоқ хўжалик, транспорт ва алоқа корхоналарининг ҳам хўжалик фаолиятидаги етилган масалаларни ҳал қилиб беради.

Корхоналарнинг оборот маблағларини, амортизация ажратмаларини, шунингдек ошиқча ускуналарни ва бошқа материалларни сотиш натижасида ўзлари қўлга киритган маблағларни тасарруф қилишга доир ҳуқуқлари кенгайтирилади. Корхонанинг фондлари ҳисобидан қурилган уй-жой майдони мана шу корхона ходимлари ўртасида тўла равишда тақсимлана беради. Корхоналарнинг бутун йил давомида иш ҳақи фонди тежаганлиги натижасида ҳосил бўлган маблағдан фойдаланиш ҳуқуқлари кенгайтирилади. Корхоналар аппарат структурасини ва штатларни, шунингдек маъмурий-бошқарув харажатларининг сметаларини молия органларида қайд қилдирмасдан мустақил равишда ўзлари тасдиқлайдиган бўлиб қоладилар. Корхоналарнинг ишлаб чиқариш фаолиятларига доир бошқа бир қанча масалаларни ҳал қилишда ҳам уларнинг хўжалик ташаббускорлиги ва мустақиллиги кенгайтирилади. Корхона тўғрисидаги Низом корхоналардаги хўжалик ҳисобини мустаҳкамлашга шубҳасиз ёрдам беради.

Саноатни бошқаришни ташкил этишни яхшилаш ва саноатга раҳбарлик қилишнинг иқтисодий методларини кучайтириш соҳасида таклиф қилинаётган чоралар давлат йўли билан ягона тартибда планлаштиришни корхоналарнинг тўла хўжалик ҳисоби асосида ишлаши билан қўшиб олиб боришга, саноат тармоқларини марказлаштирилган тартибда бошқаришни кенг миқёсдаги маҳаллий хўжалик ташаббускорлиги билан қўшиб олиб боришга, яккабошчилик принципини ишлаб чиқариш коллективларининг ролини ошириш билан қўшиб олиб боришга асосланган чоралардир. Хўжаликни бошқаришнинг бундай системаси ҳозирги замон талабларига жавоб беради ва социалистик тузум афзалликларидан яхшироқ фойдаланишга имкон беради.

Социалистик экономикамизнинг тез ривожланиб бориши халқ хўжалигини бошқаришни такомиллаштиришнинг бундан буён янгидан-янги проблемаларини муқаррар келтириб чиқара беради. Бу эса, шу соҳадаги илмий тадқиқот ишларида бўлган қолоқликни қатъиян тугатишни ва ижтимоий ишлаб чиқаришни бошқаришни ташкил этишнинг илмий асосларини чуқур ишлаб чиқишни талаб қилади.

Ҳозирги вақтда экономистларни тайёрлаш ғоят муҳим аҳамиятга эга бўлиб қолди. Мамлакатга иқтисодий кадрларга катта эҳтиёж борлиги сабабли бу ишга эътиборни кучайтириш зарур. 1965 йилнинг бошига келганда олий иқтисодий маълумотга эга бўлган мутахассислар СССРдаги барча мутахассисларнинг атиги 6 процентини ташкил этди, бу эса ҳатто 1940 йилнинг охиридаги нисбатдан ҳам бирмунча камроқдир.

Раҳбар кадрларнинг малакасини оширишнинг илгари мавжуд бўлган ва яхши натижа берган системасини тиклаш керак. Кадрлар тайёрлашдаги ана шу форманинг тугатилганлиги жиддий хато эди.

Кўпгина корхоналарда инженер-техник кадрлардан нотўғри фойдаланмоқдалар; корхона ва қурилишларнинг раҳбарлари, инженер-техник ходимлари кўпинча самарасиз кенгашларга чақирила бериб, уларнинг эътибори ўзларининг ишлаб чиқариш ишларидан четга тортилади. Мутахассисларнинг бир қисми ўзларига хос бўлмаган функцияларни бажариш, ҳар қандай ҳисоботлар, статистика маълумотлари, справкалар тузиш билан банд бўлиб қолган.

Кадрларни тайёрлаш ва улардан фойдаланишдаги ана шу нуқсонларнинг ҳаммасига чек қўймоқ керак.

Саноат раҳбар кадрлари давлат томонидан ўзларига ишониб топширилган ишлаб чиқариш участкаси учун шахсан тўла жавобгардирлар. Ишлаб чиқаришдаги бу жавобгарлик, яккабошчиликнинг роли ҳозирги пайтда айниқса ўсиб бормоқда. Аммо яккабошчилик корхонанинг хўжалик ҳаётига ва ишлаб чиқаришни бошқаришга тааллуқли энг муҳим масалаларни муҳокама қилишда ишчиларни ва хизматчиларни жуда кенг кўламда қатнаштириш билан узвий равишда қўшиб олиб борилиши керак. Хўжалик ходими ишларининг муваффақияти унинг коллективга таяниб иш кўришига ва ўзининг юксак ишчанлик фазилатлари ва принципиаллиги билан қозонадиган обрўсига боғлиқдир.

Хўжалик бошқармасининг демократик асослари тобора ривожлантирилмай туриб, ишлаб чиқаришни бошқаришда omманинг иштирокини анча кучайтирмай туриб, хўжаликни бошқаришни такомиллаштириш мумкин эмас. Планлаштириш масалаларини ҳал этишда, ишлаб чиқаришнинг ички резервларини сафарбар қилишда, иш натижаларига баҳо бериш ва ходимларни рағбатлантиришда корхона коллективларининг, завод жамоатчилигининг ролини юксак даражага кўтариш лозим. Корхоналарнинг фондлари кенгайтирилиши муносабати билан ана шу фондлардан тўғри фойдаланишда завод жамоат ташкилотларининг аҳамияти кўп даража ортади. Барча ходимларда ишлаб чиқаришнинг хўжайинимиз деган туйғуларни бутун чоралар билан кучайтириш керак. Қаттиқ меҳнат интизоми ва ишлаб чиқариш интизоми бўлмаса, ҳар бир раҳбар, ҳар бир инженер, хизматчи ва ҳар бир ишчининг ўз бурчларини ва ўзлари олган топшириқларни пухта бажаришини талаб қилмай туриб, корхоналарнинг муваффақиятли ишлашини тасаввур этиб бўлмайди.

Коллектив шартнома — ишчи ва хизматчиларни корхоналарнинг иш натижаларини яхшилаш учун курашга жалб этишнинг муҳим воситасидир. Эндиликда коллектив шартноманинг роли кўп даража ортади. Ишнинг умумий натижаларини яхшилашдан корхона ишчилари ва хизматчиларининг манфаатдорлиги анча ўсганлигини эътиборга олиб, коллектив шартномалар корхона ишчилари ва хизматчилари ўртасида кенг ва пухта муҳокама қилиниши лозим. Корхонанинг яхши, рентабель ишлаши учун қандай конкрет чоралар амалга оширилишини, корхона ишининг яхшиланиши меҳнат ва турмуш шароитларига, ходимларнинг иш ҳақига қандай таъсир кўрсатишини ва коллектив шартнома ишчи ҳамда хизматчининг зиммасига қандай жавобгарлик юкланишини корхонанинг ҳар бир ишчи ва хизматчиси билиб олмоғи керак. Хўжалик раҳбарлари ва касаба союз ташкилотлари коллектив шартномалар тузиш практикасини яхшилашлари ва шартномаларда кўзда тутилган мажбуриятларнинг бажарилиши устидан систематик контроль ўрнатилишини таъминлашлари керак.

Саноатни бошқаришни такомиллаштириш юзасидан белгиланган тадбирларнинг муваффақиятли амалга оширилиши партия, касаба союз ташкилотларидан ва корхоналарнинг раҳбарларидан меҳнаткашларнинг социалистик мусобақасини уюштиришни тубдан яхшилашни талаб этади. Хўжалик юритиш методларининг такомиллаштирилиши социалистик мусобақа учун мустаҳкам иқтисодий база яратиб беради. Социалистик мусобақада бутун эътиборни янги техникани тезроқ жорий қилишга, меҳнатни илмий асосда ташкил этишга, ишлаб чиқаришнинг рентабеллигини оширишга, маҳсулотнинг сифатини яхшилашга, меҳнат унумдорлигини бутун чоралар билан оширишга қаратиш лозим. Корхонадаги бутун илғор усуллар социалистик мусобақа ёрдамида кенг ёйилиши керак. Бу — ҳар бир корхонада социалистик хўжалик юритишни янада юксак даражага кўтаришга эришишнинг муҳим шартидир.

Партия, касаба союз, совет ва хўжалик органлари планлаштиришни такомиллаштириш ва саноат ишлаб чиқаришини иқтисодий жиҳатдан рағбатлантиришни кучайтириш, саноатни бошқаришни яхшилаш юзасидан белгиланган тадбирларни барча меҳнаткашларга кенг тушунтириб беришни уюштиришлари ва уларнинг куч-ғайратларини ҳар бир корхонанинг ва умуман саноатнинг муваффақиятли ишлашини таъминлашга сафарбар қилишлари керак.

Ўртоқлар! Бизнинг ленинчи Коммунистик партиямиз социалистик экономикани коммунизм йўлидан ривожлантиришнинг раҳбар, етакчи кучидир. Коммунистик партиямиз мамлакатимиз олдида турган йирик хўжалик вазифаларини ҳал этишнинг энг самарали воситалари ва методларини қидириб топиш тўғрисида ҳамиша ғамхўрлик қилиб келмоқда. Партиямиз Марказий Комитетининг шу Пленуми муҳим принципиал қарорларни муҳокама этади ва қабул қилади. Бу қарорларнинг амалга оширилиши, бинобарин экономикамизнинг муваффақиятли ривожланиши асосан партиямизнинг, партия ташкилотларининг, барча коммунистларнинг сиёсий ва ташкилотчилик ишларига боғлиқ бўлади.

Таклиф қилинаётган тадбирларнинг моҳиятидан шу нарса келиб чиқадики, хўжаликка партия раҳбарлиги роли янада ортади. Иттифоқдош республикалар Компартиялари Марказий Комитетларининг, ўлка ва область партия комитетларининг саноатга чинакам илмий, маҳаллийчиликнинг ҳам, шунингдек, бошқармачиликнинг ҳам ҳар қандай таъсиридан холи бўлган раҳбарлик учун, бошқаришнинг янги усули очиб берадиган имкониятлардан коммунистик қурилиш манфаатлари йўлида тўлароқ фойдаланиш учун масъулияти анча ортади. Ҳозирги вақтда саноатга раҳбарлик қилишда ўлка ва область партия комитетларининг масъулияти, айниқса, оширилмоқда.

Партия комитетлари хўжалик органларининг ишини бажаришга уринмай, бу органларга майда-чуйда масалаларни ҳал қилишда ҳам аралашавермай, энг аввалo кишилар билан, кадрлар билан, ишчилар билан ва ишлаб чиқариш интеллигенцияси билан иш олиб бориб, ўзларига хос бўлган восита ва методлардан фойдаланишлари керак. Энг муҳими шундаки, партия комитетлари саноатимиз меҳнаткашлари ташаббуси ва активлигини сафарбар қилаолсинлар, уларнинг тажрибаси ва ижодий ғайратини бир мақсадга мужассамлаштираолсинлар.

Корхоналарнинг ҳуқуқлари кенгайтирилиши ва уларнинг мустақиллиги оширилиши муносабати билан ишлаб чиқариш партия ташкилотларининг роли ҳам ортади. Ишлаб чиқаришни кўпайтириш резервларини қидириб топиш, маҳсулот сифатини яхшилаш ва шу билан бирга иқтисодий рағбатлантиришдан тўғри фойдаланиш масалалари ишлаб чиқариш партия ташкилотлари ишида асосий ўринни эгаллаши керак. Худди ана шу партия ташкилотлари меҳнатга маънавий стимулларни бутун чоралар билан ривожлантиришлари, меҳнаткашларнинг коммунистик онглилигини янада ўстириш учун кураш олиб боришлари керак.

Шунга шубҳа қилмаса ҳам бўладики, партия ташкилотларимизнинг ҳаммаси ҳормай-толмай иш олиб борса, ишлаб чиқаришни бошқаришни такомиллаштиришнинг таклиф этилаётган чоралари самарали натижа беради ва мамлакатимизда коммунистик жамият барпо этишга муваффақиятли хизмат этади.

Ўртоқлар! Ушбу Пленумнинг иши чет элларда ҳам, сўзсиз мулоҳазаларга сабаб бўлади. Биз шунга қатъий ишонамизки, Совет Иттифоқининг ҳаёти ва иқтисодий тараққиётини зўр қизиқиш билан кузатиб бораётган социалистик мамлакатлардаги дўстларимиз Пленум қарорларини қониқиш билан қабул қиладилар. Аммо душманларимиз бу қарорларнинг моҳиятини бузиб кўрсатишга уринадилар, албатта. Ҳозирнинг ўзидаёқ буржуазия идеологлари СССРда хўжалик реформаси тайёрланаётганлигини эшитиб, уни планли социалистик хўжалик системаси заиф бўлганлиги учун шундай қилинаётир, деб кўрсатишга уринмоқдалар. Буржуазия матбуоти хўжалик ишимиздаги мавжуд камчиликларни, кўпроқ эса аслида бўлмаган камчиликларни бўрттириб совет экономикасидаги қандайдир «тартибсизлик», «кризис» ҳақида гапирмоқда. Афтидан, бизда халқ хўжалигини планлаштириш ва унга раҳбарлик қилишни яхшилаш масалалари бўйича ўтказилган мунозара «совет ишлари бўйича» баъзи буржуазия «экспертлари» миясида ана шундай бузилган тарзда акс этган бўлса керак. Биз ўз ишимизни қандай қилиб янада самаралироқ қилиш, социализм имкониятларидан янада тўлароқ фойдаланиш тўғрисида ўйламоқдамиз, улар эса бир вақтлардаги каби бизнинг ижтимоий ишлаб чиқариш системамиз тушкунлиги ҳақида, СССР хўжаликни капиталистик бошқариш позициясига ўтмоқда, планли иш олиб бориш бозор таъсирида бошқаришнинг стихияли механизми билан алмаштирилмоқда, деб жар солмоқдалар.

Бекор гапни айтибсиз! Хўжалик системасининг моҳияти давлат ҳокимияти, ишлаб чиқариш воситалари ва қуроллари кимнинг қўлида эканлигидадир, ишлаб чиқариш қайси синфлар манфаатлари йўлида ривожлантирилаётганлиги ва фойда қайси синфлар манфаати йўлида тақсимланаётганлигидадир. Бу — туб масала, биз бу масалада доимо марксизм-ленинизмнинг мустаҳкам позициясида турамиз. Совет Иттифоқи социализм ғалаба қозонган мустаҳкам мамлакатдир. У комил ишонч билан коммунизмнинг моддий-техника базасини яратмоқда. СССРдаги социалистик мулк коммунистик мулкка айланиш йўлидан ривожланмоқда. Баъзи бир буржуазия экономистларининг совет экономикасининг аста-секин капитализм йўлига ўтаётганлиги тўғрисидаги гаплари фақат бир нарсадан — улар ўз истакларини ҳақиқат деб кўрсатишга уринаётганликларидан далолат беради.

Совет экономикасининг «қийинчиликлари», унинг «буржуача айниётганлиги» ҳақидаги пропагандистик шовқин-суронлар яна бошқа мақсадни ҳам кўзлаб қилинаётганлигини яхши тушунамиз. Осиё ва Африкадаги кўпгина мустақил мамлакатлар тараққиётнинг социалистик йўлини танлаб олаётганлиги, Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатларнинг тажрибасини ўрганаётганлиги, бу мамлакатлар билан иқтисодий ва сиёсий алоқаларни ривожлантираётганлиги душманларимизни чўчитмоқда.

Улар совет экономикаси қандайдир «кризисга» учради деган уйдирмалари билан социализмни, унинг хўжалик методини ва социализмнинг иқтисодий соҳадаги самаралигини камситиб кўрсатишни истайдилар, мамлакатимиз иқтисодий сиёсатини бузиб кўрсатишга уринмоқдалар. Лекин бу пасткаш воситалар билан қилинаётган уринишдир. Пленумимиз қабул қиладиган қарор хўжаликнинг социалистик системаси афзалликларидан янада яхшироқ фойдаланиш учун янги имкониятлар очиб беради.

Таклиф этилаётган хўжалик реформасининг муҳим халқаро аҳамияти шундан иборатки, у икки хил ижтимоий система ўртасидаги иқтисодий мусобақада социализм мавқеини мустаҳкамлайди.

Европадаги социализм мамлакатларининг деярли ҳаммасида хўжаликни бошқариш методлари такомиллаштирилмоқда. Конкрет масалаларни ҳал қилишга ёндошишдаги баъзи тафовутлар айрим мамлакатлар экономикасининг ўзига хос аҳволидан келиб чиқади. Юз бераётган ўзгаришларнинг моҳияти планлаштиришнинг илмий савиясини оширишдан, ишлаб чиқаришни иқтисодий жиҳатдан рағбатлантиришни кучайтиришдан, хўжалик ҳисобини мустаҳкамлаш ва корхоналарнинг мустақиллигини кенгайтиришдан иборат.

Европадаги барча социалистик мамлакатлар учун шу нарса характерлики, уларда саноатни бошқаришнинг тармоқ принципи чуқурлаштирилмоқда, ана шу мамлакатларда хўжалик ҳисоби асосида ишлаётган тармоқ ишлаб чиқариш бирлашмалари тобора кўпроқ роль ўйнамоқда.

Бизнинг мамлакатимизда, шунингдек, Европадаги бошқа социалистик мамлакатларда хўжаликни социалистик бошқаришнинг янги методларига ўтилаётганлиги халқаро социалистик меҳнат тақсимотини янада чуқурлаштириш учун, халқ хўжалик планларини яқиндан ўзаро фойдали тарзда координациялаш учун яхши шарт-шароит яратиб беради. Пленум қабул қиладиган қарорларнинг жуда катта халқаро аҳамияти ана шунда ҳам ўз ифодасини топади.

КПСС Марказий Комитети Президиуми ва СССР Министрлар Совети саноатни планлаштириш ва бошқаришнинг янги методлари ва формаларига ўтиш турли мамлакатлар халқлари билан ҳамкорлик қилишдан иборат совет сиёсатининг иқтисодий негизларини мустаҳкамлайди деб ҳисоблайдилар. Амалга оширилаётган ислоҳот ўз Ватанининг гуллаб-яшнашидан манфаатдор бўлган совет халқининг туб манфаатларига мос бўлиб тушади. Бу ислоҳотни амалга ошириш совет кишиларининг турмушини янада яхшилашга, Ватанимиз куч-қудрати ва мудофаа қобилиятини янада юксакликка кўтаришга, коммунизм сари олға ҳаракатимизни тезлаштиришга ёрдам беради.

КПСС Марказий Комитети Президиуми ва СССР Министрлар Советининг саноатни бошқаришни янада такомиллаштириш юзасидан ишлаб чиққан тадбирларини Марказий Комитет аъзолари тўла қўллаб-қувватлайдилар, партия ва халқ якдиллик билан маъқуллаб кутиб олади, деб ишонч билдиришга рухсат этгайсиз. **(Давомли қарсаклар).**

IV. Саноатга планли раҳбарликнинг янги системасини уюшқоқлик билан татбиқ этайлик

Ўртоқлар! Пленумнинг қарорлари саноатга қилинадиган планли раҳбарликка катта ўзгаришлар киритади. Аслини олганда бу хўжалик ишлари соҳасида муҳим ислоҳот бўлиб, бу ислоҳот саноатдаги ходимларнинг кўп миллионли армияси — ишчилар, хизматчилар, инженерлар, техниклар, экономистлар, хўжалик раҳбарларининг ишлаб чиқариш фаолиятини ўз ичига олади.

Саноатда янги хўжалик-ташкилий методларга ўтиш бутун халқ хўжалигига шубҳасиз ижобий таъсир кўрсатади. Хўжалик юритишнинг бутун системасини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш имконияти вужудга келтирилади. Бу эса Ватанимизнинг моддий бойликларини кўпайтириш ва совет халқининг турмуш даражасини юксалтиришнинг қўшимча манбаларини ишга солиш имконини беради.

Аммо бу ишда муваффақиятлар ўз-ўзидан қўлга киритилмайди. Вужудга келтирилаётган қулай имкониятларни рўёбга чиқармоқ учун саноатга хўжалик раҳбарлигини янги иш шароитларига кўчириш учун ташкилий жиҳатдан пухта тайёргарлик кўриш: саноат кадрлари хўжалик фаолияти савиясини янги вазифалар ва янги талабларга мувофиқ юксак даражага кўтариш; меҳнаткашларнинг, корхоналардаги ишлаб чиқариш коллективларининг ижодий активлигини кенг ривожлантириш зарур.

Саноатга раҳбарликни такомиллаштириш юзасидан белгиланаётган тадбирлар пухта ўйлаб тузилган планга мувофиқ аста-секин ва уюшқоқлик билан амалга оширилиши керак. Министрликларни ташкил этиш учун муайян вақт талаб этилади. Бошқаришнинг янги системасига шу тариқа ўтиш керакки, бунинг натижасида давлат планларининг бажарилиши ва саноатнинг нормал ишлаши таъмин этилсин.

Корхоналарнинг ҳаммаси ҳозирча министрликлар ихтиёрига топширилмайди, халқ хўжалиги кенгашлари ўз ишларини давом эттиришлари ва ўз ихтиёрларидаги корхоналарнинг узлуксиз ишлаб туриши учун тўла жавобгар бўлишлари керак. Давлат тармоқ комитетлари ҳам ўз вазифаларини бажариш учун тўла жавобгардирлар.

Ҳозирги вақтда 1966 йилда халқ хўжалигини ривожлантириш плани ва давлат бюджетини тузиш соҳасидаги ишлар тамомланмоқда. План ва бюджет саноатни бошқаришдаги ҳозир мавжуд бўлган структурага мувофиқ тузилган. Шу сабабли иттифоқдош республикаларнинг Министрлар Советлари, халқ хўжалиги кенгашлари ва давлат ишлаб чиқариш комитетлари планларни ўз вақтида корхоналарга маълум қилишлари зарур.

Янги министрликлар тузилиши муносабати билан ҳар бир министрлик ихтиёрига топшириладиган корхоналар миқдори жуда қисқа вақт ичида белгилаб чиқилиши ва шунга биноан ҳар бир тармоқ бўйича халқ хўжалиги плани ва бюджет кўрсаткичлари бошқаришнинг янги структурасига мувофиқ аниқлаб чиқилиши лозим. Госплан бу ишни пухта уюштириши ва бу тадбирнинг бажарилишини кузатиб, назорат қилиб туриши керак. Молия министрлиги ҳам саноатни бошқаришнинг янги структурасига мувофиқ 1966 йилги давлат бюджетини тузиш соҳасида тегишли ишларни ташкил қилмоғи зарур.

Қабул қилинган қарорларга мувофиқ Госплан, Молия министрлиги, Меҳнат ва иш ҳақи масалалари билан шуғулланувчи давлат комитети, Давлат нарх комитети, Давлат банки, шунингдек саноат министрликлари бу йил ва хусусан 1966 — 1967 йиллар мобайнида ҳар бир соҳанинг ва ҳатто бир группа корхоналарнинг хусусиятларини эътиборга оладиган низомлар, методик қўлланмалар, инструкцияларни тузиб чиқишлари керак. Бу ишга корхоналарнинг ходимларини, таниқли мутахассислар ва олимларни ҳам жалб этиш керак.

Саноатни бошқариш органларининг янги системасига ўтиш муносабати билан хўжалик кадрларини бир жойдан иккинчи жойга кўчириш керак бўлади. Иттифоқдош республикалар компартиялари Марказий Комитетлари, Министрлар Советлари, министрликлар, маҳаллий партия, совет ва хўжалик ташкилотлари ана шу катта ва муҳим ишга жиддий эътибор беришлари керак.

Корхоналарни юқори малакали кадрлар билан ҳар томонлама мустаҳкамлаш зарур, ахир ишнинг муваффақияти пировардида корхонада ҳал этилади-ку. Айни вақтда янги ташкил этиладиган министрликлар учун мутахассисларни пухта танлаб олиш лозим. Саноатни бошқариш соҳасидаги ҳамма ишларнинг самараси кўп жиҳатдан шунга боғлиқ бўлади. Биз хўжалик кадрлари тўғрисида энг кўп ғамхўрлик қилишимиз ва ҳар бир ходимдан оқилона фойдаланишимиз керак.

Совет ҳокимияти йилларида мамлакатимизда социалистик ишлаб чиқаришнинг минг-минглаб истеъдодли ва обрўли ташкилотчилари ўсиб етишди. Ҳозирги вақтда саноат корхоналарида икки миллиондан ортиқ олий ва ўрта махсус маълумотли мутахассислар ишлаб турибди. Бу корхоналарда тўрт миллиондан кўп коммунист ишлаяпти. Бу жуда катта кучдир. Биз бу кучга таяниб энг мураккаб вазифаларни ҳам ҳал эта оламиз. Партия, халқ мутахассис кадрларни, ишлаб чиқариш ташкилотчиларини ғоят қадрламоқдалар, уларга катта ишонч билдириб, уларнинг мураккаб ижтимоий фойдали ишларини бутун чоралар билан қўллаб-қувватламоқдалар.

Ишлаб чиқариш-хўжалик кадрлари олдига қўйилаётган талаблар жиддий суратда ортиб бормоқда. Бу талабларни турмушнинг ўзи илгари сурмоқда. Ишнинг кўзини билишга асосланган ташаббус, оперативчилик, ишчанлик, янгиликни ҳис эта билиш, ҳар бир конкрет шароитда ишлаб чиқариш ресурсларидан энг самарали фойдалана билиш — янги талабларнинг моҳияти ана шундай.

Хўжалик раҳбарларининг ҳуқуқлари кенгайтирилиши муносабати билан партия ва давлат олдида уларнинг зиммасига янада катта жавобгарлик ҳам юкланади. Улар илгари кўпинча юқоридан туриб ҳал этилган масалаларни ишлаб чиқариш коллективлари билан бирга ўзлари ҳал этишлари даркор бўлади.

Янги шароитларда саноат учун кадрлар тайёрлашнинг аҳамияти кескин суратда ортади. Бу соҳада катта-катта камчиликлар бор. Бунинг учун Олий ва ўрта махсус таълим министрлиги ва Госплан кўп жиҳатдан айблидир. Техниклар ва инженерлар тайёрлашда жиддий диспропорцияларга йўл қўйилди. Бунинг натижасида саноатимизнинг баъзи тармоқларида мутахассислар жуда кўп бўлгани ҳолда саноатнинг бошқа тармоқларида мутахассислар етишмаётир.

Инженер-техник кадрларга экономикани ўргатиш иши яхши йўлга қўйилмаган. Ҳозирги шароитда инженернинг, конструкторнинг, лойиҳа тузувчининг ишлаб чиқариш экономикасини чуқур билмаслиги каби бир ҳолга йўл қўйиш асло мумкин эмас.

ЎЗИМИЗ КЎПАЙДИК, УМРИМИЗ УЗАЙДИ

Фарзанд — хонадон бахти... Ўрта Осиё аҳолисининг ўсиш проблемаси юзасидан Тошкентда ўтказилган ва тўрт кун давом этган Бутуниттифоқ илмий конференциясининг қатнашчилари ана шу оддий Шарқ маталини неча марталаб такрорлашди. Сўнгги ярим аср мобайнида Ўрта Осиё республикаларининг аҳолиси икки баравардан зиёд кўпайиб, 16 ярим миллион кишига етди. Бу одамларнинг ҳар бири ҳозир революциягача бўлганидан кўра, икки ҳисса кўп яшамоқда. Аҳолининг ўртача умр кўриши ҳозир 70 ёшдан ошиб кетди.

Башарти Ўрта Осиёнинг барча шаҳарлари билан танишишга орзуманд одам топилса-ю, у ҳар бир шаҳарда икки ярим ойдан яшайдиган бўлса, бу одамнинг саёҳати ҳеч бир тугамаган бўлур эди. Бунинг боиси шундаки, Совет Ўрта Осиёси республикаларида ҳар етмиш беш кунда биттадан шаҳар туғилмоқда. Тошкент университетининг доценти М. Қ. Қорахоновнинг айтишича, ана шу республикаларда қирқ йиллик тарих мобайнида 195 та янги шаҳар пайдо бўлди. Бу—шундан олдинги бутун тарих мобайнида бўлганидан уч баравар ортиқдир.

Янги территориялар ва табиий бойликлар ўзлаштирилаётганлиги, қишлоқ хўжалик ва минерал хом ашёсининг жуда кўп турлари шу жойнинг ўзида қайта ишлаб берилаётганлиги шаҳарларнинг тез ўсишига сабаб бўлмоқда. Қисқа вақт ичида Ўрта Осиёда саноатнинг юздан ортиқ тармоғи вужудга келтирилди. Тошкент воҳасидаги Чирчиқ, Бухоро воҳасидаги Навоий шаҳарлари химиянинг йирик марказига, Вахш дарёси соҳилидаги Норак энергетика марказига, Помир-Олой этакларидаги Олмалиқ рангли металлургия марказига айланди.

Ўзбекистондаги шаҳар аҳолисининг ҳиссаси яқин ўн беш йилда 35 процентдан 55 процентга етади. Табиий районлаштириш негизида шаҳарларни жойлаштиришнинг перспектив системаси тузиб чиқилди. «Узгоспроект» институтида меҳнат қилаётган машҳур архитектор А. Н. Зотовнинг айтишича, бу системада геологик ва сейсмик шароитлар, районларнинг сув билан таъминланганлиги ҳисобга олинган. Лойиҳачиларнинг ҳисоб-китобларида иқлим шароитлари иккинчи ўринга қўйилган. Ўрта Осиёдаги шаҳарлар қурилиши тажрибаси шуни кўрсатдики, одамлар ўзларига керакли микроиқлимни ўзлари яратиб олаверадилар. Авваллари, революцияга қадар, шаҳарларни фақат воҳаларда қуришар эди. Энди эса, шаҳарлар чўл ва даштларга воҳа тусини бермоқда.

Архитекторлар улкан шаҳарлар қуришдан воз кечмоқдалар. Юз мингдан тортиб икки юз эллик минг кишигача аҳолиси бўлган шаҳарлар энг тежамли ва хизмат кўрсатишга қулай шаҳарлар деб топилди.

Лойиҳачиларнинг чертёжларидаги математика формулалари ва қурилишларнинг шартли белгилари Ўзбекистондаги дашт, тоғли ва тоғ этакларидаги яйловларда ўз ифодасини тобора кўпроқ топмоқда. Бу яйловлар Бельгия территориясига ўн баравар келадиган майдонни ишғол қилмоқда. Ана шу жойларни тўла-тўкис ўзлаштирадиган кунимизга кўп вақт қолгани йўқ. «Узгипрозем» институти экспедициясининг бошлиғи А. Ф. Шаппо конференция қатнашчиларига қуйидагиларни айтиб берди: Чорвачилик учун керакли йиллик озуқа запаслари ҳисоблаб чиқилди, яйловларни ташкил этиш ва қўйчилик хўжаликларини қуриш ҳамда улар учун яшаш жойларини қуришнинг бош схемаси ишлаб чиқилди.

Ўзбекистон чорвадорлари ҳозиргача даштдан 22 миллион гектар ерни ўзлаштирдилар ва бу жойларда саккиз миллион бош қўй-қўзини боқмоқдалар. Яна ўн миллион гектар ерга сув чиқариш ҳамда қўй-қўзилар туёғини 13,7 миллионтага етказиш белгилаб қўйилди.

Кўпгина буржуа олимлари ер курраси аҳолисининг тез ўсиб бораётганлигидан ҳавотирланмоқдалар. Уларнинг баъзилари келгусида одамларни боқиш қийинлашиб қолади, деб даъво қилишса, иккинчи бир хиллари одамларга иш ва турар-жой топиб бериб бўлмайди, деб даъво қилмоқдалар. Бу проблемалар совет олимларини ҳавотирликка солаётирми? Йўқ, совет олимлари бошқа иш билан—мамлакатимиз экономикасининг барча тармоқлари ва маданиятни янада кучли суратда юксалтириш учун, коммунизмнинг моддий техника базасини вужудга келтириш учун меҳнат ресурсларидан қандай қилиб яхшироқ фойдаланиш проблемаси билан шуғулланмоқдалар.

Ўрта Осиё мамлакатнинг Шарқидаги йирик ёқилғи-энергетика марказига айлантирилади. Ҳозир Ўрта Осиё республикалари йилига 13 миллиард киловатт-соат электр энергияси ишлаб чиқармоқда. 1970 йилга борганда бу рақам 54 миллиардга етади, 1980 йилга борганда эса юз миллиард киловатт-соатдан ошиб кетади. Бадавлат ўлкамиз ўзининг химия, рангли металлургия, машинасозликнинг йирик маркази деган шуҳратини тағин ҳам юксак кўтаради.

Коммунистик қурилишнинг бутун даврида Ўрта Осиё Совет Иттифоқининг асосий пахта базаси бўлиб қолади. 1980 йилга борганда, бу ерда пахта етиштириш кўпайиб, ўн миллион тоннага етказилади.

Аҳоли нуфуси билан шуғулланувчи мутахассислар бу истиқболларни ишчиларга бўлган талаб билан қандай қилиб мувофиқлаштирмоқдалар? Бу ўринда Қарши педагогика институтининг ўқитувчиси М. Янгибоев келтирган бир мисолни айтиб ўтамиз. Қарши даштида бир миллион икки юз минг гектар қўриқ ерни ўзлаштириш белгиланган. Дашт сийнасида юзта йирик пахтачилик совхози вужудга келтирилади, элликта пахта тозалаш, ўн олтита ёғ ва сут заводлари, бошқа кўпгина корхоналар қад кўтаради. Ана шу бойликнинг ҳаммасини ҳаракатга келтирмоқ учун қўриқ ерларга 217 минг ишловчи керак бўлади.

Янгидан суғориладиган бошқа районларга, янги индустриал марказларга ҳам ана шундай меҳнаткашлар керак. Бунинг маъноси шуки, одамлар яна ҳам кўпроқ туғилаверсин! Аҳолининг сони яна ҳам тезроқ ўсаверсин! Жой ҳам, иш ҳам ҳаммага топилади.

Этник проблемалар конференцияда катта ўрин олди. Чунки Ўрта Осиё республикалари аҳолисининг состави жуда ранг-барангдир.

...Найман қабиласи тўғрисида тарихчилар икки асрдан бери лом-мим дейишмас эди. Ҳозирги вақтга келиб, тарихчилар яна шу қабилани ўргана бошлашди —унинг қадимий шуҳрати яна тиклана бошлади.

Ўзбек давлатини вужудга келтиришда катта роль ўйнаган бу қабила феодалларнинг ўзаро урушишлари натижасида Амударё соҳилларидан Зарафшон дарёсининг сўл қирғоғидаги энг ноқулай тоғли ва қирли массивларга улоқтириб ташланган ва у ерда машаққатли кун кўриб келган эдилар. Лекин сўнгги ярим аср мобайнида найманлар ана шу ноқулай ўлкани Ўзбекистоннинг энг йирик қишлоқ хўжалик районларидан бирига айлантирдилар. Ўзбекистон Фанлар академияси Тарих ва археология институтининг аспиранти Х. Тошев шу тўғрида ахборот берди.

Қадимий қўлёзмаларда найманлар кучли қабилалардан бири эканлиги неча марталаб қайд қилинган. Улар 15 асрда Абдулхайрни хон қилиб кўтариб, шу тариқа ўзбек қабилаларини бирлаштиришни бошлаб бердилар. 18 асрнинг ўрталаридан буён уларнинг шуҳрати сўниб қолди. Улар Қоратепа тоғларида кўчманчи чорвачилик билан шуғулланиб, бу ерда жуда кам ёғадиган ёмғирга умид боғлаб ғалла экишди, бир қисми кичик бир суғориладиган ерга ўрнашиб қолди.

Совет даврига келиб, найманларга уй қуриб олиш, ўзлари ташкил қилган колхозларнинг техника ва зотли моллар сотиб олиши учун қайтиб олмаслик ёки узоқ муддат билан катта-катта қарзлар берилди. Улар кўп тармоқли хўжаликни вужудга келтирдилар, ҳозирги вақтда кўп миқдорда пахта, турли мевалар, қоракўл, парранда гўшти, буғдой ва бошқа маҳсулотлар етиштирмоқдалар.

Революциядан сўнг найманлардаги эски уруғчилик айирмалари барҳам топа бошлади. Улар Зарафшон водийсида яшовчи бошқа этник ва қабила-уруғчилик группалари билан бирга ўзбек социалистик миллати составига кириб, ўзларини фахр билан ўзбеклар деб атай бошладилар. Лекин улар ўзларининг қабилавий номини ҳам унутаётганлари йўқ.

Е. МАЙОРОВ,
В. НОСОВ.
(ЎзТАГ мухбирлари).

ГДР ПАРТИЯ-ҲУКУМАТ ДЕЛЕГАЦИЯСИНИНГ СССРДА БЎЛИШИ ТЎҒРИСИДА АХБОРОТ

КПСС Марказий Комитети, СССР Олий Совети Президиуми ва Министрлар Советининг таклифига биноан Германия Бирлашган социалистик партияси Марказий Комитетининг Биринчи секретари, Германия Демократик Республикаси Давлат кенгашининг Раиси Вальтер Ульбрихт бошчилигидаги ГДР партия-ҳукумат делегацияси расмий дўстона визит билан 1965 йил 17 сентябрдан 28 сентябргача Совет Иттифоқида бўлди.

Делегация Москва, Боку, Ереван, Киев шаҳарларида бўлди, саноат ва қишлоқ хўжалик корхоналарини, илмий тадқиқот институтларини ва жамоат муассасаларини бориб кўрди, совет халқининг ҳаёти билан ва унинг хўжалик ҳамда маданий қурилишнинг турли соҳаларида эришган муваффақиятлари билан танишди. Ахборотда таъкидлаб ўтилганидек, совет жамоатчилиги ҳамма жойда делегацияни самимий кутиб олди. Бу эса Совет Иттифоқи ва Германия Демократик Республикаси халқлари ўртасида мавжуд бўлган қардошларча дўстлик туйғуларини ифода этади.

Германия Демократик Республикасининг партия-ҳукумат делегацияси Совет Иттифоқида бўлган вақтида музокаралар олиб борилди. Бу музокараларда совет томонидан Л. И. Брежнев, А. Н. Косигин, А. И. Микоян, Н. В. Подгорний, М. А. Суслов, К. Т. Мазуров, П. Н. Демичев, Ю. В. Андропов ўртоқлар ва бошқа совет раҳбар арбоблари қатнашдилар.

Самимият ва тўла ҳамжиҳатлик вазиятида ўтган учрашув ва суҳбатлар вақтида томонлар Совет Иттифоқи билан Германия Демократик Республикаси ўртасидаги қардошларча дўстлик ва ҳамкорликни янада ривожлантириш ва мустаҳкамлашга тааллуқли масалаларни муҳокама қилдилар. Ҳозирги халқаро аҳвол ҳамда халқаро коммунистик ва ишчилар ҳаракатининг энг муҳим проблемалари юзасидан ҳам фикрлашиб олинди. Ана шу фикрлашиб олиш муҳокама қилинган барча масалаларга томонларнинг позициялари бир хил эканлигини тасдиқлади.

Ҳар иккала томон, дейилади ахборотда, чуқур мамнуният билан шуни қайд қилдиларки, улар ўртасида социалистик интернационализмнинг юксак принципларига асосланган қардошлик муносабатлари ҳар томонлама ва муваффақиятли суратда ривожлана борди. Ҳар иккала давлат ўртасидаги дўстлик ва мустаҳкам ҳамкорлик СССР ва Германия Демократик Республикаси меҳнаткашларининг тарихий вазифаларини ҳал этиш ишига — социалистик ва коммунистик жамият қуриш ишига хизмат қилади ва бутун жаҳон социалистик системасининг қудратини мустаҳкамлайди.

Германия Демократик Республикасининг партия-ҳукумат делегацияси СССРнинг экономика, техника, фан ва маданиятни ривожлантиришда ва совет халқининг моддий фаровонлигини оширишда катта муваффақият ҳамда ютуқларни қўлга киритганлигини таъкидлади.

Германия Демократик Республикасининг партия-ҳукумат делегацияси шуни таъкидлайдики, совет халқининг зўр ғайрат билан қилаётган ишлари ва эришган муваффақиятлари социалистик давлатлар ҳамдўстлигини мустаҳкамлаш ишига, шунингдек империалистларнинг тинчликка қилаётган ҳамласига зарба бериш ишига қўшилган муҳим ҳиссадир.

Совет томони қайд қиладики, Германия Демократик Республикаси ўз халқи танлаб олган социализм ва тинчлик йўлидан дадил олға бормоқда, бутун немис халқига порлоқ истиқбол йўлини очиб бермоқда.

Визит вақтида, деб уқтириб ўтилади ахборотда, томонлар фикрлашиб олдилар ва ҳозирги халқаро аҳволга, шунингдек тинчликни, мустақилликни ва халқлар ўртасидаги дўстликни мустаҳкамлаш учун курашда ҳар иккала мамлакат олдида турган вазифаларга баҳо беришда тамомила якдил эканликларини кўрсатдилар.

Совет Иттифоқи ва Германия Демократик Республикаси халқаро кескинликнинг кучайиши ҳар иккала мамлакатдан юксак даражада ҳушёр бўлишни ва бошқа социалистик мамлакатлар билан ҳамдўстликда ўз хавфсизлигини таъминлаш тўғрисида тинмай ғамхўрлик қилишни талаб этади, деб ҳисоблайдилар.

Совет Иттифоқи ва Германия Демократик Республикаси қардош Вьетнам Демократик Республикаси билан, Америка агрессорларига қарши ўзининг суверен ҳуқуқлари ва мустақиллигини қаҳрамонона ҳимоя қилаётган бутун Вьетнам халқи билан бирдам эканликларини яна таъкидлайдилар. Томонлар Жанубий Вьетнамни озод қилиш миллий фронтини Жанубий Вьетнам халқининг хоҳиш ва орзуларини ифода этувчи бирдан-бир қонуний вакил деб ҳисоблайдилар. СССР ва Германия Демократик Республикаси Вьетнам Демократик Республикасининг мудофаа қобилиятини мустаҳкамлашда ва ўз суверенитетини АҚШдаги империалистик кучлар ва уларнинг гумашталари томонидан қилинаётган ҳамлалардан ҳимоя қилишда бундан буён ҳам ВДРга зарур ёрдам кўрсата берадилар. Германия Демократик Республикасининг делегацияси Совет Иттифоқининг Вьетнам Демократик Республикаси халқига кўрсатаётган кенг ва беғараз ёрдамига юксак баҳо беради.

Совет Иттифоқи ва Германия Демократик Республикаси Ғарбий Германия империализмининг хатарли милитаристик ва реваншчилик сиёсати Европада тинчлик ва хавфсизликка тобора катта таҳдид туғдираётганлигини ташвиш билан қайд қиладилар. Ғарбий Германиянинг ҳукмрон доиралари сайлов олди курашини миллатчилик ва шовинистик руҳдаги кампанияга айлантириб юбордилар. Сайлов олди кураши реваншчиларнинг бошқа мамлакатларга нисбатан территориал даъволари шиорлари остида ўтди. Ғарбий Германиянинг ҳукмрон доиралари бундесверни атом қуроли билан қуроллантириш талабларини беҳаёлик билан илгари сурмоқдалар.

АҚШнинг агрессив кучлари Ғарбий Германия империализми билан ўз иттифоқини Европада ўзининг ҳарбий-сиёсий позицияларини сақлашнинг асосий шарти деб ҳисобламоқдалар. Шу сабабли улар НАТОнинг кўп томонли ядро кучлари деб аталган кучлар орқали Германия Федератив Республикасининг бундесверини ядро қуролига тортиш режаларини қабул қилдиришга уриниб келмоқдалар. Ҳар иккала томон Германия Федератив Республикасининг атом қуроли билан қуроллантирилишига йўл қўймаслик Европада хавфсизликни ва умумий тинчликни таъмин этиш учун курашда асосий масала бўлиб қолди, деган фикрни якдиллик билан изҳор қилди.

Совет Иттифоқи ва Германия Демократик Республикаси айтадиларки, агар НАТОда қатнашувчи давлатлар Германия Федератив Республикасини ядро қуроли билан таъминлаш йўлига ўтадиган бўлсалар, у ҳолда Совет Иттифоқи ва Германия Демократик Республикаси Варшава Шартномаси ташкилотида қатнашувчи бошқа мамлакатлар билан биргаликда ўз хавфсизлигини таъминлаш учун зарур ҳимоя чораларини кўришга мажбур бўладилар.

Совет Иттифоқи ва Германия Демократик Республикаси Осиёдаги иккита энг йирик мамлакат — Ҳиндистон билан Покистон ўртасидаги можаро муносабати билан ташвиш билдирадилар. Ҳар иккала томон ана шу иккала давлат ўртасида ўт очишнинг тўхтатилганлигини табриклайдилар. Германия Демократик Республикасининг делегацияси Ҳиндистон — Покистон ҳарбий можаросини тинч бартараф қилиш мақсадида Совет Иттифоқининг кўрган тадбирларини тамомила маъқуллаганлигини билдирди.

Совет Иттифоқи ва Германия Демократик Республикаси шундай фикрни изҳор қиладиларки, барча тинчликсевар ва демократик кучларнинг қатъий қаршилик кўрсатиб, якдиллик билан берадиган зарбаси империалистларнинг агрессив сиёсатига қарши қўйилиши лозим. Социалистик давлатларнинг бирлиги ва жипслиги бу жиҳатдан жуда муҳим аҳамиятга эга. Тинчлик учун курашда капиталистик мамлакатлардаги ишчи партиялари ва касаба союзлари зиммасига юклатилган масъулият каттадир.

Совет Иттифоқи ва Германия Демократик Республикаси, дейилади сўнгра ахборотда, социализм ва коммунизм қуриш учун тинч шароитлар бўлишини таъминлашни, социалистик мамлакатларнинг бирлиги ва жипслигини мустаҳкамлашни, халқларнинг миллий озодлик ҳаракатларини қўллаб-қувватлашни ва жаҳон ядро урушининг олдини олишни ўз ташқи сиёсатининг асосий мақсади деб ҳисоблаб, тинчлик ишини мустаҳкамлаш ва турли ижтимоий тузумдаги давлатларнинг тинч-тотув яшаши учун бундан буён ҳам қатъий кураш олиб борадилар.

СССР ва Германия Демократик Республикаси ядро қуролини тарқатмаслик тўғрисида халқаро шартнома тузиш тарафдоридир. Бундай шартноманинг тузилиши бу қуролнинг бевосита ва билвосита, шу жумладан ҳарбий иттифоқлар орқали тарқатилишига имкон берадиган ҳамма йўлларни бекитиб қўйган бўлур эди. Бундай шартнома ядро қуроли пойгасини янада авж олдиришга халақит берувчи жиддий ғов бўла олур эди.

Совет Иттифоқи Германия Демократик Республикасининг ҳар иккала герман давлатининг ядро қуроли ишлаб чиқариш, бу қуролни сотиб олиш ва ундан фойдаланишдан ҳамда бу қуролни ўз территорияларида жойлаштиришдан воз кечиши тўғрисида ва ҳар иккала герман давлатида қуролли кучлар ва қурол-яроғларни камайтириш чоралари тўғрисида қуролсизланиш бўйича 18 лар комитетига тақдим этган таклифларини қўллаб-қувватлайди.

Совет Иттифоқи ва Германия Демократик Республикаси Марказий Европада ядро қуролидан холи зонанинг вужудга келтирилиши Европадаги барча халқларнинг, шу жумладан немис халқининг ҳам манфаатларига жавоб берган бўлур эди, деб ҳисоблайдилар. Европадаги мавжуд чегараларнинг ўзгармаслигини эътироф этиш, ҳар бир давлатнинг суверенитетини ҳурмат қилиш, Европа мамлакатларининг бир-бирларига ҳужум қилмаслик ҳақида мажбуриятлар олиши осойишталик ва ўзаро ишонч вазиятини вужудга келтириш учун муҳим аҳамиятга эга бўлур эди. Германия Демократик Республикаси билан Германия Федератив Республикаси ўртасидаги давлат чегараларининг бузилмаслиги — Европа хавфсизлигининг асосий омилларидан биридир. Дўстлик, ўзаро ёрдам ва ҳамкорлик тўғрисида СССР билан Германия Демократик Республикаси ўртасида тузилган Шартномага ва Варшава Шартномасига мувофиқ томонлар бу чегараларнинг дахлсизлигини биргаликда таъминлашга қатъий қарор берганликларини яна бир марта таъкидлайдилар.

Томонлар Германия Федератив Республикаси ҳукмрон доираларининг Ғарбий Берлинда реваншчилик ишларини кучайтириб юборганлигига эътиборни жалб этдилар ва шу муносабат билан Ғарбий Берлин Германия Федератив Республикасига қарашли эмас ва бундан буён ҳам Ғарбий Берлиннинг ГФРга дахли йўқ, деб таъкидлашни зарур деб топдилар. Совет Иттифоқи ва Германия Демократик Республикаси Ғарбий Берлинни мустақил сиёсий бирлик деб ҳисоблайдилар ва Ғарбий Берлин билан Германия Демократик Республикаси ўртасида давлат чегараси борлигини эътиборга олиб, ГФР реваншчи ва милитарист кучларининг Ғарбий Берлиндаги иғволарига зарба бериш учун, шунингдек Ғарбий Берлинни қонунга хилоф суратда Германия Федератив Республикасига қўшиш йўлидаги ҳар қандай уринишларига қарши зарба бериш учун зарур бўлган ҳамма чораларни кўришга қатъий қарор берганликларини билдирадилар.

Совет Иттифоқи Германия Демократик Республикасининг Германиянинг тинчликсеварлик ва демократик асосларда бирлашиши учун курашда зўр ғайрат билан қилаётган ишларини актив қўллаб-қувватлайди. Совет Иттифоқи Германия Демократик Республикасининг Германияни бирлаштириш чет давлатларнинг иши бўлмай, балки немисларнинг ўз иши деган фикрини қўллаб-қувватлайди.

Совет Иттифоқи ва Германия Демократик Республикаси Германия масаласини тинч ҳал этишга катта аҳамият бермоқдалар.

Ҳар иккала томон шуни таъкидладиларки, иккинчи жаҳон урушининг ҳали мавжуд бўлган қолдиқларини тугатиш ва бу масалаларни ҳамма томонидан танилган халқаро ҳуқуқ нормаларига мувофиқ ҳал этиш Европа хавфсизлигини мустаҳкамлаш ва тўла тенгҳуқуқлилик ҳамда ўзаро ҳурмат асосида давлатлар ўртасидаги ҳамкорликни ривожлантириш манфаатларига мувофиқ бўлур эди.

Совет Иттифоқи ва Германия Демократик Республикаси ҳар иккала герман давлатининг мавжудлигини таниш (кўп давлатлар буни танидилар) тўғрисидаги масалани реалистик тарзда ҳал этиш Германия Федератив Республикасидаги милитарист ва реваншчи кучларга жиддий зарба беради, Германияни қайтадан бирлаштириш ишини енгиллаштиради, деб ҳисоблайдилар.

Ахборотда сўнгра бундай дейилади: Ҳар иккала томон шуни қайд қиладиларки, улар ўртасидаги иқтисодий ва илмий-техника ҳамкорлиги муваффақиятли суратда ривожланиб бормоқда ва ҳар иккала мамлакат халқларига катта наф келтирмоқда.

Германия Демократик Республикаси партия-ҳукумат делегациясининг СССРга қилган шу визити вақтида олиб борилган музокаралар натижасида томонлар иқтисодий ва илмий-техника ҳамкорлигини янада кучайтириш ҳамда мустаҳкамлашга қаратилган бундан кейинги тадбирлар тўғрисида бир қарорга келдилар.

Иқтисодий алоқаларни янада кенгайтириш ва ҳар иккала мамлакатда техника, тараққиётини жадаллаштириш манфаатларини кўзлаб, томонлар иқтисодий ва илмий-техника ҳамкорлиги юзасидан паритет асосларда ҳукуматлараро комиссия тузиш тўғрисида бир қарорга келдилар.

Томонлар СССР билан Германия Демократик Республикаси ўртасидаги мавжуд дўстона муносабатларни, қардошларча ўзаро ёрдам ва ҳамкорлик муносабатларини бундан буён ҳам бутун чоралар билан ривожлантириш ва мустаҳкамлаш ниятидадирлар. Ана шу муносабатлар ҳар иккала мамлакат халқларининг ҳаётий манфаатларига, шунингдек барча социализм мамлакатлари ҳамдўстлиги манфаатларига муносибдир.

Совет Иттифоқи ва Германия Демократик Республикаси, дейилади яна ахборотда, халқаро тинчлик ва хавфсизликни сақлаш воситаси сифатида Бирлашган Миллатлар Ташкилотини мустаҳкамлаш тарафдоридирлар. Улар Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг ўз Уставида белгиланган вазифаларни муваффақиятли ҳал этмоғи учун Бирлашган Миллатлар Ташкилотини жаҳондаги барча давлатларни бирлаштирувчи чинакам универсал ташкилотга айлантириш зарур деб ҳисоблайдилар. Ҳар иккала герман давлатини Бирлашган Миллатлар Ташкилотига қабул қилиш ана шу мақсадга жавоб берган бўлар эди.

Томонлар Хитой Халқ Республикасининг Бирлашган Миллатлар Ташкилотидаги қонуний ҳуқуқларини дарҳол тиклаш зарурлигини яна бир марта таъкидладилар.

Совет Иттифоқи ва Германия Демократик Республикаси эски ва янги мустамлакачиликнинг ҳар қандай формасини қоралайдилар ва Осиё, Африка ҳамда Латин Америкасининг мустақиллик ва суверенитетга эришиш ёки бу мустақиллик ва суверенитетни мустаҳкамлаш учун, миллий экономика ва маданиятни ривожлантириш учун, эски ва янги мустамлакачиликка қарши кураш олиб бораётган барча мамлакатлари ва халқлари билан бирдам эканликларини билдирадилар.

Совет Иттифоқи ва Германия Демократик Республикаси шу нарсага қатъий аминдирларки, социализм, тинчлик ва тараққиёт, халқларнинг озодлиги ва мустақиллиги манфаатлари жаҳон социалистик системасини, социалистик мамлакатларнинг бирлиги ва жипслигини, уларнинг Осиё, Африка ҳамда Латин Америкасининг озод бўлган халқлари билан мустаҳкам иттифоқини, барча антиимпериалистик кучларнинг бирдамлигини бутун чоралар билан мустаҳкамлашни талаб этади.

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси ва Германия Бирлашган социалистик партиясининг раҳбарлари мамнуният билан шуни қайд қиладиларки, ҳар иккала партия ўртасида социалистик ва коммунистик қурилиш назарияси ва практикасининг барча асосий масалалари юзасидан қарашларнинг мустаҳкам бирлиги таркиб топди, ғоят дўстона алоқа ва ҳамкорлик вужудга келди ва бу ҳамкорлик тўхтовсиз ривожланмоқда. Идеология ва назарий фронтларда — сиёсий иқтисод, философия, адабиёт ва санъат масалаларида ҳар иккала партия ўртасидаги ҳамкорликни кенгайтириш мақсадга мувофиқ деб топилди.

Ҳамжиҳатлик ва бирлик руҳи билан суғорилган дўстона суҳбат вақтида ҳозирги босқичда халқаро коммунистик ва ишчилар ҳаракатини ривожлантириш проблемалари юзасидан қарашларнинг тамомила бир хил эканлиги таъкидланди. Томонлар марксчи-ленинчиларнинг қардош партиялар биргаликда ишлаб чиққан мақсад ва вазифаларга эришмоқ учун олиб бораётган коллектив, интернационал курашида ҳар иккала партиянинг зўр ғайрат билан қилаётган ишларидан мамнун эканликларини билдирдилар.

КПСС ва Германия Бирлашган социалистик партиясининг вакиллари ўз куч-ғайратларини социалистик ҳамдўстликни жипслаштириш, марксча-ленинча таълимот ва пролетар интернационализми принциплари асосида бутун жаҳон коммунистик ҳаракатини мустаҳкамлашга бундан буён ҳам изчиллик билан сарф қилишга қатъий қарор берганликларини таъкидладилар.

Ҳар иккала делегация коммунистик ва ишчи партияларнинг умумий қарашлари билан бирдам эканликларини билдирдилар.

Ҳар иккала партиянинг делегациялари коммунистик ва ишчи партияларининг 1957 ва 1960 йилларда Москвада бўлиб ўтган кенгашлари қабул қилган Баёнот ва Декларацияга содиқ эканликларини яна изҳор қилдилар. Улар ҳозирги халқаро вазият проблемаларини ва социалистик мамлакатлар тараққиёти проблемаларини, шунингдек капиталистик мамлакатлардаги ишчилар ҳаракати тарихи, миллий озодлик ҳаракати тарихи масалаларини ва ёш миллий давлатларнинг ривожланишига ёрдам бериш йўлларини муҳокама қилиш учун икки томонлама ва кўп томонлама учрашувлар, халқаро назарий семинарлар ва конференциялар ўтказишни мақсадга мувофиқ деб топдилар.

Ҳар иккала партия қуйидагиларни таъкидлайди: Европа капиталистик мамлакатларидаги коммунистик партияларининг 1965 йил июнь ойида Брюсселда ўтказилган кенгаши ҳам кўрсатиб берганидек, бундай тадбирлар келгусида барча коммунистик ва ишчи партияларнинг халқаро кенгашини чақириш учун қулай шарт-шароитларни вужудга келтиради.

Ахборотнинг охирида бундай дейилади: ҳар иккала томон музокара ва суҳбатлар давомида қатъий ишонч билдириб шуни айтдиларки, кўп масалалар юзасидан тўла ишонч, ўзаро ҳурмат вазиятида ўтган ҳамда самимий, очиқ ва конструктив характердаги фикрлашиб олишлар Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи билан Германия Демократик Республикаси ўртасидаги дўстона, самарали ҳамкорликни янада мустаҳкамлашга ёрдам беради ва Европада ҳамда бутун дунёда тинчликни мустаҳкамлаш ишига, социализмнинг халқаро позицияларини мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Германия Демократик Республикасининг партия-ҳукумат делегацияси Германия Бирлашган социалистик партияси Марказий Комитети, Германия Демократик Республикаси Давлат кенгаши ва Министрлар Совети номидан СССР партия-ҳукумат делегациясини расмий визит билан ГДРга келишга таклиф этди. Совет томони бу таклифни мамнуният билан қабул қилди.

Ахборотни Совет томонидан — КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари Л. И. Брежнев, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси А. И. Микоян, СССР Министрлар Советининг Раиси А. Н. Косигин, Германия Демократик Республикаси томонидан — Германия Бирлашган социалистик партияси Марказий Комитетининг Биринчи секретари, Германия Демократик Республикаси Давлат кенгашининг Раиси В. Ульбрихт ва Германия Демократик Республикаси Министрлар Советининг Раиси В. Штоф имзоладилар. (ТАСС).

ПРОПАГАНДИСТЛАР, СИЗЛАР УЧУН!

ЯНГИ ЎҚУВ ЙИЛИ ОЛДИДАН

ПАРТИЯ МАОРИФИ ШАХОБЧАЛАРИДА ЯНГИ ЎҚУВ ЙИЛИ БОШЛАНИШИГА ОЗ ВАҚТ ҚОЛЯПТИ. ҲАММА ПАРТИЯ ТАШКИЛОТЛАРИ, ПРОПАГАНДИСТЛАР АНА ШУ МУҲИМ ИШГА ПУХТА ТАЙЁРГАРЛИК КЎРИШЛАРИ ЛОЗИМ. ХЎШ, БУ ЙИЛГИ ЎҚУВ ПЛАНИГА ҚАНДАЙ ТЕМАЛАР КИРАДИ, ҚАНДАЙ ҚЎЛЛАНМАЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ МУМКИН? ЎЗБЕКИСТОН КП МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИНИНГ ПРОПАГАНДА ВА АГИТАЦИЯ БЎЛИМИ АНА ШУ МАСАЛАЛАР ЮЗАСИДАН ҚИСҚАЧА ПЛАН ИШЛАБ ЧИҚДИ. БИЗ ҚУЙИДА АНА ШУ ЎҚУВ ПЛАНИ ҲАМДА ФОЙДАЛАНИЛИШИ МУМКИН БЎЛГАН ҚЎЛЛАНМАЛАР ҲАҚИДА МАТЕРИАЛ БОСАМИЗ.

БОШЛАНҒИЧ СИЁСИЙ МАКТАБЛАРНИНГ ТАХМИНИЙ ЎҚУВ ПЛАНИ

БИРИНЧИ ЎҚУВ ЙИЛИДА

Курснинг номи	Неча соат?
Сиёсий билим асослари	18
В. И. Лениннинг таржимаи ҳоли	24
Партия ва ҳукуматимизнинг муҳим ҳужжатлари ва қарорлари	10
Конкрет экономика асослари	6
СССРнинг ташқи сиёсати ва дунёнинг сиёсий картаси	6
Жами	64

Биринчи ўқув йили давомида В. И. Лениннинг таржимаи ҳоли, «Сиёсий билим асослари» бўлимидан 3 тема ва конкрет экономика асосларидан уч тема («Саноат экономикаси асослари», ёки «Совхоз ишлаб чиқариши экономикасининг асослари», ёки «Колхоз ишлаб чиқариши экономикаси асослари» курслари асосида мактаб тингловчиларининг касбини ҳисобга олган ҳолда), СССРнинг ташқи сиёсати ва дунёнинг сиёсий картасидан уч тема ўрганилади. Ўқув планида партия ва ҳукуматнинг муҳим ҳужжатлари ва қарорларини ўрганишга алоҳида вақт ажратилган. Бу, ўқув планини бузмаган ҳолда, маълум соатларни ҳозирги сиёсат масалаларига ажратиш имкониятини беради.

Бошланғич сиёсий мактаб пропагандисти, ўқув планига асосланган ҳолда, материалларни ўрганиш тартибини ўзи белгилайди. Бироқ, партия ўқувини ой давомида программанинг ҳар хил курсларидан ўрганиладиган қилиб ташкил этиш тавсия этилади.

Масалан, партия ўқуви шохобчаларида 1965—66 йил ўқув планининг дастлабки икки ярим ойи давомида машғулотлар тартибини қуйидагича белгилаш мумкин:

1965 ЙИЛНИНГ 15 НОЯБРИДАН 15 ДЕКАБРИГАЧА

Сиёсий билим асослари:

а) **Тема:** «Жамият тараққиёти ҳақида нималарни билмоқ керак» 6 соат

В. И. Лениннинг таржимаи ҳоли:

а) **Тема:** «Болалик ва ўсмирлик чоғлари. Революцион фаолиятининг бошланиши (1870—1893)» 2 соат.

1965 йил 15 декабрдан 1966 йил 15 январгача

В. И. Лениннинг таржимаи ҳоли:

а) **Тема:** «Россия пролетариатининг революцион доҳийси». 2 соат

б) **Тема:** «Сибирга сургун қилиниши (1897—1900)» 2 соат

Конкрет экономика асослари:

а) **Тема:** «Хўжаликни бошқаришни ўрган (Саноат экономикаси асослари)» ёки «Хўжаликни бошқариш ва совхозларда ишлаб чиқаришни планлаштириш (совхоз ишлаб чиқариши экономикаси асослари)», ёки «Колхоз ишлаб чиқаришини бошқариш (колхоз ишлаб чиқариши экономикасининг асослари)» 2 соат

ПАРТИЯ ВА ҲУКУМАТНИНГ МУҲИМ ҲУЖЖАТЛАРИ ВА ҚАРОРЛАРИ 2 соат

1966 ЙИЛНИНГ 15 ЯНВАРИДАН 1 ФЕВРАЛИГАЧА

В. И. Лениннинг таржимаи ҳоли:

а) **Тема:** «Янги типдаги марксистик партияни тузиш учун кураш (1900—1904)» 2 соат

б) **Тема:** «Чоризмга қарши дастлабки ҳужум (1905—1907)» 2 соат.

СССРнинг ташқи сиёсати ва дунёнинг сиёсий картаси:

а) **Тема:** «Ҳозирги халқаро аҳвол» 2 соат.

В. И. Лениннинг таржимаи ҳоли:

а) **Тема:** «Реакция йилларида (1907—1910)» 2 соат.

Программа бўлимларини ўрганишда қуйидаги асосий ўқув қўлланмаларидан фойдаланиш тавсия этилади.

«Сиёсий билим асослари» бўлими бўйича — «Сиёсий мактабларнинг тингловчиларига ёрдам» брошюралар серияси (Политиздат., 1965 йил): жамият тараққиёти ҳақида нималарни билмоқ керак; Улуғ Октябрь — янги даврнинг бошланиши; СССРда социализм ғалабаси; Совет социалистик жамияти; социализмдан коммунизм сари; жаҳон социалистик системаси; халқаро озодлик ҳаракати, КПСС — совет халқининг етакчиси.

«В. И. Лениннинг таржимаи ҳоли» бўлими бўйича — «В. И. Ленин таржимаи ҳолидан қисқача очерк», (Политиздат, 1965 йил).

«Партия ва ҳукуматнинг муҳим ҳужжатлари ва қарорлари» бўлими бўйича — газета ва журналлардаги мақолалар серияси.

«СССРнинг ташқи сиёсати ва дунёнинг сиёсий картаси» бўлими бўйича — «Дунёнинг сиёсий картаси олдида» брошюралар серияси («Жаҳон экономикаси ва халқаро муносабатлар» журнали ҳамда «Знание» нашриётининг 1965—1966 йиллардаги маҳсулотлари): ҳозирги халқаро аҳвол; империалистларнинг ҳарбий блоклари — тинчликка хавф солади; Америка империализми ва жаҳонга ҳукмронлик қилиш планлари; герман реваншизми ва Европа хавфсизлиги; неоколониализм — империализмнинг стратегия ва тактикасидир; Латин Америкаси Америка империализмига қарши курашда; Африка империализмга қарши курашда; Жанубий-Шарқий Осиё ва империалистларнинг найранглари; нокапиталистик йўлдан; сўнгги колониялар; Совет Иттифоқининг тинчликсевар ташқи сиёсати; социализм ва тинчлик.

«Конкрет экономика асослари» бўлими бўйича — «Социалистик саноат экономикаси» (Политиздат, 1965 йил); «Колхоз экономикасининг алифбеси» (Политиздат, 1965 йил); «Совхоз ишлаб чиқариши экономикаси ҳақида суҳбатлар» («Экономика» нашриёти, 1965 йил) ўқув қўлланмаларидан фойдаланиш мумкин.

Юқоридагилардан ташқари, Политиздат томонидан бошланғич сиёсий мактаб программасининг ҳамма муҳим темалари бўйича кўргазмали қўлланмалар чиқарилади.

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМ АСОСЛАРИ МАКТАБИНИНГ ТАХМИНИЙ ЎҚУВ ПЛАНИ

Биринчи ўқув йилида

Курснинг номи	Соатлар
1-варианти	
КПСС тарихи	20
Сиёсий иқтисод асослари	18
Партия ҳақида ленинча таълимот асослари ва коллективда партиявий иш	16
Партия ва ҳукуматимизнинг муҳим ҳужжатлари ва қарорлари	10
Жами	64
2-варианти	
Сиёсий иқтисод асослари	18
Марксча-ленинча фалсафа асослари	20
Партия ҳақида ленинча таълимот асослари ва коллективда партиявий иш	16
Партия ва ҳукуматимизнинг муҳим ҳужжатлари ва қарорлари	10
Жами	64 соат

Бундан кўринадики, марксизм-ленинизм асослари мактаби ўқув планининг иккала варианти ҳам (биринчи ўқув йилида) 64 соатга мўлжалланган.

Ўқув планининг марксизм-ленинизм таркибий қисмлари ва КПСС тарихини ўрганишдаги бир-биридан фарқланувчи бошқа вариантлари ҳам бўлиши мумкин. Мактаб раҳбари партия комитети ёрдами билан тингловчиларнинг муайян группасига машғулотлар ўтказишнинг қайси плани мақбул эканлигини белгилайди.

Планларда қайси темалар бўйича лекциялар ўқилиши, қайси темалар юзасидан назарий суҳбатлар ўтказилишини ҳисобга олиш муҳим. Марксизм-ленинизм асослари мактабининг машғулотлар ўтказиш плани 1965 йил 15 ноябрдан 1966 йил 1 февралгача қуйидагича бўлиши мумкин:

ЎҚУВ ПЛАНИНИНГ БИРИНЧИ ВАРИАНТИ

1965 ЙИЛНИНГ 15 НОЯБРИДАН 15 ДЕКАБРИГАЧА

КПСС тарихи:

а) **Лекция:** «Сўз боши. Россияда марксчи-ленинчи партияни тузиш учун кураш. Большевиклар партиясининг бунёдга келиши (1894—1904 йиллар)» 2 соат.

б) **Лекция:** «Большевиклар партияси Россиядаги биринчи революция йилларида (1905—1907 йиллар)». 2 соат.

в) **Суҳбат:** «Россияда марксчи-ленинчи партиянинг тузилиши (1894—1904 йиллар)» 2 соат.

Партия ҳақида ленинча таълимот асослари ва коллективда партиявий иш:

а) **Суҳбат:** «Коллективнинг асоси» 2 соат.

1965 йилнинг 15 декабридан 1966 йилнинг 15 январигача

КПСС тарихи:

а) **Лекция:** «Большевиклар партияси реакция даври ва янги революцион кўтарилиш йилларида (1907—1914 йиллар)» 2 соат.

б) **Лекция:** «Большевиклар партияси жаҳон империалистик уруши йилларида. Россияда иккинчи революция (1914-йил—1917 йилнинг феврали)» 2 соат.

Партия ҳақида ленинча таълимот асослари ва коллективда партиявий иш:

а) **Суҳбат:** «Коммунист бурчи» 2 соат.

Партия ва ҳукуматимизнинг муҳим ҳужжатлари ва қарорлари 2 соат.

1966 ЙИЛНИНГ 15 ЯНВАРИДАН 1 ФЕВРАЛИГАЧА

КПСС тарихи:

а) **Лекция:** «Большевиклар партияси Улуғ Октябрь социалистик революциясининг илҳомчиси ва ташкилотчиси (1917 йил март—октябрь)» 4 соат.

Партия ҳақида ленинча таълимот асослари ва коллективда партиявий иш:

а) **Суҳбат:** «Коммунистлар ва ишлаб чиқариш» 2 соат.

Сиёсий иқтисод асослари:

а) **Лекция:** «Товар ишлаб чиқариш. Товар ва пул» 2 соат.

ЎҚУВ ПЛАНИНИНГ ИККИНЧИ ВАРИАНТИ

1965 ЙИЛНИНГ 15 НОЯБРИДАН 15 ДЕКАБРИГАЧА

Сиёсий иқтисод асослари:

а) **Лекция:** «Товар ишлаб чиқариш. Товар ва пул» 2 соат.

б) **Лекция:** «Ишлаб чиқариш ва қўшимча қийматнинг тақсимланиши» 2 соат.

в) **Суҳбат:** «Товар ишлаб чиқариш. Товар ва пул» 2 соат.

Партия ҳақида ленинча таълимот асослари ва коллективда партиявий иш:

а) **Суҳбат:** «Коллективнинг асоси» 2 соат.

1965 йилнинг 15 декабридан 1966 йилнинг 15 январигача

Сиёсий иқтисод асослари:

а) **Лекция:** «Ижтимоий капитални қайта ишлаб чиқариш ва иқтисодий кризислар» 2 соат.

б) **Суҳбат:** «Ишлаб чиқариш ва қўшимча қийматнинг тақсимланиши» 4 соат.

Партия ҳақида ленинча таълимот асослари ва коллективда партиявий иш:

а) **Суҳбат:** «Коммунистнинг бурчи» 2 соат.

1966 ЙИЛНИНГ 15 ЯНВАРИДАН 1 ФЕВРАЛИГАЧА

Сиёсий иқтисод асослари:

а) **Лекция:** «Империализмнинг асосий хусусиятлари. Империализмнинг тарихдаги ўрни. Жаҳон капитализмининг кризиси» 4 соат.

Марксча-ленинча философия асослари:

а) **Лекция:** «Философия фан сифатида. Марксизм философиясининг пайдо бўлиши ва ривожланиши» 2 соат.

Партия ва ҳукуматнинг муҳим ҳужжатлари ва қарорлари 2 соат.

Программанинг бўлимларини ўрганишда қуйидаги асосий дарсликлар ва ўқув қўлланмаларидан фойдаланиш тавсия этилади:

«КПСС тарихи» бўлими бўйича — «Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг тарихи» (Политиздат, 1965 йил), «КПСС тарихи ҳақида суҳбатлар» сериясидаги брошюралар (Политиздат, 1965—1966 йиллар), «КПСС тарихини ўрганишга оид ўқув-методика қўлланмалари» сериясидаги брошюралар (Политиздат, 1965 йил).

«Марксча-ленинча фалсафа асослари» бўлими бўйича — В. Г. Афанасьев. «Фалсафа билими асослари» («Мисль» нашриёти, 1965 йил).

«Сиёсий иқтисод асослари» бўлими бўйича — оммабоп дарслик: Н. И. Никитин. «Сиёсий иқтисод» («Мисль» нашриёти, 1965 йил).

«Илмий коммунизм асослари» бўлими бўйича — «Илмий коммунизм асослари» ўқув қўлланмаси, (Политиздат, 1965 йил).

«Партия ҳақида ленинча таълимот асослари ва коллективда партиявий иш» бўлими бўйича — «Партия ҳақида ленинча таълимот асослари ва коллективда партиявий иш» сериясидаги мақолалар («Партийная жизнь» журнали, 1965 йил сентябрь — 1966 йил апрель): коллективнинг асоси; коммунистнинг бурчи; коммунистлар ва ишлаб чиқариш; ғоявий эътиқод қандай шаклланади; коллектив ва шахс; камчиликларни хаспўшламасдан, рўй-рост танқид қилиш; етакчилар омма билан мустаҳкам алоқада бўлсинлар; ленинча принциплар асосида.

КПСС тарихи ва сиёсий иқтисод курсларининг бўлимлари бўйича Политиздат томонидан кўргазмали қуроллар чиқарилади.

ВАҚТИДА ИШГА ТУШДИ

Мис саралаш фабрикаси бош корпусида флотацион машиналар, тегирмонлар гувиллайди. Учта янги тегирмон, олти ва саккиз секцияли янги флотомашиналарнинг ҳайқириғи улар шовқинига қўшилиб кетди яқиндан. «Алмаликсвинецстрой» тресги ва ёрдамчи пудратчи ташкилотлар бинокорлари ҳамда монтажчилари ана шу янги ишлаб чиқариш қувватларини белгиланган муддатда ишга туширдилар.

2-қурилиш бошқармасининг Гладенков, Головченко, Гимаев, Акишкин ўртоқлар бошчилигидаги бригадалари ана шу муҳим объектларни жадал қуришга салмоқли ҳисса қўшдилар. Электромонтажчилар ҳам бўш келишмади. Асбоб-ускуналар ўз вақтида олинмагани учун уларни ўрнатиш бир ой кечикди. Лекин шунга қарамай монтажчилар секцияларни ўз вақтида ишга туширишни таъминладилар. Айниқса Социалистик Меҳнат Қаҳрамони М. Саидов, Акромов, Косицин ўртоқлар раҳбарлигидаги бригадалар бу ишда пешқадамлик қилишди.

Бу секциялар бир неча кундан буён жадал ишламоқда. Мамлакатимиз қўшимча юзларча тонна концентрат олаётир.

В. КУЗНЕЦОВ.

ЯНГИ МАШИНА

Тошкент тўқимачилик машинасозлиги заводи коллективи етти йилликнинг ўтган йиллари мобайнида жуда кўп янги техника воситалари ишлаб чиқаришни ўзлаштирди. Шу кунгача машинасозлар қатор афзалликларга эга бўлган 23 хил маркали агрегат тайёрлашни йўлга қўйдилар. 1965 йилда икки хил янги машина ишлаб чиқарилабошланди.

Корхона ишчилари, инженер-техник ходимлари шу кунларда 13 хил тўқимачилик машиналари тайёрлашмоқда. Бу агрегатлар Совет Иттифоқидаги 348 та тўқимачилик корхонасига етказиб берилаяпти. Москва, Ленинград, Душанба, Фрунзе, Полтава, Херсон ва бошқа жуда кўп шаҳарлардаги тўқимачилик фабрикаларида «Таштекстильмаш» маркаси билан чиққан шундай агрегатларни учратиш мумкин. Бундан ташқари улар чет элларга ҳам кўплаб жўнатилаяпяпти.

А. КИМ.

БУХОРОДАН ЎТДИК, ЭНДИ ҚАШҚАДАРЁДАН ЎЗИШ УЧУН КУРАШАЙЛИК

Ҳозиргача областимизда машиналар билан 90.000 тоннадан ортиқ пахта терилди. Ҳамма жойда машиналар янада унумли ишласин!

ОҚҚЎРҒОНЛИК ПЕШҚАДАМЛАР РАПОРТ БЕРМОҚДАЛАР

Хушхабарлар устига хушхабарлар келмоқда. Райондаги «Озод» колхозидан кейин «Коммунизм» совхози, Куйбишев номли, «Ленинград» ва «Коммунизм» колхозлари пахта планини бажарганликлари тўғрисида ғалаба рапортлари юбордилар.

Маълумотда анча орқада келаётган «Коммунизм» совхози коллективи кейинги пайтларда кунига 9-10 процентдан пахта тайёрлаб, область совхозлари ичида биринчи бўлиб маррага етиб келди. Совхоз коллективи давлат омборларига 700 тонна пахта топширди. Улар йил бошида 1200 тонна пахта етиштирамиз деб социалистик мажбурият олган эдилар. Энди ўз имкониятларини ҳисоблаб чиқиб пахта тайёрлаш планини 200 процент қилиб бажариш, 1542 тонна пахта топшириш мажбуриятини олдилар. Ҳозиргача топширилган хосилнинг тенг ярми машиналар билан йиғиб олинди. Далаларда 19 та машина ишлаб турибди. Пўлат Ҳусанов, Зокир Салимбоев, Абдужаббор Тошев, Ислом Тўраев, Ортиқ Баҳриддинов, Низомиддин Зуфаров сингари механик-ҳайдовчилар «зангори кема»ларни моҳирлик билан бошқармоқдалар.

Ўртоқ Эргаш Ниёзов раислик қилаётган Куйбишев номли колхоз аъзолари ҳам 1243 гектар пахта майдонининг ҳар гектаридан 20 центнердан ҳосил кўтариб маррага етиб келдилар. Бу колхоз далаларида 24 та машина ишлаб, уларнинг ҳар бири билан кунига ўрта ҳисобда 4 тоннадан пахта терилмоқда. Давлат омборларига топширилган 2486 тонна пахтанинг 1000 тоннаси мана шу машиналарнинг бункеридан тўкилди.

Колхоз аъзолари мавжуд имкониятларни ҳисобга олиб ҳар гектар ердан олинадиган ҳосилни 32 центнерга етказиш, пахта тайёрлаш планини 160 процент қилиб бажариш учун астойдил ҳаракат қилмоқдалар.

Райондаги «Ленинград» қишлоқ хўжалиги артели аъзолари ҳам маррага етиб келдилар. Давлатга шу кунгача 1010 тонна «оқ олтин» сотилди. Ҳаммадан қувончлиги шу бўлдики, 982 тонна пахта «зангори кема»лар ёрдамида териб олинди.

Бу йил колхозда механизациялашган звенолар сафи кенгайганлиги эришилган ғалабанинг калити бўлди. Механизатор — звено бошлиқлари чигит экишдан тортиб то пахтани йиғиб-териб олишгача бўлган ишларнинг сифатли бажарилишини таъминладилар. Натижада ҳосил мўл, унинг таннархи арзонлашди.

Колхозда бой тажриба орттирган, юқори ҳосил усталаридан таълим олган миришкорлар оз эмас. Тажрибали механизатор ўртоқ Нам Петр бошлиқ звено аъзолари 55 гектар ернинг ҳар гектаридан 29 центнердан хирмон кўтаришди. Ўртоқ Нам Петрнинг ўзи мавсумда машина билан 80 тонна пахта терди. Ўрток Р. Фишер бошлиқ звено аъзолари эса 55 гектар ернинг ҳар гектаридан хирмонга 28 центнердан «оқ олтин» тўкди. Планни ортиғи билан бажарган, ўзи машина билан 75 тонна пахта терган звено бошлиғи ўртоқ Б. Югайдан колхоз аъзолари беҳад ҳурсанд.

Ҳали далада ҳосил кўп. Колхозчилар яна давлатга 300 тонна пахта етказиб бериш мажбуриятини олдилар. Машина теримида бошқаларга намуна кўрсатаётган С. Худойберганов, П. Асомбоев, Е. Пономарчук ўртоқлар каби ишчан механизаторлар ана шу олинган мажбуриятни ҳам яқин кунлар ичида ошириб бажариш учун олиб борилаётган курашда олдинги сафда кетмоқдалар.

Оққўрғоннинг қир ерларига жойлашган, қолоқликдан чиқиб, қаддини ростлаб олаётган «Коммунизм» колхозининг аъзолари ҳам кўплар қатори катта меҳнат зафарларига эришдилар. Йиллик пахта тайёрлаш планини бажарганликлари тўғрисида ғалаба рапорти йўлладилар.

Ғолиб оққўрғонлик пешқадам пахтакорларга шон-шарафлар бўлсин.

Оққўрғондаги «Коммунизм» совхозида планнинг муваффақиятли бажарилишида механизаторлар ҳал қилувчи роль ўйнадилар. Бу соҳада А. Имомов бошқарувчи бўлган бўлимда, айниқса, яхши натижаларга эришилди. Сиз кўриб турган бу суратда совхоз директори Я. Баҳодиров (ўртада) машинада пахта териш кундалик ва мавсум топшириқларини шараф билан бажараётган меҳнатсевар механик-ҳайдовчиларни янги ютуқлар билан табрикламоқда.

А. Абалян фотоси.

Ҳурмат тахтаси

Ўзбекистон КП область комитети ва область ижроия комитети давлатга пахта сотиш планини муддатидан илгари бажарган қуйидаги колхоз, совхоз ва бригадаларни область «Ҳурмат тахтаси»га ёзишга қарор қилдилар.

Оржоникидзе районидаги «ПРАВДА» колхози (раиси Ф. МУХСИМОВ, партия ташкилотининг секретари А. ҚУРБОНОВ).

Оржоникидзе районидаги «КОММУНИСТ» колхози (раиси М. МИРСОАТОВ, партия ташкилотининг секретари П. НАБИЕВ).

Оққўрғон районидаги «ОЗОД» колхози (раиси Б. СУЛАЙМОНОВ, партия ташкилотининг секретари А. АҲМЕДОВ).

Оққўрғон районидаги «КОММУНИЗМ» совхози (директори Я. БАҲОДИРОВ, партия ташкилотининг секретари Т. ИСЛОМОВ, ишчилар комитетининг раиси Ў. ТОҒАБОЕВ).

Оржоникидзе районидаги «ҚИЗИЛ ЎЗБЕКИСТОН» колхозининг ўртоқ О. МЎМИНОВ бошлиқ бригадаси.

МЕХАНИЗАТОРЛАР—АҲДИГА ВАФОДОРЛАР

ЎРТА ЧИРЧИҚ. Областимиз колхоз ва совхозларидан ҳар куни кишини ҳурсанд қиладиган хушхабарлар келиб турибди. Куни кеча Ўрта Чирчиқ районидаги «Полярная звезда» колхозининг механик-ҳайдовчилари машина билан пахта териш планини ортиғи билан бажарганликлари ҳақида ғалаба рапорти бердилар. Мўлжалдаги 1900 тонна ўрнига 1998 тонна «оқ олтин» «зангори кема»лар бункеридан тўкилиб, бу соҳадаги топшириқ 105,1 процент бажарилди. Ана шу ҳосилнинг ҳаммаси биринчи сортга қабул қилинди.

Кўпчиликнинг ҳурматига сазовор бўлган механик-ҳайдовчи Ҳидой ТОШМАТОВ 25 сентябргача 74,3 тонна пахта терди. Унинг сафдошлари НАМ СИН МАН, Бўри ШОРАҲМЕДОВ, ЧА Валентин, Ҳамид РУСТАМОВ ўртоқларнинг ҳар бири 60-70 тоннадан «оқ олтин» тўкишди. Ҳозир ҳам улар кунига ўрта ҳисобда 5-6 тоннадан пахта теришяпти.

Колхоз механизаторлари ўз имкониятларини ҳисоблаб чиқиб яна 900 тонна пахтани машиналар ёрдамида териш мажбуриятини олдилар.

Шу куни райондаги Терешкова номли колхоздан ҳам хушхабар келди. Хўжалик механизаторлари машиналар билан планда белгиланган 700 тонна ўрнига 717 тонна пахта териб, биринчи сортга топширдилар. Мавсумда 56 тонна пахта терган Аббос РАҲИМОВ, 58 тонна пахта терган Саидмаҳмуд АҲМЕДОВ, 48-51 тоннадан пахта терган Эргаш САИДҒОЗИЕВ, Ҳакимполвон САИДҒОЗИЕВ ўртоқларнинг номларини колхоз аъзолари ҳурмат билан тилга олишади.

«Зангори кема»лар ҳали ҳам пахтазорларда жавлон ураяпти. Механик-ҳайдовчилар пландан ташқари яна 205 тонна пахтани машиналар ёрдамида териб бериш учун курашмоқдалар. Аҳдига вафодор механизаторларга балли!

ФУТБОЛ

БИР ХАТОНИНГ ҚИММАТИ

Душанба куни «Пахтакор» стадионига йиғилган футбол ишқибозлари майдон эгаларининг «Зенит» командаси билан бўлган ўйинидан қониқиш ҳосил қилмадилар. Томошабинларни ранжитган нарса, «Пахтакор»нинг мағлубиятга учраганигина эмас, балки бу ўйинда бирон бир чиройли комбинация, ҳужумчиларнинг активлиги йўқлигида эди. Ҳар иккала команда дарвозаси олдида ҳам эсда қоладиган хавфли ҳолат вужудга келмади. Ўйиннинг иккинчи бўлими ўртасида пахтакорчилар дарвозасига киритилган тўп ҳимоячиларимиз ва дарвозабон Пшеничниковнинг ғафлатда қолганлиги оқибатидадир.

Мана шу битта хато «Пахтакор»га жуда қимматга тушди. Хамшаҳарларимиз бу ўйинда муваффақиятга эришганларида ўн тўртинчи ўриндан ўнинчи ўринга кўтарилган бўлар эдилар. Лекин ишқибозлар кутганича бўлиб чиқмади. «Зенит» 1:0 ҳисобида ғалаба қозониб, биринчи даврадаги мағлубият «алами»ни олди.

Шу куни Киев динамочилари ўз майдонида «Черноморец»ни 1:0 ҳисобида енгдилар.

ТУРНИР ЖАДВАЛИ:

Командалар	Ўйин	Тўплар	Очко
«Торпедо» М.	24	39—16	37
«Динамо» К.	23	41—17	35
«Динамо» Мн.	24	28—15	31
ЦСКА	24	27—16	28
«Зенит»	25	28—23	27
«Динамо» М.	24	28—21	25
СКА Р.	24	27—23	26
«Динамо» Тб.	23	24—21	24
«Кр. Советов»	24	31—28	23
«Локомотив»	27	37—43	23
«Спартак»	23	19—19	22
«Шахтёр»	24	22—24	22
«Черноморец»	25	31—34	22
«Пахтакор»	23	22—29	21
«Нефтяник»	24	22—30	20
«Торпедо» Кт.	24	20—52	14
СКА Од.	25	15—50	9

ЖАҲОН ЯНГИЛИКЛАРИ

ЯМАНДА БАЙРАМ

САНО, 27 сентябрь. (ТАСС). Яман халқи Революциянинг ва республика эълон қилинган куннинг уч йиллигини ғоят баланд руҳ билан нишонламоқда. Тантаналар 25 сентябрда Таҳрир майдонида ўтказилган митинг билан бошланди. Митингда Республика Президенти Абдулла Ассалол нутқ сўзлади.

27 сентябрда Санода катта ҳарбий парад ва намойиш бўлди. Таҳрир майдони ҳаммани сиғдира олмаганлиги сабабли, пойтахтнинг турли районларида митинглар ўз-ўзидан бошланиб кетди.

Митингларда сўзга чиққан нотиқлар республика режимини астойдил қўллаб-қувватлаётганликларини айтдилар, империалистларга ва уларнинг гумашталарига лаънат ўқидилар, Англиянинг мустамлакачилик зулмига қарши курашаётган Адан ва Жанубий Арабистон ватанпарварлари билан бирдам эканликларини билдирдилар.

Тантаналар давом этмоқда.

ЛАТИН АМЕРИКАСИ ҚОРАЛАМОҚДА

ГАВАНА, 27 сентябрь. (ТАСС). Қўшма Штатларнинг Латин Америкаси мамлакатларининг ишларига аралашувига ижозат беришни кўзда тутган резолюцияни яқинда АҚШнинг вакиллар палатаси қабул қилган эди. Латин Америкаси мамлакатларининг ҳукуматлари, сиёсий партиялари ва жамоатчилиги бу резолюцияни ҳали ҳам кескин қоралашни давом эттирмоқдалар.

Мексика ташқи ишлар министри Каррильо Флорес айтдики, Мексиканинг позицияси равшан ва ўзгармас позициядир. Мексика халқларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ва бошқа мамлакатларнинг ички ишларига аралашмаслик принципларини ҳимоя қилиб келди ва бундан буён ҳам ҳимоя қилади.

Мексика меҳнаткашлари конфедерацияси Мексиканинг энг катта касаба союз марказидир. Пренса Латина агентлигининг хабарида айтилишича бу касаба союз маркази Американинг резолюциясини қоралаб чиқди. Мексика меҳнаткашлари конфедерациясининг бош секретари Фидель Веласкес «Мексика меҳнаткашлари конфедерацияси АҚШнинг вакиллар палатаси қабул қилган резолюцияга қарши бўлиш билан бирга бошқа мамлакатларнинг ички ишларига ҳар қандай аралашишга ҳам қарши» деди.

Мексика Коммунистик партияси, Социалистик халқ партияси, актерлар миллий уюшмаси ҳам АҚШ вакиллар палатасининг резолюциясини қоралаб чиқдилар.

Коста-Риканинг «Халқ-социалистик иттифоқи» партияси АҚШ вакиллар палатасининг қарорини қораловчи резолюция қабул қилди. Коста-Рика партиясининг резолюциясида бундай дейилади: «биз шу нарсага аминмизки, АҚШ вакиллар палатасининг қарорига тоқат қилиб бўлмайдиган қарор, деб баҳо бериш билан барча ообрў костарикаликларнинг ҳис-туйғуларини ифодаламоқдамиз».

Панама адвокатларининг миллий коллегияси АҚШ вакиллар палатасининг қарорини «қулоқ эшитмаган ва сурбет қарор» деб қоралади. Миллий коллегия қитъадаги адвокатларга мурожаат қилиб, уларни Америка империалистларининг бу даъволарини рад қилишга ва Вашингтоннинг бундай ниятларига нисбатан ҳушёр бўлиб туришга чақирди.

Аргентина «халқ граждан—радикал иттифоқи» партиясидан депутатлар палатасига сайланган Луис Леон «Латин Америкаси халқлари номидан АҚШ вакиллар палатасига хат юбориб», «бир томонлама куч қўлланиш мумкинлигига ижозат берувчи резолюцияга қарши норозилик» билдирди.

КОНГРЕСС ЎЗ ИШИНИ ТАМОМЛАДИ

ЖАКАРТА, 26 сентябрь. ТАСС мухбири С. Соловьев хабар беради:

Кеча Жакартада Индонезия плантация ишчилари касаба союзларининг конгресси ёпилди. Бу касаба союз 600 мингдан кўпроқ кишини, мамлакатдаги барча плантация ишчиларининг 60 процентидан кўпроғини бирлаштиради ва Индонезия ишчилар синфи энг жанговар отрядларининг биридир. Конгрессда Суматра, Ява, Калимантан, Сулавеси ороллари ва бошқа ороллардан бир мингдан ортиқ вакил қатнашди. Конгресс қатнашчилари ҳозирги пайтда бутун Индонезия халқини қизиқтираётган энг муҳим проблемаларни муҳокама қилдилар. Улар империализмга қарши курашни кучайтиришга қатъий қарор берганликларини билдирдилар, империалистларнинг агрессиясига қарши курашаётган Вьетнам халқи билан ва бошқа мамлакатларнинг халқлари билан бирдам эканликларини айтдилар.

Конгрессда Совет Иттифоқи, Вьетнам Демократик Республикаси ва Хитой Халқ Республикасидан меҳмонлар қатнашди. Ўзбекистон қишлоқ хўжалик ходимлари республика комитетининг секретари И. Муҳиддинов совет ишчилари номидан конгресс қатнашчиларини табриклади. И. Муҳиддинов совет халқи миллий озодлик ҳаракатларини ҳамиша қўллаб-қувватлаб келди ва бундан буён ҳам қўллаб-қувватлай беради, деди.

АМЕРИКА САМОЛЁТЛАРИ ВАҲШИЙЛАРЧА ҲУЖУМ ҚИЛИШНИ ДАВОМ ЭТТИРМОҚДА

ХАНОЙ, 27 сентябрь (ТАСС). 25 сентябрда Америка самолётлари Ханойнинг 50 километр жанубидаги Фу-Ли шаҳрига (Ха-Нам вилояти) ҳужум қилди. Бу самолётлар госпитални, мактабларни ва шаҳарнинг аҳоли яшайдиган районларини қаттиқ бомбардимон қилди, дейилади Вьетнам информация агентлигининг хабарида. Вьетнам халқ армияси олий қўмондонлигининг алоқа миссияси Вьетнамдаги кузатувчи ва контроль қилувчи халқаро комиссияга Америка ҳарбийларининг янги агрессиясига қарши қатъий норозилик билдирди. Норозилик хатида айтиладики, кеча Америка самолётлари Фу-Тхо, Нам-Ха, Тхань-Хоа, Нге-Ан вилоятларидаги ва Бач-Лонг-Ви оролидаги аҳоли яшайдиган районларни ва саноат объектларини ҳам бомбардимон қилди.

Редактор А. ИСМОИЛОВ.

315 минг тонна Тошкент пахтаси учун

МУСОБАҚАДОШ РАЙОНЛАРДА ПАХТА ТАЙЕРЛАШНИНГ БОРИШИ ҲАҚИДА 28 СЕНТЯБРГАЧА БЎЛГАН

МАЪЛУМОТ

(Планга нисбатан процент ҳисобида)

ОРЖОНИКИДЗЕ		КАЛИНИН
2,01	Бир кунда тайёрланди	2,89
83,55	Мавсум бошидан бери	57,72
3,00	Бир кунлик машина терими	2,97
59,70	Мавсум бошидан бери	34,14
ЎРТА ЧИРЧИҚ		ЯНГИЙЎЛ
3,64	Бир кунда тайёрланди	3,08
69,94	Мавсум бошидан бери	47,92
3,88	Бир кунлик машина терими	3,46
72,95	Мавсум бошидан бери	36,76
ЮҚОРИ ЧИРЧИҚ		ОҚҚЎРҒОН
3,25	Бир кунда тайёрланди	4,26
65,31	Мавсум бошидан бери	66,19
3,40	Бир кунлик машина терими	5,10
47,43	Мавсум бошидан бери	78,58
БЎКА		БЕКОБОД
3,79	Бир кунда тайёрланди	3,67
64,02	Мавсум бошидан бери	49,25
4,31	Бир кунлик машина терими	4,43
68,78	Мавсум бошидан бери	48,87

* * *

Область бўйича бир кунда 3,60, мавсум бошидан бери 61,55 процент пахта тайёрланди. Машина билан бир кунда 4,23, мавсум бошидан бери 62,53 процент миқдорида пахта терилди.

1966 йил учун газета ва журналларга обуна қабул қилинмоқда

„ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ"НИ ЎҚИНГ

ХАБАР ВА МАҚОЛАЛАРИНГИЗ БИЛАН ҚАТНАШИНГ

Газетага обуна «Союзпечать»нинг ҳамма бўлимларида почтальонлар, фабрика, заводлар, қурилишлар, муассасалар, олий ўқув юртлари, шунингдек колхоз ва совхозлардаги жамоатчи вакиллар томонидан қабул қилинади.

ГАЗЕТАГА ТЕЗРОҚ ОБУНА БЎЛИНГ.

ОБУНА БАҲОСИ: 12 ойга — 5 сўм 28 тийин, 6 ойга — 2 сўм 64 тийин, 3 ойга — 1 сўм 32 тийин.

Реклама ва эълонлар

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

29 СЕНТЯБРДА

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

Ўзбек тилида: 18.00 — Телевизион янгиликлар, 18.20 — Қувончли дамлар (мактаб ўқувчилари учун). 18.50 — Улуғ Октябрнинг 50 йиллиги ва В. И. Ленин туғилган куннинг 100 йиллиги олдидан. «Октябрь» программаси.

Рус тилида: 19.20 — Телевизион янгиликлар, 19.35 — Здоровье (илмий-оммабоп программа), 20.15 — Ҳайвонларни ўргатувчи Вальтер Запашний (телефильм).

Ўзбек тилида: 20.35 — Мардлар—майдонда (қишлоқ хўжалик ходимлари учун), 20.55 — Мафтун этувчи садолар. Т. Қодиров.

21.35 — Сўнгги янгиликлар (ўзбек, рус тилларида).

Рус тилида: 21.45 — Эшиттиришлар программаси 21.50 — Таврия (бадиий фильм).

ИККИНЧИ ПРОГРАММА

Рус тилида: 18.00 — Қизиқ ўйинчоқлар (мактаб ўқувчилари учун). 18.25 — Тошкент янгиликлари, 18.35 — В. Кладницкий. Италиядаги учрашувлар (1 пардали опера). 19.25 — Шимол камалаги (бадиий фильм).

Ўзбек тилида: 20.45 — Фан заҳматкашлари (телеочерк). 21.05 — Тошкент янгиликлари. 21.15 — Меҳнат кишини улуғлайди («Ёшлик» студияси). 21.35 — Бўрондан кучли (бадиий фильм).

ТЕАТР

НАВОИЙ НОМЛИ ТЕАТРДА — 29/IX да Мирандолина. СССР халқ артисти Г. Измайлова, солист В. Васильевлар қатнашади.

ҲАМЗА НОМЛИ ТЕАТРДА — 29/IX да Юлдузлар жамоли, 30/IX да Гамлет.

КИНО

ҚИШКИ БИНОДА

Янги Дон-жуан — «ЎЗБЕКИСТОН» (кундуз ва кечқурун).

Шаҳардаги бегона — «КОМСОМОЛ 30 ЙИЛЛИГИ» (кундуз ва кечқурун), САНЪАТ САРОЙИ (эрталаб 11 ва кундуз 1 да).

Узоқ юлдуз нури (1 ва 2-серия) — НАВОИЙ номли, «МОСКВА», «ИСКРА» (кундуз ва кечқурун), САНЪАТ САРОЙИ (кундуз 4, кеч 7 ва 9 яримда).

Фурқат (ўзбек тилида) — НАВОИЙ номли (кундуз соат 5-20 минутда).

ЁЗГИ БИНОДА

(кеч соат 8 да бошланади)

Узоқ юлдуз нури (1 ва 2-серия) — «ФЕСТИВАЛЬ», КАФАНОВ номли, НАВОИЙ номли.

Шаҳардаги бегона — «ВАТАН».

Севги ва иккинчи учувчи — «УДАРНИК».

Ёз табассуми — ТЕЛЬМАН номли.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бирлашган нашриётининг босмахонаси, Тошкент шаҳри.

Р.02372. Индекс 64969. Нашр. № 1858.